

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ - ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΙΑΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΚΑΙ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΗΘΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ»

**«Αυθεντικότητα» και «αναυθεντικότητα» στο *Είναι και Χρόνος* του
Martin Heidegger**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της Βασιλικής Η. Μπάκα

Διπλωματούχου του τμήματος Νομικής του ΑΠΘ (2006) και του τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου (2010)

Επιβλέπων Καθηγητής: Παναγιώτης Ηλιόπουλος, Δρ. Φιλοσοφίας, Παν. Πελοποννήσου

Συνεπιβλέποντες : Παναγιώτης Πανταζάκος, Διευθυντής του Δ.Δ.Π.Μ.Σ.-Αναπληρωτής Καθηγητής του Τμήματος Φ.Π.Ψ. του Ε.Κ.Π.Α.

Γεώργιος Στείρης, Επίκουρος Καθηγητής του Τμήματος Φ.Π.Ψ. του Ε.Κ.Π.Α.

Καλαμάτα, Ιούλιος 2016

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	5
1. Εισαγωγή.....	9
2. Από το οντολογικό ερώτημα στη διερεύνηση του «Dasein».....	14
3. Θεμελιώδεις έννοιες και «αυθεντικότητα».....	17
4. «Υπαρκτικά χαρακτηριστικά» του Dasein.....	24
4.1. Το «Dasein» ως «μες-στον-κόσμο-είναι».....	24
4.1.1 Ο «κόσμος».....	25
4.1.2 «Πρόχειρα» όντα.....	26
4.1.3 «Παρευρισκόμενα» όντα.....	29
4.1.4 Γνώση και Επιστήμη.....	31
4.1.5 «Αυθεντικότητα» και «μες-στον-κόσμο-είναι».....	34
4.2. Οι «άλλοι».....	34
4.2.1 Το «Dasein» ως «συνείναι».....	34
4.2.2 «Αυθεντική» και «αναυθεντική» «ανθρωπομέριμνα».....	35
4.2.3 Η επίδραση των «άλλων».....	37
4.3 «Διανοικτότητα».....	40
4.3.1 «Εύρεση».....	40
4.3.1.1 Φόβος και Αγωνία.....	43
4.3.1.2 Πλήξη.....	45
4.3.2 «Κατανόηση» και «Ερμηνευση».....	46
4.3.3 «Ομιλία».....	49

4.4 «Κατάπτωση».....	51
4.4.1 «Αερολογία».....	52
4.4.2 Περιέργεια.....	53
4.4.3 «Αμφισημαντότητα».....	54
4.5 Η κατάπτωση ως αναγκαία προϋπόθεση για τη διεκδίκηση της «αυθεντικότητας».....	55
4.6 «Μέριμνα».....	57
5. Εναύσματα για την αναζήτηση της «αυθεντικότητας».....	62
5.1 Θάνατος.....	62
5.1.1 Ο θάνατος ως αναπόσπαστο κομμάτι του «Dasein».....	62
5.1.2 Τι «διανοίγει» η αγωνία του θανάτου.....	64
5.1.3 Πώς αντιμετωπίζουν οι «πολλοί» τον θάνατο.....	66
5.1.4 Η απελευθερωτική δύναμη του θανάτου.....	68
5.1.5 Αυθεντικό «είναι-προς-θάνατον».....	70
5.2 Η «ηθική συνείδηση».....	72
5.2.1 Η «ηθική συνείδηση» ως εκδήλωση της «διανοικτότητας».....	72
5.2.2 Το κάλεσμα της «ηθικής συνείδησης».....	73
5.2.3 Η διαφοροποίησης της «υπαρξιακής ηθικής συνείδησης» από την έννοια της ενοχής και της ηθικής συνείδησης στην καθημερινότητα.....	75
6. Ο «αυθεντικός εαυτός».....	78
6.1 Η έννοια του «εαυτού».....	78
6.2 Ο «αυθεντικός εαυτός» είναι ο «αποφασιστικός εαυτός».....	79
6.3 «Αυθεντικός εαυτός» και «αυθεντική συναλληλία».....	81

7. Χρόνος.....	84
7.1 Η χρονικότητα: «Οντολογικό θεμέλιο» της ύπαρξης.....	84
7.2 «Αναυθεντική» και «αυθεντική» σύλληψη του χρόνου.....	84
7.2.1 «Μέριμνα» και «χρονικότητα».....	86
7.2.2 Η χρονικότητα της «κατανόησης»: Αναυθεντικό και αυθεντικό μέλλον («προλαβαίνουν»).....	88
7.2.3 Η χρονικότητα της «εύρεσης».....	89
7.2.4 Η χρονικότητα της «περιέργειας».....	92
7.2.5 Η χρονικότητα του «μες-στον-κόσμο-είναι».....	92
7.2.6 Η χρονικότητα της «χωρικότητας».....	95
8. «Αυθεντική» και «αναυθεντική ιστορικότητα».....	97
8.1 Κριτική στην κοινότυπη αντίληψη ότι υπάρχει μόνο το παρόν.....	97
8.2 «Γίγνεσθαι»: Η κινητικότητα της ύπαρξης.....	97
8.3 Η κοινότυπη κατανόηση της ιστορίας	98
8.4 Από πού αντλεί το «Dasein» τις δυνατότητές του: Η παράδοση ως πηγή ελευθερίας.....	100
8.5 «Αυθεντική ιστορικότητα».....	103
9. «Ο θάνατος του Ιβάν Ίλιτς»: Ένα λογοτεχνικό παράδειγμα μετάβασης από την «αναυθεντική» στην «αυθεντική» ύπαρξη.....	105
10. Συμπεράσματα.....	110
11. Βιβλιογραφία.....	127

Περίληψη

Το θέμα της παρούσας εργασίας συνίσταται στη διερεύνηση της έννοιας της «αυθεντικότητας» και της «αναυθεντικότητας» στο «*Είναι και Χρόνος*» του Martin Heidegger. Το τιθέμενο ερώτημα διερευνάται κειμενοκεντρικά, με βάση το συγκεκριμένο έργο του φιλοσόφου, πριν τη «στροφή» («Kehre»), που σημειώθηκε στον φιλοσοφικό του στοχασμό.¹ Για τον λόγο αυτό, με εξαίρεση την εισαγωγή (πρώτο κεφάλαιο), όπου επιχειρείται η ένταξη του «*Είναι και Χρόνος*» στο πνευματικό και πολιτικό πλαίσιο της εποχής του, οι περισσότερες αναφορές αφορούν το ίδιο το φιλοσοφικό κείμενο και συμπληρωματικά και διευκρινιστικά μόνο άλλες πηγές.

Στο δεύτερο κεφάλαιο ορίζεται το θέμα του «*Είναι και Χρόνος*», δηλαδή το «οντολογικό» ερώτημα. Η εξέταση αυτού του ερωτήματος προϋποθέτει, όμως, τη διερεύνηση του «είναι» του μόνου όντος που δύναται να θέτει το ερώτημα αυτό διαθέτοντας, συγχρόνως, μία έστω εμπειρική (προ-οντολογική) γνώση του. Έτσι, ο συγγραφέας του «*Είναι και Χρόνος*» διερευνά τα «υπαρκτικά χαρακτηριστικά» της ανθρώπινης ύπαρξης («Dasein»).

Για αυτό, στο επόμενο (τρίτο) κεφάλαιο παρουσιάζονται συνοπτικά οι θεμελιώδεις όροι που περιγράφουν τα χαρακτηριστικά αυτά, ώστε να καταστεί ευχερέστερη η περαιτέρω διερεύνησή τους, η οποία με τη σειρά της αποτελεί προϋπόθεση για την προσέγγιση της έννοιας της «αυθεντικότητας» και της «αναυθεντικότητας».

Στη συνέχεια, στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται αναλυτικότερα τα «υπαρκτικά χαρακτηριστικά» του «Dasein»: Το «μες-στον-κόσμο είναι» (πρώτο υποκεφάλαιο), η σχέση του με τους «άλλους», δηλαδή το «συνείναι» (δεύτερο υποκεφάλαιο), τα στοιχεία που συνιστούν τη «διανοικτότητα», τον διάυλο επαφής της ανθρώπινης ύπαρξης με τα άλλα όντα, δηλαδή οι ψυχικές διαθέσεις, η «κατανόηση» και η ομιλία (τρίτο υποκεφάλαιο) και η «κατάπτωση» (τέταρτο υποκεφάλαιο). Η «κατάπτωση», δηλαδή η απορρόφηση του «Dasein» από την καθημερινότητα και η αποξένωσή του από την ουσία της ύπαρξής του, εκδηλώνεται με την «περιέργεια», τη «φλυαρία» και την «αμφισημαντότητα», τη δήθεν, δηλαδή, κατανόηση των

¹ Θανασάς, 2002, σ. 17.

ζητημάτων που συζητιούνται, με αποτέλεσμα να καταργείται η αληθινή επικοινωνία. Στο πέμπτο υποκεφάλαιο, γίνεται σαφές ότι η «κατάπτωση» και η συνακόλουθη «ανουθεντικότητα» δεν αποτελούν αρνητικά φορτισμένους όρους κατά τον Heidegger, αφού συνιστούν την απαραίτητη προϋπόθεση για την κατάκτηση της «αυθεντικότητας». Στο σημείο αυτό δίνεται και ο ορισμός των θεμελιωδών για την παρούσα εργασία όρων «αυθεντικότητα» και «ανουθεντικότητα». Ο συνδετικός κρίκος των παραπάνω «υπαρκτικών χαρακτηριστικών» είναι η «μέριμνα», δηλαδή η φροντίδα που επιδεικνύει το «Dasein» για τα υπόλοιπα όντα και για τον εαυτό του (έκτο υποκεφάλαιο).

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα εναύσματα που ωθούν το «Dasein» να διενεργήσει το διάβημα από την «ανουθεντική» στην «αυθεντική ύπαρξη». Έτσι, το πρώτο υποκεφάλαιο είναι αφιερωμένο στον θάνατο ως αναπόσπαστο κομμάτι του «Dasein», το οποίο συνιστά ένα «είναι-προς-θάνατον». Δίνεται, επίσης, έμφαση στην απελευθερωτική δύναμη της «αγωνίας του θανάτου», αλλά και στην άρνηση των πολλών να τη βιώσουν «αυθεντικά». Την ύπαρξη της «αυθεντικής εαυτότητας» μαρτυρά και η «ηθική συνείδηση» (δεύτερο υποκεφάλαιο), το κάλεσμα του ίδιου του «Dasein» προς τον εαυτό του να ζήσει «αυθεντικά».

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η έννοια του «εαυτού», ώστε να περιγραφεί στη συνέχεια ο κατά τον Heidegger, «αυθεντικός εαυτός» (πρώτο υποκεφάλαιο). Για τον προσδιορισμό του τελευταίου, θεμελιώδης είναι η έννοια της «αποφασιστικότητας» (δεύτερο υποκεφάλαιο), που έχει ως αποτέλεσμα το «Dasein» να συνειδητοποιεί τη θνητότητά του και να δεσμεύεται σε έναν εξατομικευμένο τρόπο ύπαρξης. Όπως είναι φυσικό, ο «αυθεντικός εαυτός» μπορεί να συναναστρέφεται «αυθεντικά» και με τους «άλλους» (τρίτο υποκεφάλαιο).

Το έβδομο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στον χρόνο. Μετά από μία σύντομη εισαγωγή (πρώτο υποκεφάλαιο) καταδεικνύεται η σύνδεσή του με το «είναι» και συνακόλουθα με τα «υπαρκτικά χαρακτηριστικά» του «Dasein» που αναλύθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια (δεύτερο υποκεφάλαιο). Απώτερος στόχος είναι η διερεύνηση της έννοιας της «αυθεντικότητας» σε συνάρτηση με τον χρόνο.

Στο όγδοο κεφάλαιο γίνεται μία μετάβαση από τη χρονικότητα στην ιστορικότητα και από το «Dasein», δηλαδή την εξατομικευμένη ανθρώπινη ύπαρξη, στον λαό, δηλαδή στη συλλογικότητα. Έτσι, μετά από μία σύντομη κριτική στην

κοινότυπη αντίληψη ότι υπάρχει μόνο το παρόν (πρώτο υποκεφάλαιο), ορίζεται η έννοια «γίγνεσθαι», δηλαδή η εξελικτική ροή του «Dasein», στο πλαίσιο της οποίας στο «τώρα» συγχωνεύονται η γέννηση και ο θάνατος (δεύτερο υποκεφάλαιο). Στη συνέχεια, η «αναυθεντική» προσέγγιση της ιστορίας (τρίτο υποκεφάλαιο) αντιπαρατίθεται στην «αυθεντική». Σύμφωνα με την τελευταία, η παράδοση και η ιστορία αποτελούν μία πλούσια δεξαμενή άντλησης δυνατοτήτων, που επιτρέπουν σε έναν λαό να προοδεύσει στο παρόν (τέταρτο και πέμπτο υποκεφάλαιο).

Στο ένατο κεφάλαιο παρουσιάζεται η νουβέλα του Τολστόι «Ο θάνατος του Ιβάν Ίλιτς». Στο λογοτεχνικό αυτό κείμενο, το οποίο ενδέχεται να ενέπνευσε τον ίδιο τον Heidegger, αποδίδεται με την ενάργεια και την παραστατικότητα της τέχνης η μετάβαση ενός «Dasein», του Ιβάν Ίλιτς, από την «αναυθεντικότητα» στην «αυθεντικότητα», ενόψει της αφυπνιστικής εμπειρίας του θανάτου.

Τέλος, στο δέκατο κεφάλαιο (συμπεράσματα) επιχειρείται η συνοπτική παρουσίαση της έννοιας της «αυθεντικότητας» και της «αναυθεντικότητας», όπως αυτή διατρέχει ολόκληρο το υπό εξέταση φιλοσοφικό κείμενο.

Λέξεις- κλειδιά: «Dasein», «ύπαρξη» («Existenz»), «μες-στον-κόσμο-είναι» («In-der-Welt-sein»), «παρευρισκόμενα» («Vorhanden»), «πρόχειρα» («Zuhanden»), «παρέυρεση» («Vorhandensein»), «προχειρότητα» («Zuhandenheit»), «κατηγορίες» («Kategorie»), «υπαρκτικά χαρακτηριστικά» («Existenzialen»), «ενείναι» («In-sein»), «χωρικότητα» («Räumlichkeit»), «απομάκρυνση» («Entfernen»), «διανοικτότητα» («Erschlossenheit»), «συνείναι του άλλου μαζί μου» («Mitsein»), «το δικό μου συνείναι με τον Άλλον» («Mitdasein»), «μέριμνα» («Sorge»), «βιομέριμνα» («Besorgen»), «ανθρωπομέριμνα» («Fürsorge»), «χρονικότητα» («Zeitlichkeit») «εύρεση» («Befindlichkeit», «Stimmung»), «κατανόηση» («Verstehen»), «ομιλία» («Rede»), «περιέργεια» («Neugier»), «αμφισημαντότητα» («Zweideutigkeit»), «αερολογία» («Gerede»), «κατάπτωση» («Verfall») «δύνασθαι» («Möglichsein»), «αναυθεντικότητα» («Uneigentlichkeit»), «αυθεντικότητα» («Eigentlichkeit»), «υπέρβαση» («Transzendenz»), «είναι-προς-θάνατον» («Sein-zum-Tode»), «μηδέν» («Nichts»), «πραγματικότητα» («Tatsachlichkeit»), «Faktizität» («γεγονότητα»), «δοσοληψίες» («Umgang»), «ερριμένο» («Geworfen»), «ερριμενότητα» («Geworfenheit»), «οι άλλοι/οι πολλοί» («das Man»), «κόσμος» («Welt»),

«περιβάλλον» («Umwelt»), «περίσκεψη» («Umsicht»), «εναίσθηση» («Einführung»), «ερμηνεία» («Auslegung»), «ισαρχέγονος» («gleichursprünglich»), «αερογραφία» («Geschreibe»), «αδιαφοροποίητος χαρακτήρας» («Indiferenz»), «μέσος όρος» («Durchschnittlichkeit»), «κάλεσμα» («Ruf»), «αποφασιστικότητα» («Entschlossenheit»), «κατάσταση» («Situation»), «χρονικότητα» («Zeitlichkeit»), «εκσταση» («Ekstase»), «μέλλον» («Zukunft»), «υπάρξαν» («Gewesen»), «παρόν» («Gegenwart»), «στιγμή» («Augenblick»), «παρουσίαση» («Gegenwärtigen»), «προσμονή» («Gewärtigen»), «γίγνεσθαι» («Geschehen»), «Επανάληψη» («Wiederholung»), «πεπρωμένο» («Geschick»)

1. Εισαγωγή

Ο Martin Heidegger αποτελεί μία από τις πιο αμφιλεγόμενες προσωπικότητες στον χώρο της φιλοσοφίας, με αποτέλεσμα να προξενεί αμφιθυμικά συναισθήματα στους μελετητές της. Αν και η διερεύνηση των σχέσεων του φιλοσόφου με τον ναζισμό και η αναζήτηση της αντανάκλασης των πολιτικών του τοποθετήσεων στη φιλοσοφία του, δεν αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας εργασίας, θεωρούμε απαραίτητη την εισαγωγική ένταξη του υπό μελέτη έργου του, *«Είναι και Χρόνος»*, στο πολιτικό και πνευματικό πλαίσιο της εποχής του.

Η Γερμανία εξήλθε από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ηττημένη και ταπεινωμένη. Οι βαρείς όροι που της επιβλήθηκαν με τη συνθήκη των Βερσαλλιών από τους νικητές συμμάχους επέτειναν το συναίσθημα αυτό, γεγονός που, σε συνδυασμό με τη μεγάλη οικονομική κρίση του 1929-1932, συνέβαλε στην υπονόμευση της δημοκρατίας της Βαϊμάρης.² Έτσι, τον Ιανουάριο του 1933, ο Hitler αναγορεύτηκε Καγκελάριος και λίγο αργότερα ανέστειλε το σύνταγμα και θεμελιώδεις ελευθερίες, όπως την ελευθερία του λόγου, θέτοντας συγχρόνως εκτός νόμου όλα τα κόμματα εκτός του Εθνικοσοσιαλιστικού.³

Τον Μάιο του ίδιου έτους ο Martin Heidegger, νεοεκλεγμένος πρόεδρος του Πανεπιστημίου του Freiburg εντάχθηκε επισήμως στο Εθνικοσοσιαλιστικό κόμμα του Hitler. Λίγες ημέρες πριν, ο εβραϊκής καταγωγής μέντοράς του Edmund Husserl, στον οποίο είναι αφιερωμένο το *«Είναι και Χρόνος»*, είχε εκδιωχθεί από το πανεπιστήμιο πικραμένος από τη στάση του παλιού μαθητή του. Αν και δεν ασπαζόταν τη ναζιστική ιδεολογία στο σύνολό της, ο Heidegger θεωρούσε ότι οι ναζί θα αναχαίτιζαν τη διάδοση του μαρξισμού και ότι θα αποτελούσαν το μέσο δημιουργίας μίας ευρωπαϊκής αυτοκρατορίας που θα διατηρούσε τις παραδόσεις της αυτοκρατορικής Γερμανίας. Έτσι, για όσο διάστημα παρέμεινε πρόεδρος, ο Heidegger προώθησε τη ναζιστική προπαγάνδα στο πανεπιστήμιο και διέκοψε τη χορήγηση υποτροφίας σε όσους φοιτητές ήταν «μη Άριοι». Δε δίστασε, μάλιστα, να δηλώσει ότι ο Hitler ταυτίζεται με τη «γερμανική αλήθεια» και να επευφημήσει την αποχώρηση της Γερμανίας από την Κοινωνία των Εθνών. Επιπλέον, ενστερνίστηκε τις αντισημιτικές θέσεις των ναζί και τις θεωρίες τους για μία «παγκόσμια συνωμοσία

² Στεφανίδης, 1997, σσ. 140-142.

³ Στεφανίδης, 1997, σσ. 140-142.

των Εβραίων». Μετά την παραίτησή του από το αξίωμα του πρύτανη εξακολούθησε να υποστηρίζει, αν και πιο συγκρατημένα, το ναζιστικό κόμμα.⁴

Ο Steiner συμφωνεί ότι υπήρξε αναμφισβήτητη η συνδρομή του φιλοσόφου στην είσοδο των ναζί στον ακαδημαϊκό χώρο το χρονικό διάστημα 1933-1934. Ωστόσο, σύμφωνα με τον ίδιο, η σιωπή του Heidegger μετά το 1945, μετά δηλαδή το πέρας τη θηριωδίας του ναζισμού, και η έλλειψη εκ μέρους του οποιουδήποτε σχολίου για τον αφανισμό των Εβραίων από τους ναζί, την πρωτοφανή αυτή θηριωδία που επηρέασε κάθε αξιόλογο ρεύμα σκέψης, είναι πολύ πιο σκανδαλώδης από την προγενέστερη στάση του.⁵ Χαρακτηριστικό είναι ότι, αν και δεν παρέλειψε να σχολιάσει τις ολέθριες συνέπειες του ψυχροπολεμικού ανταγωνισμού στο φυσικό περιβάλλον, απέφυγε κάθε σχόλιο σχετικό με το ολοκαύτωμα.⁶

Από την άλλη, οι υποστηρικτές του Heidegger θεωρούν ότι η αναφορά του τελευταίου στην καταστροφική δύναμη της τεχνολογίας, όπως αυτή χρησιμοποιήθηκε στα στρατόπεδα συγκέντρωσης ή στους πυρηνικούς εξοπλισμούς, και η ανάλυσή του για την αλλοτριωμένη παρουσία του ανθρώπου μέσα στον κόσμο αποτελούν επαρκή κριτική προς τις πρακτικές που χρησιμοποιήθηκαν κατά τον Β΄ Παγκόσμιο. Άλλωστε, οι θηριωδίες που διεπράχθησαν ήταν τόσο ασύλληπτες, που μία φραστική καταδίκη τους δεν θα είχε ιδιαίτερο νόημα.⁷

Ποικιλία απόψεων έχει εκφραστεί και σχετικά με το ζήτημα της επίδρασης της ναζιστικής ιδεολογίας στη φιλοσοφία του Heidegger, δεδομένου ότι η έκδοση του *magnus opus* του «*Είναι και χρόνος*» έλαβε χώρα την περίοδο του μεσοπολέμου και ειδικότερα το 1927. Δημοσιεύτηκαν δύο μόνο από τα τρία τμήματα του πρώτου από τα δύο μέρη του έργου.⁸ Το χειρόγραφο δόθηκε βεβιασμένα προς έκδοση, ώστε να επιτευχθεί η προαγωγή του Heidegger από απλό καθηγητή φιλοσοφίας στο πανεπιστήμιο του Marburg σε διάδοχο του Edmund Husserl στην έδρα της φιλοσοφίας στο Freiburg.⁹ Μάλιστα, ο Heidegger αρνήθηκε να προβεί σε οποιαδήποτε διασαφήνιση του ομιχλώδους περιεχομένου του.¹⁰

⁴ Sheehan, 1993, σσ.85-87.

⁵ Steiner, 2009, σ. 29.

⁶ Steiner, 2009, σ. 35.

⁷ Steiner, 2009, σσ. 37-38.

⁸ Θανασάς, 2002, σ. 33.

⁹ Mulhall, 2013, σσ. vii-viii.

¹⁰ Steiner, 2009, σ. 137.

Σε ό,τι αφορά τη σύνδεση του υπό εξέταση φιλοσοφικού έργου με την πνευματική παραγωγή της εποχής του, πρέπει αρχικά να σημειωθεί ότι κατά την ταραγμένη περίοδο του μεσοπολέμου η πνευματική ζωή της Γερμανίας δεν απώλεσε τη ζωηρότητά της. Μάλιστα, η τρέχουσα ιστορική εμπειρία του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου τροφοδότησε τη λογοτεχνική και φιλοσοφική γραμματεία με έργα εμπνευσμένα από το γεγονός του αλληλοσπαραγμού των λαών, καθώς και από την αδυναμία του ευρωπαϊκού πολιτισμού να λειτουργήσει ως ανάχωμα σε αυτή την καταστροφή.¹¹

Έτσι, σύμφωνα με τον George Steiner, το «*Είναι και Χρόνος*» συγκαταλέγεται σε μία ομάδα έργων της γερμανικής γραμματείας που εκδόθηκαν από το 1918 έως το 1927, δηλαδή στην καρδιά του μεσοπολέμου, και διαθέτουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά. Τα έργα αυτά, στα οποία ο Steiner συγκαταλέγει και το «*Ο Αγών μου*» του Hitler, χαρακτηρίζονται, μεταξύ άλλων, ως προς τη μορφή από μία εμφανή απόπειρα ριζικής ανανέωσης της γερμανικής γλώσσας και ως προς το περιεχόμενο από τον εσχατολογικό-αποκαλυπτικό λόγο, που εμπεριέχει ενίοτε την υπόσχεση για αναγέννηση, όπως και από το βίαιο πάθος τους.¹²

Σε ό,τι αφορά τη μορφή, και ειδικότερα τη γλώσσα, πρέπει να σημειωθεί ότι ο ορυμαγδός του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου είχε ως αποτέλεσμα να τεθούν υπό αμφισβήτηση όχι μόνο οι παλιές αξίες, αλλά και οι λέξεις που τις εξέφρασαν. Στο πλαίσιο αυτό, ο Heidegger προσπαθεί να εφεύρει μία καινούρια γλώσσα, χαρακτηριστικό της οποίας αποτελεί, για παράδειγμα, η προσωποποίηση των προθετικών συνόλων, τα οποία στο κείμενο του φιλοσόφου παίζουν τον ρόλο ονόματος.¹³ Άλλωστε, ο Heidegger αναφέρεται σε πτυχές της καθημερινής πραγματικότητας, στις οποίες κανείς προηγουμένως δεν είχε αναφερθεί, με αποτέλεσμα να εκλείπουν και οι αντίστοιχες λέξεις.¹⁴ Σύμφωνα, μάλιστα, με τον Gadamer, ο Heidegger αποτελεί μία «Wortgenie», δηλαδή μία «αδιοφυΐα των λέξεων».¹⁵

Σε ό,τι αφορά τη σχέση του περιεχομένου του «*Είναι και Χρόνος*» με τις πολιτικές ιδέες που κυριάρχησαν στη Γερμανία των αρχών του 20^{ου} αιώνα, έχουν

¹¹ Steiner, 2009, σ. 11.

¹² Steiner, 2009, σσ. 11-15.

¹³ Steiner, 2009, σσ. 15-18.

¹⁴ Braver, 2014, σ. 23.

¹⁵ Steiner, 2009, σσ. 15-18.

διατυπωθεί αντικρουόμενες απόψεις. Ειδικότερα, αν και μετά τις εργασίες των Viktor Farias και Hugo Otto, η σχέση του Heidegger με τον ναζισμό αποδείχθηκε με στοιχεία αδιάσειστα, παραμένει ανοιχτό το ερώτημα της σχέσης της φιλοσοφίας του με τον ναζισμό. Για παράδειγμα, ενώ οι Wollin και Rockmore θεωρούν ότι η αφοσίωση του Heidegger στον Εθνικοσοσιαλισμό εναρμονίζεται πλήρως με τη φιλοσοφία του, η Bingmingam στην εργασία της «*The Time of the Politik*» υποστηρίζει ότι ο Heidegger ανήκει στην αριστερά. Από την άλλη, ο Johannes Fritsche θεωρεί ότι οι χαϊντεγκεριανές έννοιες της «ιστορικότητας», της «προλαβαίνουσας αποφασιστικότητας» και του «πεπωμένου», όπως ειδικότερα εκφράζονται στην παράγραφο 74 του «Είναι και Χρόνος», αποτελούν απόηχο των ακροδεξιών αντιλήψεων του Scheller και του Hitler. Σύμφωνα με τους τελευταίους, η σύγχρονη «κοινωνία» («Gessellschaft») αποτελεί μία μορφή παρακμής, που έχει εκτοπίσει τον αληθινό παράγοντα της ιστορίας, που είναι η «κοινότητα» («Gemeinschaft»).¹⁶

Από την άλλη, σύμφωνα με τον Steiner, ο Heidegger επηρεασμένος από την πανωλεθρία της Γερμανίας στον Α΄ Παγκόσμιο και από τη Δημοκρατία της Βαϊμάρης, διέκρινε πίσω από την παρακμή του δυτικού πολιτισμού την «*Seinvergesenheit*», δηλαδή τη «λήθη του είναι».¹⁷ Από αυτή την άποψη, το «*Είναι και Χρόνος*» ανήκει στην ίδια ατμόσφαιρα παρακμής όπου θα μπορούσαμε να εντάξουμε και την «*Ερημη Χώρα*» του Eliot.¹⁸

Όπως υποστήριζε, άλλωστε, η Julia Kristeva «*κάθε κείμενο είναι ένα διακείμενο, ο τόπος όπου διασταυρώνονται αμέτρητα άλλα κείμενα*», αφού αναπόδραστα συμμετέχει σε μία κοινή πνευματική παρακαταθήκη.¹⁹ Επιπλέον, σύμφωνα με τη μαρξιστική κριτική, ένα πνευματικό δημιούργημα αναπαριστά αναπόφευκτα την κοινωνική, πολιτική και οικονομική πραγματικότητα της εποχής του.²⁰ Ωστόσο, η διερεύνηση του υπό εξέταση ερωτήματος, «*Αυθεντικότητα και αναυθεντικότητα, στο "Είναι και Χρόνος" του Μάρτιν Χαϊντεγκερ*», θα είναι στην παρούσα εργασία κατά βάση «κειμενοκεντρική», θεμελιωμένη δηλαδή στο ίδιο το κείμενο του «*Είναι και Χρόνος*». Στο κείμενο αυτό θα μπορούσε να αποδοθεί ο όρος

¹⁶ Fritsche, 1999, σσ. vii-xiv.

¹⁷ Steiner, 2009, σ. 135.

¹⁸ Steiner, 2009, σ. 136.

¹⁹ Abrams, 2010, σσ. 180-181.

²⁰ Cuddon, 2005, σσ. 314-315.

του Roland Barthes «μη αναγνώσιμο», αφού η συμβατική χρήση της γλώσσας παραβιάζεται προξενώντας άλλοτε αμηχανία και άλλοτε μια ιδιαίτερη απόλαυση στον αναγνώστη.²¹ Χαρακτηριστικό είναι, για παράδειγμα, ότι όροι όπως το «Dasein», το μόνο ον που δύναται να στοχαστεί την ύπαρξή του ή η «αμφισημαντότητα», η διάθεση του «Dasein» να προσποιείται ότι τα γνωρίζει όλα επιδιδόμενο σε ανούσιες φλυαρίες, αρχικά φαίνονται δυσπρόσιτοι, αφού αποτελούν επινοήσεις του φιλοσόφου και δεν απορρέουν από τη συμβατική χρήση της γλώσσας. Ωστόσο, αν ο αναγνώστης δεν παραιτηθεί και επιμένει στην προσεκτική ανάγνωση του φιλοσοφικού κειμένου, σταδιακά αποκαλύπτεται ότι η ιδιόρρυθμη αυτή γλώσσα φωτίζει φιλοσοφικά την άμεσα βιωμένη καθημερινότητα του ανθρώπινου όντος, ενός όντος που ενώ διαρκώς απασχολείται με τα καθημερινά ζητήματα της «βιομέριμνας» επιμένοντας, συνήθως, να προσεγγίζει επιφανειακά τα ζητήματα της ανθρώπινης ύπαρξης, δεν δύναται, εξαιτίας της ίδιας του της φύσης, να απαλλαχθεί από την υπαρξιακή αγωνία του θανάτου. Η αγωνία αυτή επανέρχεται «μεταμφιεσμένη» σε διάφορες μορφές «επισκιάζοντας» την καθημερινότητά του, αλλά και καλώντας τον να ζήσει πιο «αυθεντικά». Ενώ, λοιπόν, το υπό εξέταση φιλοσοφικό κείμενο είναι «μη αναγνώσιμο», λόγω του δυσπρόσιτου χαρακτήρα του, είναι συγχρόνως απολαυστικό, αφού αποδίδει φιλοσοφικά την καθημερινή εμπειρία του αναγνώστη, προσφέροντάς του μία ευκαιρία εμβάθυνσης της αυτεπίγνωσής του.

²¹ Abrams, 2010, σσ. 180-181

2. Από το οντολογικό ερώτημα στη διερεύνηση του «Dasein»

Ο τίτλος του έργου «*Είναι και Χρόνος*» είναι ήδη διακηρυκτικός, αφού σε αντίθεση με την προσπάθεια του Πλάτωνα να θεμελιώσει το «ον» στις άχρονες, αναλλοίωτες και αιώνιες ιδέες, ο Heidegger τοποθετεί το «είναι» δίπλα στον «χρόνο», τονίζοντας ευθύς εξαρχής τον χρονικό χαρακτήρα του. Έτσι, από την αρχή ο φιλόσοφος εκφράζει την πρόθεσή του, αφενός να επαναφέρει στο προσκήνιο αυτό το πανάρχαιο ερώτημα των προσωκρατικών, «τι είναι το είναι», δηλαδή το οντολογικό ερώτημα, και αφετέρου να το συνδέσει με τον χρόνο, έννοια παραμελημένη από τη δυτική μεταφυσική λόγω της αντίληψης του «είναι» ως αιώνιου και υπερχρονικού.²²

Το οντολογικό ερώτημα είναι, ωστόσο, τόσο δύσκολο, που ήδη ο Πλάτων στον «*Σοφιστή*» το θεωρεί εξίσου επαχθές με την προσπάθεια των θνητών να νικήσουν τους Τιτάνες. Άλλωστε, αυτό αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι το «είναι» αποτελεί στην ανθρώπινη γλώσσα «βοηθητικό» ρήμα που υπάρχει σε όλες τις προτάσεις, αλλά είναι κενό αυτοτελούς νοήματος.²³ Χαρακτηριστικό είναι, μάλιστα, ότι η αρχαία και χριστιανική ανθρωπολογία, που χρησιμοποιούν η μια τον «λόγο» και η άλλη την ομοίωση με το θείο, για να διακρίνουν τον άνθρωπο από τα άλλα όντα, συσκοτίζει το ερώτημα του «είναι» του ανθρώπινου όντος θεωρώντας το αυτονόητο.²⁴ Αντίστοιχα, ο Descartes, αφού διατύπωσε το περίφημο «*cogito ergo sum*», δεν ασχολήθηκε καθόλου με το «*sum*», το οποίο ο Heidegger καθιστά αντικείμενο της «υπαρκτικής αναλυτικής» του.²⁵

Πρέπει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι στο «*Είναι και Χρόνος*» ο Heidegger αποποιείται κάθε αναφορά σε θεολογικά αξιώματα και προσπαθεί να αναφερθεί στο «είναι» και την «ουσία», χωρίς να κάνει καμία θεολογική αναφορά.²⁶ Ωστόσο, σύμφωνα με τον Steiner, το έργο του Heidegger είναι βαθύτατα θεολογικό. Απόδειξη αποτελεί το γεγονός ότι «*αν αντικατασταθεί το Είναι με τον Θεό σε όλα τα χωρία-κλειδιά, το νόημά του γίνεται διανγές*».²⁷ Αντικείμενο του «*Είναι και Χρόνος*» είναι, λοιπόν, μία «θεμελιώδης οντολογία», η οποία αρχικά διαχωρίζει τις επιμέρους οντότητες από τα ανθρώπινα όντα. Από αυτή την άποψη, όπως παρατηρεί ο Ζαν Βαλ,

²² Steiner, 2009, σσ. 138-141.

²³ Steiner, 2009, σ. 142.

²⁴ Heidegger, 1927, σσ. 95-96.

²⁵ Heidegger, 1927, σ. 90.

²⁶ Steiner, 2009, σ. 23.

²⁷ Steiner, 2009, σ. 27.

ο Heidegger είναι ρεαλιστής: «Είτε έχουμε δει είτε όχι τα άστρα, αυτά τα άστρα ως όντα υπάρχουν».²⁸

Ωστόσο, «αν δεν υπήρχε ο άνθρωπος, δεν θα υπήρχε το είναι. Έτσι, το οντικό είναι ανεξάρτητο από τον άνθρωπο, αλλά το οντολογικό δεν είναι ανεξάρτητο. Και το οντικό ως προς το είναι του εξαρτάται από το οντολογικό».²⁹ Αυτό σημαίνει ότι ούτε τα όντα νοούνται χωρίς το «είναι», ούτε το «είναι» νοείται χωρίς τα όντα. Η ουσία, δηλαδή των όντων είναι το «είναι». Το πιο προνομιούχο από όλα τα όντα είναι ο άνθρωπος, ακριβώς γιατί μόνο αυτός μπορεί και στοχάζεται το «είναι», την ίδια του την ύπαρξη και τη σχέση της με το «είναι».³⁰

Για αυτό τον λόγο, ο άνθρωπος διαθέτει a priori κάποια ιδέα για το «είναι» του.³¹ Αυτή την «αίσθηση» του «είναι» που διαθέτει ο άνθρωπος, έστω και σε λανθάνον επίπεδο, ο Heidegger την ονομάζει «προ-οντολογική γνώση». Αν και απέχει από την ουσιαστική, «οντολογική γνώση» του «είναι», διαθέτει αναμφισβήτητα κάποια αξία.³²

Έτσι, σύμφωνα με τον Heidegger πρέπει σε ένα πρώτο επίπεδο να παρουσιαστεί το «ον» που αναρωτιέται για το «είναι» του, δηλαδή το «Dasein», για να προσεγγιστεί το «είναι» καθαυτό. Μόνο αν γνωρίσουμε το ον που είμαστε εμείς οι ίδιοι, θα προσεγγίσουμε το ερώτημα σχετικά με το «είναι».³³ Ως εκ τούτου, ο Heidegger στο «Είναι και Χρόνος» προβαίνει στη μελέτη της ανθρώπινης ύπαρξης, για να καταλήξει στο εξ αρχής προσδιορισμένο αντικείμενο της έρευνάς του, το ίδιο το «είναι»: Το «Ον». Για αυτό τον λόγο ενδέχεται να αρνήθηκε τόσο τον χαρακτηρισμό του υπαρξιστή φιλοσόφου, όσο και του φιλοσόφου της «υποστάσεως». Επειδή, λοιπόν, μελέτησε την ανθρώπινη ύπαρξη/υπόσταση με απώτερο στόχο να προσεγγίσει μέσω αυτής το «είναι», θα του ταίριαζε περισσότερο ο χαρακτηρισμός «φιλόσοφος του όντος».³⁴

Σύμφωνα με τον Θανασά, ωστόσο, η μετάβαση από τον οντολογικό ερώτημα στο ερώτημα σχετικά με την ανθρώπινη ύπαρξη δεν είναι δικαιολογημένη. Το

²⁸ Βαλ, 1988, σ. 82.

²⁹ Βαλ, 1988, σ. 82.

³⁰ Steiner, 2009, σ. 142.

³¹ Βαλ, 1988, σ. 81.

³² Blattner, 2013, σ. 18.

³³ Heidegger, 1927, σ. 86.

³⁴ Βαλ, 1988, σ. 34.

γεγονός ότι όλα τα ερωτήματα τίθενται από τον άνθρωπο δεν σημαίνει ότι η διερεύνησή τους προϋποθέτει την απάντηση στο ερώτημα τι είναι ο άνθρωπος.³⁵

Έτσι, ο «φιλόσοφος του όντος» αφιερώνει το «*Είναι και Χρόνος*» στη διερεύνηση του όντος που είμαστε εμείς οι ίδιοι, στο «Dasein». Το ερώτημα σχετικά με το «είναι» καθαυτό μένει, όμως, αναπάντητο. Άλλωστε, αν και η φιλοσοφία οφείλει να θέτει το οντολογικό ερώτημα, αυτό μάλλον προορίζεται να μείνει χωρίς απάντηση. Σύμφωνα με τον Ζαν Βαλ, ίσως αυτή την αποτυχία της κάθε οντολογίας να υποδηλώνει ο τίτλος του τελευταίου βιβλίου του Heidegger «*Holzwege*», δηλαδή «Χαμένοι Δρόμοι».³⁶

³⁵ Θανασάς, 2002, σ.37.

³⁶ Βαλ, 1988, σσ. 87-88.

3. Θεμελιώδεις έννοιες και «αυθεντικότητα»

Ο όρος που χρησιμοποιεί ο Heidegger για την «αυθεντικότητα» είναι ο νεολογισμός «Eigentlichkeit», ο οποίος προέρχεται από τον όρο «eigenlich» (πραγματικός) και τη ρίζα «eigen» που σημαίνει «είμαι ιδιοκτήτης», «κατέχω».³⁷ Αυτή ακριβώς η τελευταία έννοια έχει μεγάλη σημασία για τον φιλόσοφο, αφού ορίζει την «αυθεντικότητα» ως «ιδιοποίηση του εαυτού».³⁸

Για να γίνει κατανοητή, όμως, η «αυθεντικότητα» ως ένας τρόπος του «είναι» της ανθρώπινης ύπαρξης, είναι απαραίτητο να διερευνηθεί η ουσιαστική φύση της τελευταίας. Έτσι, μέσα από τη σκιαγράφηση των συστατικών της στοιχείων θα αναδυθεί η δυνατότητά της για «αυθεντικότητα» και «αναυθεντικότητα». Για αυτό στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται μία προκαταρκτική συνοπτική παρουσίαση του περιεχομένου των σημαντικότερων όρων που την περιγράφουν σύμφωνα με τον συγγραφέα του «*Είναι και Χρόνος*».

Σύμφωνα με τον Heidegger ο άνθρωπος όχι απλώς μπορεί, αλλά και οφείλει να θέτει το ερώτημα του «είναι». Διερευνώντας το «είναι» του, δηλαδή, ενεργεί αυτό που ταιριάζει περισσότερο από οτιδήποτε άλλο στην ανθρώπινη υπόστασή του. «Dasein» είναι ακριβώς αυτό το ον, αυτή η «οντική ύπαρξη» που διερευνά το «είναι» στοχαζόμενη πάνω στο οντολογικό ερώτημα.³⁹ Βέβαια, για τον φιλόσοφο, ο άνθρωπος δεν είναι απλώς ένα γνωρίζον υποκείμενο που στέκεται διερευνητικά απέναντι στον κόσμο, αλλά μία ύπαρξη που αγωνιά. Είναι το «Da» του «sein»: «*Μια παρουσία στον κόσμο, που αποκαλύπτει συγχρόνως την παρουσία του κόσμου και την παρουσία του Όντος*».⁴⁰

Έτσι, ο Heidegger δηλώνει ότι θα αποφύγει τη χρήση των όρων «ζωή» και «άνθρωπος» (*Είναι και Χρόνος*, σ. 91): «*Η ζωή δεν είναι καθαρή παρέύρεση, ούτε "Dasein". Με τη σειρά του το "Dasein" δεν μπορούμε οντολογικά να το ορίσουμε θεωρώντας το ως ζωή (οντολογικά ακαθόριστη) συν κάτι παραπάνω*».⁴¹

³⁷ Stanford Encyclopedia of Philosophy, *Authenticity*, (20/04/2016).

³⁸ Heidegger, 1927, σ. 85.

³⁹ Steiner, 2009, σ. 142.

⁴⁰ Μαλεβίτσης, 1975, σ. 193.

⁴¹ Heidegger, 1927, σ. 96.

Με άλλα λόγια, το «Dasein» «είναι ένα ον που είμαι εγώ ο ίδιος». ⁴² Ωστόσο, το να ταυτίσουμε το «Dasein» με το «εγώ» ίσως αποτελεί μία μορφή πλάνης, αφού το «μη-Εγώ» δεν σημαίνει ολοκληρωτική απουσία «εγώτητας», αλλά μία μορφή απώλειας του εαυτού. Επομένως, σύμφωνα με τον Heidegger, ερευνώντας το «Dasein» είναι προτιμότερο να αποφύγουμε την έννοια «εγώ». ⁴³

Ο φιλόσοφος υποστηρίζει ότι η παραδοσιακή οντολογία κατά βάθος αντιμετωπίζει τον άνθρωπο σαν «παρευρισκόμενο ον». Σύμφωνα με αυτόν, όμως, η υπόσταση του ανθρώπου δεν συνίσταται απλώς σε μία σύνθεση σώματος και ψυχής, αλλά στην «ύπαρξη» («existenz»): ⁴⁴ Το «είναι» ή αλλιώς η «ουσία» του «Dasein» είναι η «ύπαρξη» («existenz»). ⁴⁵

Αυτή η ιδέα αποδόθηκε από τον Sartre με τη γνωστή ρήση του «*η ύπαρξη προηγείται της ουσίας*», σύμφωνα με την οποία η ύπαρξη είναι αδιαμόρφωτη και ο άνθρωπος με τις αποφάσεις του της προσδίδει το ουσιαστικό της περιεχόμενο. ⁴⁶ Αντίθετα, ο Heidegger θεωρεί ότι η ουσία του ανθρώπου είναι η «ύπαρξη» του. ⁴⁷

Στην ετυμολογία του όρου «existenz» αντανakλάται το νόημα που αποδίδει σε αυτήν ο Heidegger. Η ύπαρξη είναι εγγενώς «εκ-στατική» («extatique») με την έννοια ότι το «Dasein» «ίσταται» και εκτός εαυτού, μέσα στον κόσμο. Άλλωστε, και ο όρος «Dasein» προδίδει κάτι που είναι «Da», δηλαδή «Εδωνά», στον κόσμο. Για τον Heidegger ο άνθρωπος είναι αδιαχώριστος από τον κόσμο και αποτελεί φιλοσοφικό σφάλμα η επινόηση ενός υποκειμένου διακριτού από τον κόσμο του. ⁴⁸ «Θεμελιώδη σύσταση» ή αλλιώς «υπαρκτικό χαρακτηριστικό» του «Dasein» συνιστά, ως εκ τούτου, το «μες-στον-κόσμο-είναι» («In-der-Welt-sein»). ⁴⁹

Εκτός από το «Dasein» «μες-στον-κόσμο» υπάρχουν και τα υπόλοιπα όντα που βλέπουμε γύρω μας. Τα βουνά, τις λίμνες, τα ποτάμια και όσα μας αποκαλύπτονται ως «καθαρό θέαμα» και όχι ως εμπόδιο ή χρήσιμο εργαλείο, τα ονομάζει «Vorhanden» («παρευρισκόμενα»). Από την άλλη, τα εργαλεία, τα όργανα

⁴² Heidegger, 1927, σσ. 194-195.

⁴³ Heidegger, 1927, σ. 196.

⁴⁴ Heidegger, 1927, σ. 199.

⁴⁵ Heidegger, 1927, σ. 83.

⁴⁶ Braver, 2014, σ. 25.

⁴⁷ Βαλ, 1988, σ. 45.

⁴⁸ Βαλ, 1988, σσ. 75-76.

⁴⁹ Heidegger, 1927, σ. 82.

που εξυπηρετούν κάποιο χρηστικό σκοπό τα ονομάζει «Zuhanden» («πρόχειρα»). Υπάρχουν, επιπλέον, και τα υπόλοιπα εκτός του ανθρώπου «ζωντανά όντα».⁵⁰

Έτσι, αποδίδει τον όρο «παρέυρεση» («Vorhandensein») και «προχειρότητα» («Zuhandenheit») στα απλώς «παρευρισκόμενα» και «πρόχειρα» όντα, αντίστοιχα, που δεν ενσκήπτουν πάνω στο «είναι» τους. Για αυτό τον λόγο τα χαρακτηριστικά του «Dasein» δεν αποτελούν απλές ιδιότητες αλλά τρόπους του «είναι» του.⁵¹ Ειδικότερα, ο φιλόσοφος ονομάζει τα χαρακτηριστικά του «είναι» του «Dasein» «υπαρκτικά χαρακτηριστικά», το οποίο βέβαια προσιδιάζουν στα όντα που είναι «ποιος» και διαθέτουν «ύπαρξη». Αντίθετα τα όντα που δεν διαθέτουν «Dasein» και είναι «τι», αφού διαθέτουν όχι «ύπαρξη», αλλά «παρέυρεση» ή «προχειρότητα», περιλαμβάνονται σε «κατηγορίες». Τα «υπαρκτικά χαρακτηριστικά» («Existenzialen») και οι «κατηγορίες» («Kategorie») είναι οι δύο θεμελιώδεις δυνατότητες οντολογικών χαρακτηριστικών όσων βρίσκονται στον κόσμο.⁵²

Στο «μες-στον-κόσμο-είναι-του» θεμελιώνεται η «χωρικότητα» («Räumlichkeit») του «Dasein». Το «ενείναι» («In-sein») του «Dasein», η «κατοικία» του σε αυτόν τον κόσμο, διαφέρει από την «ενδότητα» των «παρευρισκόμενων» και των «πρόχειρων όντων» και αποτελεί είδος του «είναι» των όντων που δεν είναι απλώς «παρευρισκόμενα» ή «πρόχειρα».⁵³ Η «χωρικότητα» του «Dasein» είναι, δηλαδή, διαφορετική από των «ενδόκοσμων όντων»: *«To Dasein είναι μες στον κόσμο με την έννοια ότι διατηρεί μία βιομεριμνώδη και εξοικειωμένη δοσοληψία με τα όντα που συναντώνται ενδόκοσμα»*.⁵⁴ Ειδικότερα, η «χωρικότητά» του χαρακτηρίζεται από «απομάκρυνση» («Entfernen») και «προσανατολισμό». «Απομακρύνω» για τον Heidegger σημαίνει εξαφανίζω τη «μακρότητα», δηλαδή «πλησιάζω», εκ προθέσεως φέρνω κάτι κοντά μου, ώστε να το έχω πρόχειρο ή να το αποκτήσω ή να το γνωρίσω. Δηλαδή, το «Dasein», του οποίου «υπαρκτικό χαρακτηριστικό» είναι η «απομάκρυνση», διαθέτει την ικανότητα να μικραίνει την «απόσταση», η οποία, όπως και η «μακρότητα», είναι χαρακτηριστικό των άλλων «ενδόκοσμων όντων». Αυτή η «τάση για γειτνίαση» που χαρακτηρίζει το «Dasein», εκδηλώνεται και μέσα από ποικίλα τεχνολογικά επιτεύγματα, όπως η τηλεόραση και

⁵⁰ Βαλ, 1988, σσ. 84-85.

⁵¹ Heidegger, 1927, σ. 84.

⁵² Heidegger, 1927, σσ. 88-89.

⁵³ Heidegger, 1927, σ. 222.

⁵⁴ Heidegger, 1927, σ. 178.

το ραδιόφωνο, τα οποία εκμηδενίζουν σχεδόν τις αποστάσεις.⁵⁵ Συμπερασματικά, σύμφωνα με τον Heidegger: «*Ο προσανατολισμός και η από-μάκρυνση είναι τρόποι του είναι του μες-στον-κόσμο-είναι... (και) ορίζουν τη χωρικότητα του Dasein*».⁵⁶

Το γεγονός αυτό αποδεικνύει ότι το «Dasein» δεν είναι κλεισμένο στον εαυτό του, αλλά «διανοίγεται» στον χώρο. Το «Da» του «Dasein» παραπέμπει σε αυτή τη «διανοικτότητα» («Erschlossenheit»)⁵⁷ Μάλιστα, αν το «Dasein» χάσει τον «εδώ-να» χαρακτήρα του, χάνει την ίδια την ουσία του, αφού «*το Dasein είναι η διανοικτότητά του*».⁵⁸ Από αυτή την άποψη, «υπαρκτικό χαρακτηριστικό» του «Dasein» είναι η «διανοικτότητά» του, που αποτελεί ένα είδος πρόσβασης στον κόσμο, έναν διάυλο επαφής της ανθρώπινης ύπαρξης με τα υπόλοιπα ανθρώπινα όντα, αφού όπως το «μες-στον-κόσμο-είναι» δεν νοείται χωρίς τον κόσμο, έτσι δεν νοείται και χωρίς τους «άλλους».⁵⁹

Για αυτό τον λόγο, το «Mitsein» (το «συνείναι του άλλου μαζί μου»)⁶⁰ και το «Mitdasein» («το δικό μου συνείναι με τον άλλο»)⁶¹ είναι εξίσου «αρχέγονες δομές», δηλαδή πρωταρχικά χαρακτηριστικά και θεμελιώδης σύσταση του «είναι» με το «μες-στον-κόσμο-είναι».⁶² Άλλωστε, κάθε σύμπλεγμα «οργάνων» παραπέμπει στους «άλλους» και ο κόσμος περιλαμβάνει ένα σύνολο πραγμάτων, τα οποία και οι «άλλοι» («das Man») συναντούν ως «πρόχειρα». Όμως, το «Dasein» των άλλων, όπως τους συναντάμε «ενδόκοσμα», διαφέρει από την «προχειρότητα» και την «παρεύρεση». Με τον όρο «άλλοι» δεν νοούνται τα υποκείμενα που αντιπαρατίθενται στο «εγώ», αλλά τα όντα, από τα οποία το «εγώ» δεν διαχωρίζει τον εαυτό του, θεωρώντας ότι συγκαταλέγεται ανάμεσα σε αυτά.⁶³

Στον κόσμο, στους «άλλους», αλλά και στο μέλλον αναφέρεται η «μέριμνα» («Sorge»), που αποτελεί το «υπαρκτικό νόημα» ή αλλιώς το «αρχέγονο είναι» του «Dasein».⁶⁴ Η «μέριμνα» για τα πράγματα («βιομέριμνα»/«Besorgen»), για τους

⁵⁵ Heidegger, 1927, σσ. 179-180.

⁵⁶ Heidegger, 1927, σ. 187.

⁵⁷ Heidegger, 1927, σ. 223.

⁵⁸ Heidegger, 1927, σ. 224.

⁵⁹ Heidegger, 1927, σ. 197.

⁶⁰ Τζαβάρας, 1978, σ. 197.

⁶¹ Τζαβάρας, 1978, σ. 197.

⁶² Heidegger, 1927, σσ. 194-195.

⁶³ Heidegger, 1927, σ. 200.

⁶⁴ Heidegger, 1927, σ. 222.

«άλλους» («ανθρωπομέριμνα»/«Fürsorge») και για τον ίδιο του τον εαυτό μας,⁶⁵ συνίσταται στο ότι αποβλέπουμε στο μέλλον φροντίζοντας για αυτό, ενώ συγχρόνως καθοριζόμαστε από το παρελθόν. Από αυτή την άποψη, η «μέριμνα», και συνακόλουθα το «είναι» του «Dasein», συνδέεται άρρηκτα με τη «χρονικότητα» («Zeitlichkeit»)⁶⁶

Στο πλαίσιο των παραπάνω εξηγείται η θεμελιώδης για τον Heidegger έννοια της «υπέρβασης» («Transzendenz»), η οποία, σύμφωνα με τον Ζαν Βαλ, είναι βασική στις φιλοσοφίες του υπαρξισμού. Αρχικά, η «υπέρβαση» αφορά το γεγονός ότι το «Dasein» υφίσταται «εκτός εαυτού», αφού συστατικά του στοιχεία είναι το «μεσ-στον-κόσμο-είναι», το «συν-είναι» και η «μέριμνα», δηλαδή η φροντίδα για το μέλλον. Επιτελεί, δηλαδή, μία «υπέρβαση» προς τον «κόσμο», προς τον «άλλο» και προς το μέλλον. Επιπλέον, το «Dasein» επιτελεί μία αδιάκοπη «υπέρβαση» προς το «είναι» αφού μπορεί και κατανοεί την «οντολογική διαφορά», δηλαδή ότι το «είναι» διαφέρει από τα «επιμέρους όντα». Συγχρόνως, το «Dasein» γνωρίζει ότι υπάρχει, ότι δηλαδή υπερβαίνει το «μηδέν» («Nichts»)⁶⁷

Εκδηλώσεις της «διανοικτότητας», του διαύλου επαφής, όπως προαναφέρθηκε, με τον κόσμο και τα άλλα όντα, είναι η «εύρεση» («Befindlichkeit», «Stimmung»), δηλαδή τα συναισθήματα, η «κατανόηση» («Verstehen»), δηλαδή η αντίληψη των προσωπικών δυνατοτήτων του «Dasein» και η «ομιλία» («Rede»)⁶⁸ δηλαδή η «άρθρωση όσων είναι καταληπτά».⁶⁹ Τα στοιχεία αυτά, που θα αναλυθούν παρακάτω, είναι «οντολογικά» και «υπαρκτικά χαρακτηριστικά» του «Dasein» και όχι απλώς «παρευρισκόμενων όντων». Επίσης, η ύπαρξη του καθημερινού «Dasein» χαρακτηρίζεται από «περιέργεια» («Neugier»), δηλαδή από την τάση «να δει μόνο, για να δει και να έχει δει»,⁷⁰ «αμφισημαντότητα» («Zweideutigkeit»), δηλαδή τη διάθεση να εκφράζει γνώμη και να καμώνεται ότι ξέρει τα πάντα⁷¹ και «αερολογία» («Gerede»), ανούσια φληναφήματα, ώστε «κουβέντα να γίνεται».⁷²

⁶⁵ Heidegger, 1927, σ. 82.

⁶⁶ Βαλ, 1988, σ. 83.

⁶⁷ Βαλ, 1988, σσ. 92-93.

⁶⁸ Heidegger, 1927, σ. 224.

⁶⁹ Heidegger, 1927, σ. 267.

⁷⁰ Heidegger, 1927, σ. 584.

⁷¹ Heidegger, 1927, σ. 284.

⁷² Heidegger, 1927, σ. 277.

Η «περιέργεια», η «αμφισημαντότητα» και η «αερολογία» περιγράφουν την «κατάπτωση» («Verfallen») του «Dasein», η οποία αποτελεί ένα ακόμα «υπαρκτικό χαρακτηριστικό» του. Άλλωστε, η ύπαρξή μας σε αυτόν τον κόσμο δεν έχει μία συγκεκριμένη εξήγηση ή ένα συγκεκριμένο προορισμό, αλλά έχουμε ριχθεί, είμαστε «ερριμένοι» («Geworfen») σε αυτόν χωρίς να ερωτηθούμε.⁷³ Ωστόσο, αν και είμαστε «ερριμένοι» στην κατάσταση που βρισκόμαστε, διαθέτουμε μία ποικιλία από δυνατότητες, οι οποίες συνιστούν και το ουσιαστικό περιεχόμενο του «Dasein». Το «Dasein» είναι, δηλαδή, ένα «πρωταρχικά δύνασθαι» («Möglichkeitsein»). Έτσι, ο άνθρωπος, σε αντίθεση με τα ζώα, που είναι βιολογικά προγραμματισμένα να προβαίνουν σε συγκεκριμένες ακολουθίες ενεργειών, διαθέτει την ελευθερία να επιλέγει ανάμεσα στις δυνατότητες που τον περιστοιχίζουν δημιουργώντας τον εαυτό του. Ουσιαστικά το «Dasein» συνίσταται από τις ποικίλες αυτές δυνατότητες, τις οποίες μπορεί να πραγματώσει ή όχι, επιλέγοντας είτε να δημιουργήσει τον εαυτό του, είτε να παραμείνει «υποχείριο» της μάζας. Ωστόσο, ο ρους της καθημερινότητας, ο αγώνας για επιβίωση και η ισχυρή επίδραση που ασκούν οι «άλλοι» («das Man») πολλές φορές δεν επιτρέπει τη συνειδητοποίηση της δύναμης που διαθέτουμε να διαμορφώνουμε τη ζωή μας, με αποτέλεσμα τον ετεροκαθορισμό και συνακόλουθα την «αναυθεντικότητα» («Uneigentlichkeit»)⁷⁴

Η σύνδεση του «Dasein» με τον πεπερασμένο χαρακτήρα της ύπαρξής του, δηλαδή με το «μηδέν» και τη διαρκή δυνατότητα «εκμηδένισής του» αποτελεί το «κάλεσμα» για μια πιο «αυθεντική ύπαρξη». Το «κάλεσμα» αυτό βιώνεται από το «Dasein» με τη μορφή της «ηθικής συνείδησης», μιας απροσδιόριστης ενοχής και αγωνίας, που αποκαλύπτουν στο εκάστοτε «Dasein» ότι είναι ένα «είναι-προς-θάνατον» («Sein zum Tode»)⁷⁵

Έτσι, το «Dasein», αν και «ερριμένο» και «καταπεπτωκός» στον κόσμο αυτό, ενίοτε αδράττει τη δυνατότητα να κατακτήσει τον εαυτό του, με αποτέλεσμα να γίνεται «αυθεντικό» («eigentlich»)⁷⁶ Η «αυθεντικότητα» και η «αναυθεντικότητα» αποτελούν δηλαδή δύο «τρόπους του είναι» του «Dasein», το οποίο έχει τη

⁷³ Heidegger, 1927, σ. 225.

⁷⁴ Μπέλοκ, 2013, σσ. 106-118.

⁷⁵ Βαλ, 1988, σ. 129.

⁷⁶ Heidegger, 1927, σ. 86.

δυνατότητα να υπάρξει «αυθεντικά», όταν «ιδιοποιείται» τον εαυτό του, και «αναυθεντικά», όταν δεν τον «ιδιοποιείται».⁷⁷

⁷⁷ Heidegger, 1927, σ. 85.

4. «Υπαρκτικά χαρακτηριστικά» του «Dasein»

4.1. Το «Dasein» ως «μες-στον-κόσμο-είναι»

Ο Heidegger τοποθετεί το «είναι» της ανθρώπινης ύπαρξης μέσα στην καθημερινότητα του κόσμου αυτού. Υπάρχω, για τον Heidegger, σημαίνει υπάρχω μέσα σε αυτόν τον κόσμο. «Υπαρκτικό χαρακτηριστικό» του «Dasein», ως εκ τούτου, είναι το «μες-στον-κόσμο-είναι». Αυτή η θεμελίωση του «είναι» στο «εδώ» του κόσμου αυτού συνιστά άλλη μία διαφορά του Heidegger από τη δυτική μεταφυσική παράδοση, η οποία ακολουθώντας τα ίχνη του Πλάτωνα προσπάθησε να τοποθετήσει την ουσία του ανθρώπου εκτός της καθημερινής ζωής και του κόσμου των αισθήσεων.⁷⁸

Έτσι, για τον Heidegger, το «Dasein» «ενείναι», συνδέεται, δηλαδή, υπαρξιακά με αυτόν τον κόσμο, χωρίς τον οποίο δεν μπορεί να νοηθεί και δεν παρευρίσκεται απλώς μέσα σε αυτόν. Για αυτό, τα όντα που διαθέτουν «Dasein» δεν «συμπαρευρίσκονται», αλλά «συνείναι».⁷⁹ Αντίθετα, η «παρεύρεση» μέσα σε κάτι και η «συμπαρεύρεση» τοπικά με κάτι που διαθέτει το ίδιο είδος «είναι» αποτελεί «κατηγοριακό» (και όχι «υπαρκτικό») χαρακτηριστικό και προσιδιάζει σε όντα που δεν υπάρχουν με τον τρόπο του «Dasein», δηλαδή που δεν διαθέτουν έστω κάποια «προ-οντολογική» γνώση του «είναι» τους.⁸⁰

Για να εξηγήσει τη διαφορά ανάμεσα στην «παρεύρεση», που είναι «κατηγοριακό χαρακτηριστικό» και το «ενείναι», που αποτελεί «υπαρκτικό χαρακτηριστικό», ο Lee Braver χρησιμοποιεί μία σειρά από επιτυχημένα μεταφορικά παραδείγματα: Το «συνείναι» είναι σαν να συμμετέχεις σε μία λέσχη, σε ένα μουσικό συγκρότημα, σε μία σχολική τάξη ή σε μία ερωτική σχέση. Αντίθετα, η «παρεύρεση» είναι σαν να βρίσκεσαι απλώς σε μία αίθουσα.⁸¹

Το «Dasein» στο πλαίσιο της «βιομέριμνας», δηλαδή της καθημερινής φροντίδας για τα πρακτικά ζητήματα, έχει πάντοτε ήδη εμπλακεί και συνδεθεί με πράγματα και ανθρώπους, που συνιστούν την καθημερινότητά του.⁸² Η άρρηκτη αυτή

⁷⁸ Steiner, 2009, σ. 144.

⁷⁹ Braver, 2014, σ. 26.

⁸⁰ Heidegger, 1927, σ. 102.

⁸¹ Braver, 2014, σ. 28.

⁸² Braver, 2014, σ. 27.

σχέση του «Dasein» με τον κόσμο περιγράφεται με τους όρους «Tatsachlichkeit» («πραγματικότητα») και «Faktizität» («γεγονότητα»): «Όποτε υπάρχει Dasein, υπάρχει ως “γεγονός”...η έννοια της γεγονότητας περιλαμβάνει το Dasein ενός ενδόκοσμου όντος που είναι κατά τέτοιον τρόπο, ώστε να μπορεί να κατανοεί τον εαυτό του ως μοιραία δεμένο με το είναι των όντων που συναντά μες τον κόσμο του». ⁸³ Το «Dasein» εκτός από «γεγονός» είναι συγχρόνως «ερριμένο» («Geworfen»), δηλαδή ριγμένο μέσα σε αυτόν τον κόσμο τον οποίο δεν επέλεξε, που υπήρχε πριν από αυτό και θα εξακολουθήσει να υπάρχει μετά από αυτό: «Το ριζισμό δεν είναι ούτε ένα ετοιμοπαράδοτο συμβάν, ούτε ένα τετελεσμένο γεγονός. Στη γεγονότητά του ιδιάζει ότι όσο το Dasein είναι ό,τι είναι, παραμένει μες στη ρίψη και στροβιλίζεται στην αναυθεντικότητα των πολλών». ⁸⁴

Επιπλέον, αφού το «Dasein» οπωσδήποτε κατέχει μία κατανόηση του εαυτού του, «υπαρκτικό χαρακτηριστικό» του οποίου αποτελεί και το «μες-στον-κόσμο-είναι», θα πρέπει να διαθέτει κάποια έστω και «προ-οντολογική» κατανόηση του «κόσμου», στο οποίο είναι «ερριμένο». ⁸⁵

4.1.1 Ο «κόσμος»

Στο σημείο αυτό, αφού θέμα διερεύνησης αυτού του κεφαλαίου είναι το «μες-στον-κόσμο-είναι», πρέπει να προσεγγιστεί η έννοια «κόσμος». Με τον όρο αυτό συνήθως νοείται: Η ολότητα των «ενδόκοσμων όντων» («οντικός προσδιορισμός»), το «είναι» των όντων αυτών, εκείνο μέσα στο οποίο υπάρχει το «Dasein». Υπό αυτή την τελευταία κυρίως έννοια χρησιμοποιεί τον όρο «κόσμος» ο Heidegger. ⁸⁶ Ο «κόσμος» («Welt») είναι για τον Heidegger μία έννοια ευρύτερη από αυτό που αποτελεί τον άμεσο κόσμο του καθημερινού «Dasein», δηλαδή το «περιβάλλον» («Umwelt»). ⁸⁷ Σύμφωνα με τον φιλόσοφο, για να διερευνήσουμε το «περιβάλλον» πρέπει να εξετάσουμε προκαταρκτικά τα «ενδοπεριβαλλοντικά όντα» και τις «δοσοληψίες» («Umgang») που διατηρεί το «Dasein» μαζί τους στο πλαίσιο της «βιομέριμνας». ⁸⁸

⁸³ Heidegger, 1927, σ. 105.

⁸⁴ Heidegger, 1927, σ. 291.

⁸⁵ Heidegger, 1927, σ. 130.

⁸⁶ Heidegger, 1927, σ. 188.

⁸⁷ Inwood, 2000, σ. 32.

⁸⁸ Heidegger, 1927, σ. 122.

Τα «ενδόκοσμα» αυτά «όντα» δεν «ενείναι», δηλαδή δεν συνδέονται υπαρξιακά με αυτόν τον κόσμο, όπως το «Dasein», αλλά είναι απλώς «παρευρισκόμενα» ή «ανήκοντα στον κόσμο» ή «ενδόκοσμα». ⁸⁹ Ωστόσο, χωρίς τον «κόσμο» τα «ενδόκοσμα όντα» δεν μπορούν να συναντηθούν.

4.1.2 «Πρόχειρα όντα»

Σε ένα πρώτο επίπεδο, σημείο σύνδεσης του κόσμου στον οποίο είμαστε «ερριμένοι» με το «Dasein» είναι τα πράγματα με τα οποία ασχολούμαστε και για τα οποία μεριμνούμε («Zeug»). ⁹⁰

Τα πράγματα, που δεν είναι απλώς αντικείμενο θέασης ή θεωρητικής μελέτης, δεν χαρακτηρίζονται απλώς από «παρέυρεση», αλλά αντίθετα είναι προς χρήση, όπως ο πυλός για τον κεραμίστα ή το μουσικό όργανό για τον οργανοπαίχτη. Είναι, δηλαδή, προ των χειρών μας, «πρόχειρα» («Zuhanden») και με αυτόν τον τρόπο αποκαλύπτονται και αφομοιώνονται από το «Dasein» μας. ⁹¹

Ειδικότερα, τα «πρόχειρα» αυτά όντα που συναντούμε κατά τη «βιομέριμνα» ο Heidegger τα ονομάζει «όργανα». Χαρακτηριστικό τους είναι ότι εμπεριέχουν έναν σκοπό για χάρη του οποίου υφίστανται, στον οποίο παραπέμπουν και στο πλαίσιο του οποίου γίνονται κατανοητά. Το «όργανο» μπορεί να συλληφθεί *«γνήσια ως προς το είναι του, μόνο όταν η δοσοληψία είναι κομμένη στα μέτρα του οργάνου, όπως είναι π.χ. η σφυρηλάτηση σε σχέση με το σφυρί ...όσο λιγότερο χαζεύεις το σφυρί σαν πράγμα και όσο περισσότερο το αδράχνεις και το χρησιμοποιείς, τόσο πιο αρχέγονη γίνεται η σχέση σου προς αυτό»*. ⁹²

Το «είναι» των οργάνων ο Heidegger το ονομάζει «προχειρότητα» («Zuhandenheit»), γεγονός που δηλώνει ότι αυτά δεν είναι απλώς «παρευρισκόμενα» αλλά μπορούν και να χρησιμοποιηθούν. ⁹³ Την «προχειρότητα» των «οργάνων» δεν τη γνωρίζουμε μέσω της θεωρητικής ενατένισης, που δεν εμπεριέχει κανένα σκοπό πέραν της ίδιας, αλλά μέσω της πρακτικής τους χρήσης, η οποία περιλαμβάνει ένα

⁸⁹ Heidegger, 1927, σ. 119.

⁹⁰ Steiner, 2009, σσ. 152-153.

⁹¹ Steiner, 2009, σσ. 152-153.

⁹² Heidegger, 1927, σ. 125.

⁹³ Heidegger, 1927, σ. 125.

δικό της είδος «περίσκεψη» («Umsicht»)).⁹⁴ «Περίσκεψη» είναι η «προ-οντολογική» εμπειρική γνώση της χρήσης των εργαλείων.⁹⁵

Μέσω, δηλαδή, του πρακτικού «βιομεριμνώδους» βίου, μας αποκαλύπτονται τα «ενδόκοσμα όντα», αφού το έργο το οποίο έχουμε αναλάβει περιλαμβάνει πλήθος «παραπομπών» σε αυτά.⁹⁶ Αντικείμενο της «βιομέριμνας» δεν είναι τα ίδια τα «ενδόκοσμα όντα», αλλά το «έργο» στο οποίο στοχεύουμε και το οποίο περιλαμβάνει ένα σύστημα «παραπομπών», στο πλαίσιο των οποίων εντάσσεται και το «όργανο».⁹⁷ Αυτό συμβαίνει, γιατί ένα «πρόχειρο» ον δεν συναντάται απομονωμένο, αλλά παραπέμπει σε ένα άλλο (όπως το μολύβι παραπέμπει στο χαρτί, το χαρτί στην εργασία και η εργασία στην ολοκλήρωση του μεταπτυχιακού) με στόχο την επίτευξη του έργου.⁹⁸

Η «οντολογική δομή» των «πρόχειρων» όντων συνίσταται, ως εκ τούτου, στην «παραπομπή», τη «σύμπλεξη» τους με κάτι. Τελικά, η αλυσίδα της «σύμπλεξης» οδηγεί στο ίδιο το «Dasein» που είναι ο μοναδικός και αυθεντικότερος σκοπός.⁹⁹ Αυτό συμβαίνει, γιατί το έργο «παραπέμπει» εντέλει στο υποκείμενο που πρόκειται να το αξιοποιήσει. Ακόμα και στην περίπτωση της μαζικής παραγωγής, το έργο αναφέρεται στον «μέσο όρο» για χάρη του οποίου το «ενδόκοσμο ον» μετατράπηκε σε «πρόχειρο».¹⁰⁰ Έτσι, ακόμα και όταν το «Dasein» εργάζεται σε ένα ιδιωτικό «περιβάλλον», η δραστηριότητά του έχει δημόσιο χαρακτήρα, αφού τηρεί τους κανόνες που προσδιορίζει η κοινωνία και η αγορά.¹⁰¹ Το ίδιο το «Dasein», βέβαια, δεδομένου ότι αποτελεί αυτοσκοπό, δεν μπορεί να αποτελεί αντικείμενο μιας τέτοιας «σύμπλεξης», δηλαδή να παραπέμπει σε κάτι άλλο.¹⁰² Σε αντίθεση με τον Αριστοτέλη, ο οποίος στα «*Ηθικά Νικομάχεια*» υποστηρίζει ότι η «ευδαιμονία» αποτελεί αγαθό καθεαυτό, που δεν υφίσταται για χάρη κανενός άλλου («*Η ευδαιμονία είναι ταυτόχρονα και το πιο άριστο και το πιο ωραίο και το πιο ευχάριστο*»),¹⁰³ ο

⁹⁴ Heidegger, 1927, σ. 126.

⁹⁵ Braver, 2014, σ. 33.

⁹⁶ Heidegger, 1927, σ. 129.

⁹⁷ Heidegger, 1927, σσ. 137-139.

⁹⁸ Heidegger, 1927, σ. 32.

⁹⁹ Heidegger, 1927, σσ. 146-150.

¹⁰⁰ Heidegger, 1927, σ. 129.

¹⁰¹ Braver, 2014, σ. 34.

¹⁰² Heidegger, 1927, σ. 207.

¹⁰³ Αριστοτέλης, μτφ. μεταφραστική ομάδα Κάκτου, 1992, 1099a 25-26, σσ. 77-79.

Heidegger θεωρεί μόνο το «Dasein» ως αυτοσκοπό και τέλος της «τελολογικής αλυσίδας» των «πρόχειρων όντων». ¹⁰⁴

Την «οντολογική» αυτή δομή των «πρόχειρων όντων», δηλαδή την «παραπομπή» την εγκολπώνει με χαρακτηριστικό τρόπο το «σήμα», στο οποίο συναντώνται πολλές «παραπομπές». Σύμφωνα με τον φιλόσοφο *«η δομή του σήματος παράσχει έναν οντολογικό οδηγό ικανό να χαρακτηρίσει όλα γενικά τα όντα»*. Τα σήματα «δείχνουν» και το «δείξιμο» είναι ένα είδος παραπομπής. Με τη σειρά της η «παραπομπή» είναι ένα είδος «σχετισμού». ¹⁰⁵ Πιο συγκεκριμένα: *«Το σήματα είναι οντικώς πρόχειρα όντα, τα οποία όντας τα συγκεκριμένα τούτα όργανα γνωστοποιούν ταυτόχρονα την οντολογική δομή της προχειρότητας, του συστήματος παραπομπών και της κοσμικότητας»*. ¹⁰⁶ Το «σήμα» «δείχνει» γιατί ένα όργανο είναι εξυπηρετικό, με αποτέλεσμα να το καθιστά προσιτό στο βλέμμα της «βιομεριμνώδους περίσκεψης». ¹⁰⁷

Συμπερασματικά, επειδή τα «ενδόκοσμα όντα» χαρακτηρίζονται από το γεγονός ότι αρχικά παραμένουν «καθεαυτά» και δεν «κινούν την προσοχή», το «σήμα» έχει αναλάβει το έργο να κινεί την προσοχή στα «πρόχειρα» όντα. Από την άλλη, κάθε «πρόχειρο» ον λειτουργεί συγχρόνως ως «σήμα», αφού παραπέμπει κάπου και υπενθυμίζει έναν «σχετισμό», ένα έργο στο πλαίσιο του οποίου εντάσσεται. ¹⁰⁸

Το έργο με το οποίο καταπιάνεται η «βιομέριμνα» προϋποθέτει, επίσης, την παραπομπή σε όργανα και υλικά, τα οποία ενίοτε συναντώνται στη φύση και δεν χρειάζεται να παραχθούν. Έτσι, *«ο λόγγος είναι δάσος ξυλείας, το βουνό είναι λατομείο πέτρας, το ποτάμι είναι κινητήρια δύναμη, ο άνεμος είναι καλός για τα ιστιοφόρα»*. ¹⁰⁹ (Άλλωστε, μέσω έργων, όπως οι γέφυρες και τα λιμάνια, αποκαλύπτεται η «περιβαλλοντική φύση», η οποία έχει ληφθεί υπόψη για την ασφαλή κατασκευή αυτών των έργων. ¹¹⁰

¹⁰⁴ Braver, 2014, σ. 37.

¹⁰⁵ Heidegger, 1927, σσ. 137-139.

¹⁰⁶ Heidegger, 1927, σ. 146.

¹⁰⁷ Heidegger, 1927, σ. 146.

¹⁰⁸ Heidegger, 1927, σσ. 142-143.

¹⁰⁹ Heidegger, 1927, σσ. 127-128.

¹¹⁰ Heidegger, 1927, σ. 129.

Όταν αντιμετωπίζουμε τη φύση ως «πρόχειρο ον», δηλαδή ως είδος προς εκμετάλλευση, ως εργαλείο και μέσο επίτευξης κάποιου σκοπού, μας διαφεύγει ως «ον απλώς παρευρισκόμενο», με αποτέλεσμα να χάνουμε κάτι από την ουσία της.¹¹¹ Ειδικότερα, αν και τα πράγματα μας δίνονται εμείς αρνούμαστε να τα δεχτούμε, γιατί συνηθίζουμε να τα αντιμετωπίζουμε εργαλειακά, αποκλειστικά ως μέσα επίτευξης επιμέρους σκοπών. Χαρακτηριστικό είναι ότι η σύγχρονη τεχνολογία έχει καταστήσει το φυσικό περιβάλλον πηγή ενέργειας και πρώτων υλών. Σταδιακά και ο ίδιος ο άνθρωπος εργαλειοποιείται, γίνεται ένα μέσο επίτευξης παραγωγικών σκοπών.¹¹²

Όμως, σύμφωνα με τον Heidegger, θα έπρεπε να αντιμετωπίζουμε τα όντα, και συνακόλουθα τη φύση πρώτιστα ως κάτι απλώς «παρευρισκόμενο» και αυτή η στάση να μας καθοδηγεί στην αλληλεπίδρασή μας με τον κόσμο.¹¹³ Μία τέτοια στάση θα επέτρεπε την «αυθεντική» επαφή μας με τα «ενδόκοσμα όντα» και συνακόλουθα με τη φύση.¹¹⁴ Οι παραπάνω απόψεις του Heidegger σχετικά με την αυταξία της φύσης θυμίζουν τις απόψεις που εκφράστηκαν από τους εκπροσώπους του κινήματος της «Βαθειάς Οικολογίας», τον Naess και τους συναδέλφους του Sigmund Kvaloy και Nils Faarlund. Οι λάτρεις αυτοί των βουνών εισήγαγαν την ιδέα της «ισονομίας στη βιόσφαιρα», σύμφωνα με την οποία όλα τα όντα έχουν εγγενή αξία και δεν αποτελούν απλώς εργαλεία για την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών. Αυτό σημαίνει ότι το περιβάλλον και οι ζωντανοί οργανισμοί θα έπρεπε να αντιμετωπίζονται με σεβασμό, ανεξάρτητα από το αν διαθέτουν άμεση αξία για τον άνθρωπο.¹¹⁵

Πώς, όμως, μπορεί να γίνει αυτό εφικτό, αφού στο πλαίσιο της καθημερινότητας τα «ενδόκοσμα όντα» αποτελούν κατά βάση το μέσο για την επίτευξη κάποιου σκοπού;

4.1.3 «Παρευρισκόμενα» όντα

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, τα «πρόχειρα» όντα τα γνωρίζουμε χρησιμοποιώντας τα. Όσο εκπληρώνουν το σκοπό που έχουν να επιτελέσουν,

¹¹¹ Heidegger, 1927, σ. 128.

¹¹² Μπέλοκ, 2013, σσ. 174-176.

¹¹³ Heidegger, 1927, σ. 129.

¹¹⁴ Heidegger, 1927, σ. 117.

¹¹⁵ Stanford Encyclopedia of Philosophy, *Environmental Ethics*, (25/06/2016).

παραμένουν «αόρατα», διαφεύγουν της προσοχής μας.¹¹⁶ Ωστόσο, καθώς «βιομεριμώντας» επιδιόμαστε σε δοσοληψίες μαζί τους, ερχόμαστε ενίοτε αντιμέτωποι με κάποια βλάβη που τα καθιστά απλώς «παρευρισκόμενα» αφαιρώντας την «προχειρότητά» τους. Η «αχρησία» τους αυτή κινεί την προσοχή μέχρι να τα επιδιορθώσουμε, οπότε αποκτούν πάλι το στοιχείο της «προχειρότητας». Από την άλλη, τα «πρόχειρα» όντα εμφανίζονται ως απλώς «παρευρισκόμενα», όταν απλώς εκλείπουν, γεγονός που μας προξενεί ενόχληση.¹¹⁷ Η «αμηχανία» μας μπροστά στο ελλιπές «πρόχειρο ον», που ουσιαστικά καθίσταται απλώς «παρευρισκόμενο», αποτελεί έναν «αυθεντικό» τρόπο συνάντησης με τα «ενδόκοσμα» όντα.¹¹⁸

Ως «απρόχειρα» εμφανίζονται και τα όντα που θέτουν εμπόδια στη «βιομέριμνα», αφού δεν προλαβαίνουμε να ασχοληθούμε μαζί τους. Η «ενόχληση» και το «πείσμα» τους, όταν «επιζητούν» τον χρόνο και την προσοχή μας, τα καθιστά αντιληπτά ως «παρεύρεση».¹¹⁹

Αφού, λοιπόν, το «είναι» των «πρόχειρων οργάνων» αποτελείται από «παραπομπές», όταν ένα «όργανο» χάνει την «προχειρότητά» του ή απλώς εκλείπει, παρεμποδίζεται ο σκοπός που εξυπηρετούσε, η «παραπομπή» του. Έτσι, ενώ πριν ήταν απαρατήρητο τώρα γίνεται αντιληπτό από το «βλέμμα της περίσκεψης που προσκρούει στη φθορά ή την έλλειψη του εργαλείου».¹²⁰ Με αυτό τον τρόπο, γίνεται αντιληπτό το έργο και το σύνολο «παραπομπών» από το οποίο αποτελείται, το οποίο, σύμφωνα με τον Heidegger συγκροτεί την «κοσμικότητα». Η διακοπή της αλυσίδας των παραπομπών, η «αποκοσμικοποίηση» έχει ως αποτέλεσμα να «αγγέλλεται» και ο «κόσμος», που δεν αποτελεί απλώς «παρευρισκόμενο ον αποτελούμενο από πρόχειρα όντα», αλλά ένα «σύνολο παραπομπών».¹²¹

Στο σημείο αυτό θα έπρεπε να σημειωθεί το ερώτημα το οποίο θέτει και ο ίδιος ο Heidegger σχετικά με τον ορισμό του κόσμου ως «συνόλου παραπομπών»: Αν ο κόσμος, όπως και το «είναι» των πρόχειρων όντων, αποτελεί ένα σύστημα παραπομπών, μήπως αντί να ανιχνεύσουμε το «είναι» των όντων απλώς παρατηρούμε την ύπαρξη ενός συστήματος σχέσεων; Και αφού οι σχέσεις είναι κάτι που

¹¹⁶ Braver, 2014, σ. 32.

¹¹⁷ Heidegger, 1927, σ. 131.

¹¹⁸ Heidegger, 1927, σ. 132.

¹¹⁹ Heidegger, 1927, σ. 133.

¹²⁰ Heidegger, 1927, σσ. 133-134.

¹²¹ Heidegger, 1927, σσ. 135-136.

συλλαμβάνουμε με τη σκέψη, δεν ανάγεται το «είναι» των «ενδόκοσμων όντων» σε απλή σκέψη.¹²²

Ο φιλόσοφος δεν απαντά στο παραπάνω ερώτημα. Προτείνει, όμως, να είμαστε δεκτικοί, ή αλλιώς «ανοικτοί» σε αυτό που η παρουσία των πραγμάτων μέσω της «αποκοσμικοποίησης» μπορεί να παράγει. Τα πράγματα μας προσφέρονται και μέσα από την άορατη πλευρά τους, μέσα, δηλαδή, από άλλους τρόπους εκτός από αυτούς που είναι άμεσα αντιληπτοί.¹²³

Κατανοώντας τον κόσμο κατανοούμε το «είναι» του «Dasein». Αυτό συμβαίνει, γιατί, ενώ από τη μια το «Dasein» χάρη στη «διανοικτότητά» του αποτελεί προϋπόθεση της «αποκαλυψιμότητας» των πρόχειρων όντων, από την άλλη εξαρτάται από τον συναντώμενο κόσμο. Η εξάρτηση αυτή αποτελεί ουσιαστικά στοιχείο του «είναι» του¹²⁴ και για αυτό το «μες-στον-κόσμο-είναι», συνιστά, όπως προαναφέρθηκε, υπαρκτικό προσδιορισμό του «Dasein».¹²⁵

Άρα, το άνοιγμα προς τον εαυτό συμπεριλαμβάνει ένα «άνοιγμα» προς τις εκδηλώσεις του κόσμου, αφού το «Dasein» από τη φύση του αποτελεί ένα άνοιγμα προς τον κόσμο.¹²⁶ Επομένως, δεν μπορούμε να γνωρίσουμε τον εαυτό μας αγνοώντας τον κόσμο στον οποίο αυτός εντάσσεται, ούτε να αλλάξουμε τον εαυτό μας, χωρίς να προσπαθούμε συγχρόνως να αλλάξουμε και τον κόσμο που μας περιβάλλει. Σε αντίθεση, άλλωστε, με τα ζώα, τα οποία υπόκεινται στον βιολογικό τους προγραμματισμό, εμείς έχουμε τη δυνατότητα εν μέρει να επιλέγουμε και να διαμορφώνουμε τον κόσμο μας.¹²⁷

4.1.4 Γνώση και Επιστήμη

Για τον Heidegger, το πρόβλημα της γνώσης δεν είναι τόσο θεμελιώδες και απριорικό, όσο για τον Descartes, γιατί αφενός τα ανθρώπινα όντα δεν είναι απομονωμένα από τον κόσμο και αφετέρου δεν είναι η γνωστική διερεύνηση ο κύριος τρόπος αλληλεπίδρασης μαζί του, αλλά οι «δοσοληψίες» της «βιομέριμνας».¹²⁸

¹²² Heidegger, 1927, σσ. 154-155.

¹²³ Μπέλοκ, 2013, σσ. 163-170.

¹²⁴ Heidegger, 1927, σ. 154.

¹²⁵ Heidegger, 1927, σ. 117.

¹²⁶ Μπέλοκ, 2013, σσ. 163-170.

¹²⁷ Μπέλοκ, 2013, σσ. 65-70.

¹²⁸ Braver, 2014, σ. 29.

Ωστόσο, αν και το «ερριμένο» «Dasein» υπάρχει μέσα στον κόσμο κατά βάση «βιομεριμώντας» και επιχειρώντας την υλοποίηση έργων, ενίοτε επιδιώκει τη γνώση και την θεωρητική κατανόηση του κόσμου. Η γνώση είναι, λοιπόν, ακόμα ένας τρόπος του «Dasein» να βρίσκεται μέσα στον κόσμο,¹²⁹ αλλά και μία προσπάθεια να γνωρίσει τον εαυτό του με βάση τα όντα που δεν είναι ο εαυτός του.¹³⁰

Πώς είναι, όμως, εφικτό το «γνωρίζειν»; Δηλαδή, πώς, «το γνωρίζον υποκείμενο βγαίνει από την εσώτερη σφαίρα του κι ανταμώνει μία άλλη εξωτερική; πώς μπορεί το γνωρίζον να έχει αντικείμενο και πώς πρέπει να βοηθεί αυτό τούτο το αντικείμενο, έτσι ώστε το υποκείμενο να λαβαίνει γνώση, χωρίς να ριποκινδυνεύσει άλμα σε άλλη σφαίρα;» Σύμφωνα με τον Heidegger το παραπάνω ερώτημα σχετικά με τη φύση της γνώσης προϋποθέτει τη διερεύνηση του «είναι» του γνωρίζοντος, δηλαδή του «Dasein», αφού το «γνωρίζειν» είναι ένας τρόπος του «είναι» του «Dasein», ως «μες-στον-κόσμο-είναι».¹³¹ Τελικά το «πρόβλημα της γνώσης» δεν είναι άλλο από τον «τρόπο του είναι του γνωρίζοντος».¹³² Λίγο παρακάτω ο φιλόσοφος σημειώνει ότι, όταν το «Dasein» συλλαμβάνει κάτι δεν βγαίνει από την προσωπική του σφαίρα, αλλά «ως "μες-στον-κόσμο-είναι" βρίσκεται πάντοτε παράπλευρα στα αντικείμενα αυτού του κόσμου».¹³³ Επειδή, δηλαδή, το «Dasein» είναι «μες-στον-κόσμο», ο κόσμος δεν μπορεί να υφίσταται ως αντικείμενο γνώσης διαχωρισμένο από το «Dasein».¹³⁴

Ο κατεξοχήν χώρος της επιδίωξης της γνώσης ως αυτοσκοπού είναι ο χώρος των επιστημών. Ο Heidegger ερευνά ποια στοιχεία του «είναι» του «Dasein» έκαναν εφικτή την ανάπτυξη των επιστημών, ώστε να εντοπίσει το «υπαρκτικό θεμέλιο» της επιστήμης. Η επιστήμη, σύμφωνα με τον φιλόσοφο, αποτελεί «έναν τρόπο της ύπαρξης» του «μες-στον-κόσμο-είναι»,¹³⁵ αφού «διανοίγει» τα όντα ή και το ίδιο το «είναι». Η «περισκεμμένη βιομέριμνα» για τα «πρόχειρα όντα» μετατρέπεται σε

¹²⁹ Steiner, 2009, σ. 148

¹³⁰ Heidegger, 1927, σ. 109.

¹³¹ Heidegger, 1927, σ. 112.

¹³² Heidegger, 1927, σ. 113.

¹³³ Heidegger, 1927, σ. 114.

¹³⁴ Heidegger, 1927, σ. 34.

¹³⁵ Heidegger, 1927, σ. 597.

μελέτη των «ενδόκοσμα παρευρισκόμενων όντων», που απέχει από κάθε είδους πρακτικό χειρισμό, και επιχειρεί την «καθαρή ενατένισή τους».¹³⁶

Η «θεωρία», λοιπόν, θεμελιώνεται στη «στέρηση του «πράττειν». Βέβαια, η απλή «θεωρητική χρονοτριβή» δεν αντιστοιχεί πάντα σε «θεωρητική ενατένιση».¹³⁷ Αντίθετα, μπορεί να αφορά το «πρόχειρο» αντικείμενο της «βιομέριμνας» και να εξυπηρετεί αυτήν: «*Η πρακτική δοσοληψία έχει δικούς της τρόπους χρονοτριβής*».¹³⁸

Σύμφωνα με τον Heidegger, μάλιστα, όχι μόνο κάθε «πρακτική» συνοδεύεται από τη θεωρία της, αλλά και αντιστρόφως κάθε θεωρητική επιστημονική ενατένιση εμπεριέχει «κάποιο πράττειν», με χαρακτηριστικό παράδειγμα την τεχνική προετοιμασία των επιστημονικών πειραμάτων ή την εκσκαφή που προηγείται της αρχαιολογικής μελέτης. Επομένως, η επιστημονική δραστηριότητα ως «τρόπος του μες-στον-κόσμο-είναι» δεν είναι μόνο καθαρά πνευματική διαδικασία, γεγονός που αποδεικνύει τα δυσδιάκριτα όρια ανάμεσα στη θεωρία και τη μη-θεωρία. Έχει, ωστόσο, υποστηριχθεί ότι κάθε πρακτική στο πλαίσιο της επιστήμης στοχεύει στην «εποπτεία».¹³⁹

Η επιστημονική και όχι «βιομεριμνώδης» αντιμετώπιση ενός αντικειμένου/φαινομένου έγκειται αρχικά στο ότι προσεγγίζεται όχι σαν «πρόχειρο», αλλά ως «παρευρισκόμενο ον». Βέβαια, πολλές φορές αντικείμενο επιστημονικής διερεύνησης είναι τα ίδια τα «πρόχειρα όντα» και η «συμπλεκτική τους συνάφεια», όπως για παράδειγμα, όταν ένας αρχαιολόγος μελετά τη χρησιμότητα ενός αρχαίου εργαλείου. Άρα, «*τα πρόχειρα όντα δεν χρειάζεται να χάσουν τον χαρακτήρα τους ως όργανα, για να καταστούν αντικείμενο της επιστήμης*», δεν είναι απαραίτητο δηλαδή να υπάρξει μεταβολή «στο είδος του είναι του προκείμενου όντος».¹⁴⁰ «Υπαρκτικό χαρακτηριστικό» της επιστήμης αποτελεί, επιπλέον, ο προσδιορισμός της μεθόδου και των εννοιών, η επιδίωξη της «αλήθειας» και της «βεβαιότητας», η μέθοδος «θεμελίωσης και απόδειξης». Η «επιστημονική προβολή» των όντων οδηγεί στην κατανόηση του «είναι» τους, στην αποκάλυψή τους και τα «θεματοποιεί», ώστε να τα καθιστά αντικείμενο επιστημονικής έρευνας¹⁴¹ προσμένοντας «αποκλειστικά το

¹³⁶ Heidegger, 1927, σ. 598.

¹³⁷ Heidegger, 1927, σ. 598.

¹³⁸ Heidegger, 1927, σ. 599.

¹³⁹ Heidegger, 1927, σ. 599.

¹⁴⁰ Heidegger, 1927, σ. 603.

¹⁴¹ Heidegger, 1927, σ. 605.

αποκαλύπτεσθαι».¹⁴² Αυτή η «προσμονή του αποκαλύπτεσθαι» θεμελιώνεται στο ίδιο το «Dasein» που «προβάλλεται σε μία δυνατότητα ύπαρξης διατηρούμενο μες στην αλήθεια». Η επιστήμη, σύμφωνα με τον Heidegger «πηγάζει από την αυθεντική ύπαρξη» και έχει ως προϋπόθεση το «μες-στον-κόσμο-είναι». Για να γίνει, όμως, εφικτή η «επιστημονική προβολή της φύσης» και η «αντικειμενοποίηση» των όντων, το «Dasein» πρέπει να υπερβαίνει τη σύλληψη των όντων ως απλώς «πρόχειρων» και να προχωρά προς την καθαρή ενατένισή τους.¹⁴³

4.1.5 «Αυθεντικότητα» και «μες-στον-κόσμο-είναι»

Το «Dasein», είναι «ερριμένο» σε έναν κόσμο που δεν επέλεξε. Στο πλαίσιο αυτού του κόσμου «βιομεριμνά» για τα ενδόκοσμα όντα και αλληλεπιδρά με τους «άλλους» (βλ. επόμενο κεφαλαίο). Η «βιομεριμνώδης» αυτή προσπάθεια έχει ως αποτέλεσμα να τελεί το «Dasein» σε μια κατάσταση «κατάπτωσης» και συνακόλουθα «αναυθεντικότητας» (όπως θα δειχθεί σε επόμενο κεφάλαιο). Ωστόσο, η κατάκτηση ενός «αυθεντικού τρόπου ύπαρξης» δεν μπορεί παρά να λάβει χώρα εντός του κόσμου, αφού το «Dasein» ως «μες-στον-κόσμο-είναι» δεν νοείται ξεκομμένο από αυτόν. Επομένως, το «Dasein» είτε υπάρχει «αυθεντικά» είτε «αναυθεντικά», οπωσδήποτε υφίσταται εντός αυτού του κόσμου.

Η γνωστική-επιστημονική ενατένιση του κόσμου αποτελεί έναν «αυθεντικό» τρόπο προσέγγισης του κόσμου και της φύσης, που μετατρέπονται από «πρόχειρα όντα», που υπηρετούν κάποιο σκοπό, σε «παρευρισκόμενα», με αποτέλεσμα να γίνονται αντικείμενο διερεύνησης καθαυτά. Αποκαλυπτικά λειτουργεί στο πλαίσιο της «βιομέριμνας» και η δυσλειτουργία που παρουσιάζουν ενίοτε τα «όργανα». Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να προσελκύουν την προσοχή όχι πια ως «πρόχειρα», αλλά ως «παρευρισκόμενα».

4.2. Οι «άλλοι»

4.2.1 Το «Dasein» ως «συνείναι»

Ο κόσμος στον οποίο το «Dasein» είναι «ερριμένο» περιλαμβάνει και «άλλους». Με τον όρο «άλλοι», ο Heidegger δεν εννοεί ένα σύνολο που διακρίνεται από το «Εγώ». Αντίθετα, οι «άλλοι» είναι αυτοί από τους οποίους το «Dasein» δεν

¹⁴² Heidegger, 1927, σ. 606.

¹⁴³ Heidegger, 1927, σ.606.

διαχωρίζει τον εαυτό του. Το ίδιο το «Dasein», σε ένα πρώτο επίπεδο τουλάχιστον, όπως θα δειχθεί παρακάτω, αναγκαστικά είναι «οι άλλοι».¹⁴⁴

Το «συνείναι» («Mitsein») με τους «άλλους» είναι, λοιπόν, αναπόφευκτα «υπαρκτικό» συστατικό στοιχείο του «είναι» του «Dasein» και ουσιώδες στοιχείο για τον ορισμό αυτό, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να νοηθεί ένα αληθινά απομονωμένο «Dasein».¹⁴⁵ Πιο συγκεκριμένα, το περιβάλλον στο οποίο «υπάρχει» το «Dasein» αποτελεί έναν χώρο ο οποίος διαπερνάται από τους «άλλους»: Στα εργαλεία που χρησιμοποιούμε, στους επαγγελματικούς ρόλους που αναλαμβάνουμε, ακόμη και στην ηθελημένη ή μη μοναξιά μας, αυτοί είναι πάντοτε παρόντες.¹⁴⁶

Ως εκ τούτου, η «οντολογική κατανόηση» του «Dasein» προϋποθέτει την κατανόηση των «άλλων» και του «συνείναι».¹⁴⁷ Άλλωστε, ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε την ύπαρξη των «άλλων» και τη σχέση του «Dasein» τους με το δικό μας συνιστά μέρος του τρόπου με τον οποίο «είμαστε μέσα στον κόσμο».¹⁴⁸

4.2.2 «Αυθεντική» και «αναυθεντική» «ανθρωπομέριμνα»

Αυτούς τους «άλλους» το «Dasein» τους συναντά στο πλαίσιο του κόσμου αυτού, όπως και τα υπόλοιπα χωρίς «Dasein» «ενδόκοσμα όντα».¹⁴⁹ Τα όντα τα οποία διαθέτουν «Dasein» δεν είναι, όμως, αντικείμενο «βιομέριμνας», αλλά «ανθρωπομέριμνας». Η καθημερινότητα χαρακτηρίζεται σε μεγάλο βαθμό από ελλειπτικούς τρόπους «ανθρωπομέριμνας», όπως η αδιαφορία, η οποία διαφέρει από την αδιαφορία για τα απλώς «παρευρισκόμενα».¹⁵⁰

Εκτός από την «ελλειπτική» υπάρχει και η θετική «ανθρωπομέριμνα». Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση όπου ένα υποκείμενο παραμερίζοντας τον «άλλο» από τη θέση του αναλαμβάνει για λογαριασμό του τη «βιομέριμνα» που αναλογεί σε αυτόν και τον υποκαθιστά παρέχοντάς του τα «πρόχειρα» όντα «έτοιμα». Αυτός ο τύπος «ανθρωπομέριμνας» δεν είναι «αυθεντικός» και αποτελεί ένα έμμεσο είδος εξουσίασης. Ως εκ τούτου, όταν η συνύπαρξη εκδηλώνεται ως άμεση φροντίδα για

¹⁴⁴ Braver, 2014, σ. 43.

¹⁴⁵ Βαλ, 1988, σ. 58.

¹⁴⁶ Steiner, 2009, σ. 154.

¹⁴⁷ Heidegger, 1927, σ. 209.

¹⁴⁸ Steiner, 2009, σ. 154.

¹⁴⁹ Heidegger, 1927, σ. 203.

¹⁵⁰ Heidegger, 1927, σ. 205.

τους «άλλους», με τρόπο που να οργανώνουμε τη ζωή τους και να λαμβάνουμε αποφάσεις στη θέση τους, δεν βιώνουμε ένα αυθεντικό «είναι μαζί» («Miteinanderensein»). Η αυθεντική συνύπαρξη με τους «άλλους» προϋποθέτει να τους επιτρέπουμε να αντιμετωπίσουν και να λύσουν οι ίδιοι τα προβλήματά τους, αναλαμβάνοντας την ευθύνη της ζωής τους και επιλέγοντας τον τρόπο που επιθυμούν να υπάρχουν. Ο «αυθεντικός τρόπος ανθρωπομέριμνας», δηλαδή, προϋποθέτει ότι ο μεριμνών δεν αντικαθιστά τον «άλλο», αλλά αντιθέτως τον προτρέπει να γίνει ελεύθερος μέσα στη δική του «μέριμνα».¹⁵¹

Χαρακτηριστικό παράδειγμα «μη-αυθεντικής συναλληλίας» είναι η σχέση εργαζομένου και εργοδότη, που χαρακτηρίζεται από απόσταση και επιφύλαξη. Από δυσπιστία χαρακτηρίζεται και η σχέση μεταξύ των υπαλλήλων. Αντίθετα, απελευθερωτική και «αυθεντική» είναι η σχέση των συνεργατών. Γενικότερα η «ανθρωπομέριμνα» κινείται ανάμεσα στους δύο πόλους της «εξουσιαστικής ανθρωπομέριμνας», που υποδουλώνει και της «αυθεντικής», που απελευθερώνει.¹⁵² (*Είναι και Χρόνος*, σ. 207).

Σύμφωνα με τον Heidegger, βοηθητικό ρόλο, ώστε το ένα «Dasein» να προσεγγίσει «αυθεντικά» το «άλλο», διαδραματίζει η ιδιότητα της «εναίσθησης» («Einführung»). Ειδικότερα, αφού το «Dasein» διαθέτει μία έστω και εμπειρική γνώση του εαυτού του, «υπαρκτικό χαρακτηριστικό» του οποίου είναι το «συνείναι», διαθέτει αναπόφευκτα και κάποια γνώση του τελευταίου. Έτσι, όταν το «Dasein» σχετίζεται με ένα άλλο «Dasein», το κατανοεί αντικρίζοντας σε αυτό πλευρές του εαυτού του: «Ο άλλος γίνεται διπλότυπο του εαυτού».¹⁵³ Αυτή η ιδιότητα του «Dasein», η «εναίσθηση» αναπτύσσεται χάρη στο «συνείναι» (δηλαδή δεν είναι «αρχέγονο» χαρακτηριστικό του «Dasein») και το διευκολύνει, δεδομένου ότι κυριαρχούν οι «ελλειπτικοί τρόποι του συνείναι».¹⁵⁴ Την παραπάνω παρατήρηση του Heidegger σχετικά με την «εναίσθηση» επιβεβαιώνουν και τα ευρήματα της αναπτυξιακής ψυχολογίας. Ειδικότερα, τα βρέφη τους πρώτους μήνες της ζωής τους δεν αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως κάτι διακριτό από το περιβάλλον τους. Νιώθουν, για παράδειγμα, τη μητέρα που τα φροντίζει σαν μία προέκταση του εαυτού τους. Παρατηρώντας τις εκφράσεις του προσώπου της μητέρας τους, την οποία δεν

¹⁵¹ Heidegger, 1927, σ. 206.

¹⁵² Heidegger, 1927, σ. 207.

¹⁵³ Heidegger, 1927, σσ. 210-211.

¹⁵⁴ Heidegger, 1927, σσ. 211-212.

διαχωρίζουν αρχικά από τον εαυτό τους, μαθαίνουν σταδιακά να αλληλεπιδρούν και να ανταποκρίνονται στα συναισθήματα των άλλων.¹⁵⁵

Βέβαια, πρέπει να σημειωθεί ότι για τον Heidegger ο όρος «Einführung» δεν είναι πετυχημένος, γιατί παραπέμπει σε ένα «Dasein» διακριτό από τα άλλα, γεγονός, όμως, που δεν υφίσταται, όπως προαναφέρθηκε.¹⁵⁶

4.2.3 Η επίδραση των «άλλων»

Στο πλαίσιο της συνύπαρξης με τους «άλλους» και της συνακόλουθης «ανθρωπομέριμνας» το «Dasein» δέχεται μοιραία την επίδρασή τους, σε σημείο που υποδουλώνεται σε αυτούς και υφίσταται την εγκατάσταση της «διακριτικής τους δικτατορίας»: *«Απολαμβάνουμε και διασκεδάζουμε, όπως πολλοί διασκεδάζουν. Διαβάζουμε, βλέπουμε και κριτικάρουμε λογοτεχνία και τέχνη, όπως πολλοί βλέπουν και κριτικάρουν. Αλλά και αποτραβιόμαστε από τον πολύ σωρό, όπως πολλοί αποτραβιούνται. Βρίσκουμε συνταρακτικό ό,τι πολλοί βρίσκουν συνταρακτικό. Οι πολλοί που δεν είναι κανένας ορισμένος παρά είμαστε όλοι, αν και όχι ως άθροισμα, επιβάλλουν στην καθημερινότητα το είδος του είναι τους»*.¹⁵⁷

Πιο συγκεκριμένα, οι «πολλοί», οι «άλλοι» δεν είναι ένα συγκεκριμένο πρόσωπο, αλλά μία «απρόσωπη οντότητα», η οποία οδηγεί στη διαμόρφωση ενός «μέσου όρου» που εκφράζεται μέσα από την «κοινή γνώμη». Η «κοινή γνώμη» είναι τυφλή στην αλήθεια και τη γνησιότητα και τα παρουσιάζει όλα σαν «οικεία». Το «Dasein» έχει την τάση να μεριμνά για τον «μέσο όρο» και την «κοινή γνώμη» και να ζει με τους όρους των «άλλων», υιοθετώντας εν τέλει τα δικά τους κριτήρια επιτυχίας, τις δικές τους αξίες, τους δικούς τους στόχους, τη δική τους αισθητική, τις δικές τους συνήθειες.¹⁵⁸ Ειδικότερα, είτε το «συνείναι» παίρνει τη μορφή μίμησης προτύπων, είτε τη μορφή ανταγωνισμού, το «Dasein» υποτάσσεται στην απρόσωπη εξουσία της μάζας, η οποία καθορίζει τους τομείς επίδοσης και επιτυχίας και έπειτα βαθμολογεί με τα δικά της μέτρα, συνήθως τιμωρώντας οτιδήποτε υπερέχει ή υπολείπεται του «μέσου όρου».¹⁵⁹ Έτσι, λοιπόν, κυριαρχεί η ερμηνεία των «πολλών» για τον κόσμο, καθώς και το «παραπεμπτικό σύστημα σημαντικότητων» που

¹⁵⁵ Lawrence, 2000, σ. 145.

¹⁵⁶ Lawrence, 2002, σ. 254.

¹⁵⁷ Heidegger, 1927, σ. 213.

¹⁵⁸ Steiner, 2009, σ. 155.

¹⁵⁹ Μπέλοκ, 2013, σσ. 73-78.

σχεδιάζουν αυτοί.¹⁶⁰ Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την «ισοπέδωση των δυνατοτήτων» του «Dasein»,¹⁶¹ αφού οι «πολλοί» ασκούν κριτική και αποφασίζουν στη θέση του αφαιρώντας του κάθε ευθύνη. Το γεγονός αυτό ανακουφίζει το «Dasein», με αποτέλεσμα να ακολουθεί αγήφιστα την πεπατημένη.¹⁶² Πρέπει να τονιστεί ότι δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει ένας εμφανής εξαναγκασμός που να ασκείται από τους «πολλούς». Το «Dasein» από μόνο του ως «αγελαίο ζώο» ταυτίζεται με τους «άλλους» απολαμβάνοντας την ασφάλεια της αποδοχής τους.¹⁶³

Έτσι, κάθε «Dasein» στο πλαίσιο του «συνείναι» έχει παραδοθεί στους «πολλούς» και στον «κανένα», με αποτέλεσμα «ο εαυτός του καθημερινού Dasein» να είναι «ο εαυτός πολλών».¹⁶⁴ Συμπερασματικά, «οντολογικά χαρακτηριστικά» του καθημερινού «συνείναι» είναι το «αφίστασθαι», ο μέσος όρος, η ισοπέδωση, η κοινή γνώμη, η ανακούφιση του «είναι» και η διευκόλυνση.¹⁶⁵ Αυτές οι λέξεις-κλειδιά περιγράφουν το είδος του «είναι» του «Dasein» ως «συνείναι» καθώς και έναν «αναυθεντικό τρόπο ύπαρξης», κατά τον οποίο το «Dasein» δεν έχει βρει ακόμα τον εαυτό του.¹⁶⁶

Στην αλλοτριωτική επίδραση των «άλλων» αναφέρεται και ο Sartre στο «*Είναι και το Μηδέν*». Σύμφωνα με τον Γάλλο φιλόσοφο, το άτομο ψάχνει την προσωπική του δικαίωση μέσα από την αγάπη των άλλων. Ωστόσο, το βλέμμα των άλλων «κλέβει τον κόσμο του υποκειμένου», αφού το καθιστά αντικείμενο παρατήρησης. Αυτή τη σκέψη εκφράζει η διάσημη φράση του Sartre: «*Η κόλαση είναι οι άλλοι*».¹⁶⁷

Ο Heidegger αποδίδοντας τον αποξενωμένο-αλλοτριωμένο εαυτό κατορθώνει να σκιαγραφήσει το προφίλ «των πολλών» του ολοκληρωτικού καθεστώτος. Οι «πολλοί» στο ολοκληρωτικό καθεστώς αποτελούν μία ομοιόμορφη μάζα, η οποία, όπως έχει αποδείξει η ιστορία, συχνά αποποιείται κάθε ηθική αυτονομία και χειραγωγούμενη από έναν «αρχηγό» προβαίνει σε βαρβαρότητες.¹⁶⁸ Γεγονός είναι,

¹⁶⁰ Heidegger, 1927, σ. 217.

¹⁶¹ Heidegger, 1927, σσ. 213-214.

¹⁶² Heidegger, 1927, σ. 215.

¹⁶³ Braver, 2014, σσ. 44-45.

¹⁶⁴ Heidegger, 1927, σ. 217.

¹⁶⁵ Heidegger, 1927, σ. 215.

¹⁶⁶ Heidegger, 1927, σ. 216.

¹⁶⁷ Βαλ, 1988, σ. 140.

¹⁶⁸ Steiner, 2009, σ. 158.

ακόμη, αφενός ότι ο Heidegger δίνει έμφαση στο μέσο άνθρωπο και όχι στην εξαιρετική φύση και αφετέρου ότι συμφωνώντας με τους υπαρξιστές θεωρεί ότι η μάζα τείνει να εχθρεύεται τις εξαιρετικές προσωπικότητες.¹⁶⁹

Μάλιστα, όταν το αλλοτριωμένο άτομο δεν κατορθώνει να πραγματώσει τις αξίες αυτές που του επιβλήθηκαν από τη μάζα, βιώνει έντονο φόβο («Furcht»), ο οποίος είναι κάτι εντελώς διαφορετικό από την «αγωνία» («Angst»), που αποτελεί ουσιαστικά μία αντίδραση της συνείδησης στον αλλοτριωμένο τρόπο ύπαρξης των «πολλών».¹⁷⁰

Συμπερασματικά, σύμφωνα με τον Heidegger, η κατάσταση αυτή της «αναυθεντικότητας» είναι σε ένα πρώτο στάδιο αναπόφευκτη, αφού το καθημερινό «Dasein» ερμηνεύει τον εαυτό του με βάση τους «πολλούς». Αρχικά, λοιπόν, το «Dasein» είναι «οι πολλοί» και, ως επί το πλείστον, παραμένει έτσι. Ωστόσο, η «αυθεντικότητα» είναι εφικτή: «Όταν το *Dasein* ανακαλύπτει αυθεντικά τον κόσμο και τον προσεγγίζει, όταν του διανοίγεται το αυθεντικό του είναι, αυτή η ανακάλυψη του κόσμου και η διάνοιξη του *Dasein* πραγματώνεται πάντα ως ανακάλυψη των επικαλύψεων και επισκοτίσεων, ως εξολόθρευση των προσποιήσεων με τις οποίες το *Dasein* μανταλώνεται ενάντια στον εαυτό του».¹⁷¹ Έτσι, στον αντίποδα του αλλοτριωμένου «Εγώ» βρίσκεται το «αυθεντικό Dasein», το οποίο «αδράττει» και «ελέγχει» τον εαυτό του («eines eigens ergriffenen selbst»). Ωστόσο, «η αυθεντική εαυτότητα δεν βασίζεται σε καμία απελευθερωμένη από την επιρροή των πολλών εξαιρετική κατάσταση του υποκειμένου, παρά είναι υπαρξιακή παραλλαγή των πολλών, αυτού του ουσιαστικού υπαρκτικού χαρακτηριστικού».¹⁷² Το «αυθεντικό Dasein», αν και εξακολουθεί αναπόφευκτα να αποτελεί ένα «συνείναι», μπορεί και συλλαμβάνει τη διακριτότητά του από τους «άλλους» συνειδητοποιώντας, όπως θα δούμε παρακάτω, τον απόλυτα προσωπικό και αναπόφευκτο χαρακτήρα του θανάτου.

¹⁶⁹ Braver, 2014, σ. 46.

¹⁷⁰ Steiner, 2009, σ. 159.

¹⁷¹ Heidegger, 1927, σ. 218.

¹⁷² Heidegger, 1927, σσ. 218-219.

4.3 «Διανοικτότητα»

«Υπαρκτικό χαρακτηριστικό» του «Dasein» ως «μες-στον κόσμο είναι» συνιστά, όπως προαναφέρθηκε, η «διανοικτότητα» («Erschlossenheit»), η οποία με τη σειρά της χαρακτηρίζεται από την «εύρεση» («Befindlichkeit»), δηλαδή τα συναισθήματα, την «κατανόηση» («Verstehen») και την «ερμήνευση» («Auslegung»), δηλαδή την «ιδιοποίηση» όσων κατανοήθηκαν. «Ισαρχέγονη» («gleichursprünglich»), δηλαδή εξίσου θεμελιώδης¹⁷³ με την «εύρεση» και την «κατανόηση», είναι η «ομιλία», η οποία μπορεί να «αρθρωθεί» και πριν από την «ερμήνευση».¹⁷⁴

4.3.1 «Εύρεση»

Η «εύρεση» («Befindlichkeit») αποτελεί «υπαρκτικό χαρακτηριστικό» του «μες-στον-κόσμο-είναι».¹⁷⁵ «Οντικά», δηλαδή εμπειρικά, η «εύρεση» συναντάται στη φιλοσοφία υπό τον όρο «πάθη». Στις διαθέσεις-πάθη αναφέρεται ο Αριστοτέλης στη «Ρητορική» του εξηγώντας τον τρόπο με τον οποίο ο ρήτορας μπορεί να τα αφυπνίζει και να τα κατευθύνει:¹⁷⁶ *«Δεδομένου ότι το αντικείμενο της ρητορικής είναι πάντοτε μία κρίση...είναι ανάγκη να μη στρέφουμε την προσοχή μας μόνο στο πώς θα γίνει αποδεικτικός και πειστικός ο λόγος, αλλά και στο πώς ο ομιλητής α) θα παρουσιάσει τον εαυτό του να έχει ορισμένες ιδιότητες και β) θα φέρει το ακροατήριό του σε μία συγκεκριμένη ψυχική κατάσταση.»*¹⁷⁷ Αντίστοιχα, με τον όρο «εύρεση», ο Heidegger εννοεί τις «ψυχικές διαθέσεις», με χαρακτηριστικό παράδειγμα την ηρεμία και τη «δυσθυμία» καθώς και το ολίσθημα από τη μία κατάσταση στην άλλη. Το «Dasein» πάντοτε βρίσκεται «εντός» των διαθέσεων,¹⁷⁸ οι οποίες αποτελούν το πιο οικείο και καθημερινό βίωμα.¹⁷⁹ Η «εύρεση» για τον συγγραφέα του «Είναι και Χρόνος» δεν είναι απλώς ένα εσωτερικό βίωμα, αλλά μία «διαθέση» που *«αναδύεται από το ίδιο το μες-στον-κόσμο-είναι»*¹⁸⁰ και «χρωματίζει» τον τρόπο που αποκαλύπτονται σε εμάς τα «ενδόκοσμα όντα» και οι «άλλοι». Για παράδειγμα, όταν είμαστε φοβισμένοι όλα μας

¹⁷³ Braver, 2014, σ. 52.

¹⁷⁴ Heidegger, 1927, σ. 266-267.

¹⁷⁵ Heidegger, 1927, σσ. 231-232.

¹⁷⁶ Heidegger, 1927, σ. 233.

¹⁷⁷ Αριστοτέλης, μτφ. Λυπουρλής, 2004, 1377 b, σ. 21.

¹⁷⁸ Heidegger, 1927, σ. 225.

¹⁷⁹ Heidegger, 1927, σ. 134.

¹⁸⁰ Heidegger, 1927, σ. 136.

φαίνονται τρομακτικά, ενώ όταν είμαστε ερωτευμένοι ο «άλλος» μας φαίνεται ιδανικός και ο κόσμος όμορφος.¹⁸¹

«Οντολογικό» και «υπαρκτικό» χαρακτηριστικό του «Dasein» αποτελεί, συγχρόνως, η τάση του να αποφεύγει ενίοτε αυτό που του «διανοίγει», δηλαδή που του αποκαλύπτει η διάθεση και κυρίως την ίδια τη «διάθεση», όταν είναι μάλιστα επώδυνη και δυσάρεστη.¹⁸² Ωστόσο, όσο και να προσπαθεί να αποφύγει τις «διαθέσεις», δεν το κατορθώνει, αφού αυτές αποτελούν, όπως προαναφέρθηκε, «υπαρκτικό χαρακτηριστικό» του «μες-στον-κόσμο-είναι». Άλλωστε, δεν μπορεί να παρακάμψει τη «γεγονότητά» του ως «Dasein» το οποίο είναι «ριγμένο» στον κόσμο. Διαρκής μάρτυρας της «γεγονότητας» αυτής είναι οι ψυχικές διαθέσεις, τις οποίες βιώνει το «Dasein» είτε αποστρέφεται είτε ατενίζει αυτό που «διανοίγεται».¹⁸³ Η «γεγονότητα» του «Dasein», που χωρίς να το θέλει είναι «ερριμένο» σε έναν κόσμο, καθώς και η υποχρεωτική εύρεσή του εντός μίας ψυχικής διάθεσης αποτελούν στοιχεία περιοριστικά της αυτονομίας του.¹⁸⁴

Έτσι, για να αντιμετωπίσει τις επώδυνες διαθέσεις και όσα του «διανοίγουν», το «Dasein» προσπαθεί συχνά να δημιουργήσει μία αντίρροπη «εύρεση».¹⁸⁵ Όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Heidegger: «*Η εύρεση ανοίγει το Dasein ως προς το ότι είναι ριγμένο και αρχικά και ως επί το πλείστον με τον τρόπο της αποφυγής*».¹⁸⁶

Τι είναι, όμως, αυτό που αποκαλύπτει η «εύρεση»; Κατ' αρχάς «διανοίγει» ένα μέρος του εαυτού¹⁸⁷ και στρέφει την προσοχή προς κάτι. Έτσι, για παράδειγμα, η «κακοκεφιά» κάνει το «Dasein» να παρεκτρέπεται από τη «βιομέριμνα».¹⁸⁸ Ακόμα και όταν το «Dasein» είναι «απαθές», «διανοίγεται» το γεγονός ότι «βαριέται τον εαυτό του».¹⁸⁹ Σύμφωνα με τον Heidegger κάποιες διαθέσεις, όπως για παράδειγμα η θλίψη, η αγωνία και η ανία, μας βοηθούν να ερχόμαστε σε μεγαλύτερη επαφή με τον εαυτό μας και να ανατοποθετούμαστε απαλλασσόμενοι από αλλοτριωτικές

¹⁸¹ Braver, 2014, σσ. 52-53.

¹⁸² Heidegger, 1927, σσ. 226-227.

¹⁸³ Heidegger, 1927, σ. 228.

¹⁸⁴ Braver, 2014, σ. 54.

¹⁸⁵ Μπέλοκ, 2013, σσ. 97-103

¹⁸⁶ Heidegger, 1927, σ. 229.

¹⁸⁷ Heidegger, 1927, σσ. 226-227.

¹⁸⁸ Heidegger, 1927, σ. 230.

¹⁸⁹ Heidegger, 1927, σ. 225.

αντιλήψεις και στάσεις ζωής. Αντίθετα, η χαρά δεν μας βοηθά να βρούμε τον εαυτό μας,¹⁹⁰ αφού σύμφωνα με τον Heidegger «ελαφραίνει» το φορτίο της ύπαρξης.¹⁹¹

Από την άλλη, το «Dasein», δεδομένου ότι «ενείναι» μέσα στον κόσμο, επηρεάζεται από την απουσία, την αναποτελεσματικότητα, τη δυσλειτουργία των «παρευρισκόμενων» όντων, ακριβώς γιατί βρίσκεται σε μία «εύρεση» ως προς αυτά. Για παράδειγμα *«μόνο όποιος είναι μέσα στην εύρεση του φόβου ή της αφοβίας, μπορεί να αποκαλύπτει κάποια περιβαλλοντικά πρόχειρα όντα ως απειλητικά»*. Με λίγα λόγια, το «μες-στον-κόσμο-είναι» χαρακτηρίζεται από μία «εύρεση», υπό το φως της οποίας τελικά «συναντώνται» τα όντα.¹⁹²

Ο «κόσμος», λοιπόν, αποκαλύπτεται χάρη στις «διαθέσεις». Η αποκάλυψη αυτή διαθέτει οντολογικό περιεχόμενο, ακόμα και αν είναι σφαλερή, ακόμα και αν οδηγεί σε μία πλάνη. Άλλωστε, μέσα από τις μεταβαλλόμενες διαθέσεις παρουσιάζεται η διαρκώς εναλλασσόμενη μορφή των «παρευρισκόμενων όντων». Η εναλλαγή αυτή δεν γίνεται αντιληπτή από τη θεωρητική ενατένιση, που τείνει να αντιλαμβάνεται τα πράγματα σαν ομοιόμορφα.¹⁹³

Έτσι, η «διάθεση» φέρνει το «Dasein» αντιμέτωπο τόσο με τον κόσμο, όσο και την ύπαρξή του με έναν τρόπο συχνά αινιγματικό,¹⁹⁴ αφού οι δυνατότητες του «γνωρίζουν» έχουν πολύ μικρότερη ισχύ από την «εύρεση».¹⁹⁵ Το ότι το «Dasein» μέσω της βούλησης και της γνώσης μπορεί και συχνά οφείλει να διαχειρίζεται τις διαθέσεις δεν αντικρούει το γεγονός ότι οι ψυχικές διαθέσεις είναι πιο «αρχέγονες» από κάθε γνώση.¹⁹⁶ Μέσω της «εύρεσης» η σκέψη αντιλαμβάνεται το βίωμα και η «εύρεση» αποκαλύπτει τον κόσμο περισσότερο από κάθε γνώση, αλλά και τον «εγκλείει» περισσότερο από κάθε «μη-γνώση».¹⁹⁷ Συμπερασματικά, οι «διαθέσεις» αποκαλύπτουν την ίδια την ύπαρξη του «Dasein» και τον κόσμο πιο αποτελεσματικά από οποιαδήποτε γνώση. Άλλωστε, κάθε θεωρητική αναζήτηση εμπεριέχει ένα είδος

¹⁹⁰ Μπέλοκ, 2013, σσ. 97-103.

¹⁹¹ Heidegger, 1927, σσ. 226-227.

¹⁹² Heidegger, 1927, σσ. 231-232.

¹⁹³ Heidegger, 1927, σ. 232.

¹⁹⁴ Heidegger, 1927, σ. 229.

¹⁹⁵ Heidegger, 1927, σ. 225.

¹⁹⁶ Heidegger, 1927, σ. 229.

¹⁹⁷ Heidegger, 1927, σ. 230.

διάθεσης: «ακόμα και η πιο καθαρή θεωρία δεν έχει απογυμνωθεί από κάθε διάθεση».¹⁹⁸

4.3.1.1 Φόβος και «αγωνία»

Η «αγωνία» είναι θεμελιώδης έννοια για τους φιλοσόφους του υπαρξισμού. Για τον Κίρκεγκωρ πηγή αγωνίας αποτελούν οι πειρασμοί που περιστοιχίζουν την ανθρώπινη ύπαρξη, αλλά και η διαρκής δυνατότητα της αμαρτίας.¹⁹⁹ Κύρια, όμως, πηγή αγωνίας, για τον Δανό φιλόσοφο, αποτελεί το γεγονός ότι δεν υπάρχει κάποιο εξωτερικό σημείο αναφοράς, κάποιο σημάδι που να υποδεικνύει στην ύπαρξη την «κατεύθυνση πλεύσης της». Ο «Ιπότης της πίστης», ο Αβραάμ για παράδειγμα, πρέπει μόνος του να αποφασίσει αν η φωνή που τον καλεί να θυσιάσει τον Ισαάκ είναι η φωνή του Θεού ή ενός δαίμονα που τον εξαπατά. Η αγωνία αυτή του Αβραάμ πηγάζει, επιπρόσθετα, από την αντίθεση ανάμεσα στην ηθική αντίληψη, σύμφωνα με την οποία ο φόβος, και μάλιστα η παιδοκτονία, είναι πράξη καταδικαστέα και αποτροπιαστική και την πράξη που καλείται να κάνει για την αγάπη του Θεού.²⁰⁰

Όπως σημειώνει ο Sartre: «Αν μία φωνή απευθύνεται σε μένα, εγώ θα αποφασίσω αν αυτή είναι φωνή αγγέλου. Αν θεωρώ πως η δεινά πράξη είναι καλή, εγώ διαλέγω να πω πως αυτή η πράξη είναι μάλλον καλή παρά κακή.»²⁰¹ Για τον Sartre, η αγωνία που προξενείται από την απουσία οποιουδήποτε εξωτερικού σημείου αναφοράς προξενεί «ναυτία» στην αυτοκαθοριζόμενη ύπαρξη. Για τον Γάλλο φιλόσοφο, βέβαια, η αγωνία αυτή επιτείνεται από ένα ακόμη στοιχείο: Από το γεγονός ότι με κάθε απόφασή μας, δεν δεσμεύουμε μόνο τον εαυτό μας, αλλά και ολόκληρη την ανθρωπότητα.²⁰²

Ο Heidegger, με τη σειρά του, διακρίνει τον φόβο από την «αγωνία». Ειδικότερα, η διάθεση του φόβου αποτελεί μία «ελαφροκοίμητη δυνατότητα», που διαθέτει το «Dasein» λόγω της «χωρικότητας του μες-στον-κόσμο-είναι».²⁰³ Ο φόβος αναφέρεται στο ίδιο το «Dasein», γεγονός που αποδεικνύει ότι νοιάζεται για τον εαυτό του.²⁰⁴ Επίσης, υπάρχει ο φόβος για τα αντικείμενα της «βιομέριμνας», αφού,

¹⁹⁸ Heidegger, 1927, σ. 232.

¹⁹⁹ Βαλ, 1988, σ. 121.

²⁰⁰ Κίρκεγκωρ, 1980, σ. 55.

²⁰¹ 2006, σ.41.

²⁰² Βαλ, 1988, σ. 124.

²⁰³ Heidegger, 1927, σ. 236.

²⁰⁴ Heidegger, 1927, σ, 236.

όταν απειλούνται αυτά, απειλείται το «παρείναι» του. Επιπλέον, συχνός είναι ο φόβος «για λογαριασμό του άλλου», ο οποίος, όμως, δεν απαλλάσσει τον «άλλο» από τον δικό του φόβο, αλλά ούτε και τον προϋποθέτει. Αντίθετα, όσο πιο παράτολμος είναι ο «άλλος», τόσο περισσότερο φοβόμαστε για αυτόν. Στο βάθος, όμως, αυτός ο φόβος για τον «άλλο» είναι φόβος για τον εαυτό μας: *«σε αυτή την περίπτωση φοβάσαι για το συνείναι με τον άλλο, ο οποίος θα μπορούσε να αποσπαστεί από σένα»*.²⁰⁵

Αυτό ενώπιο του οποίου αισθανόμαστε φόβο, το «φοβερό», το συναντάμε «ενδόκοσμα» με τη μορφή της «προχειρότητας», της «παρεύρεσης» ή του «συνείναι». Το «φοβερό», δηλαδή, φανερώνεται σε ένα «συμπλεκτικό σύνολο» και διαθέτει κάποια εγγύτητα και δυνητικότητα, αφού μπορεί να πραγματοποιηθεί, μπορεί και όχι.²⁰⁶ Το «φοβερό», όμως, προϋποθέτει τον φόβο, χωρίς τον οποίο δεν θα μπορούσαμε να αναγνωρίσουμε την απειλή.²⁰⁷

Αν κάτι απειλητικό ξεσπάσει αιφνιδιαστικά, χωρίς να έχει προηγηθεί η σταδιακή προσέγγισή του και η εξοικείωση με αυτό, τότε ο φόβος γίνεται «τρόμαγμα». Παραλλαγές του φόβου αποτελούν η συστολή, η δειλία, η κακή προαίσθηση. Οι πολλαπλές αποχρώσεις του φόβου αποκαλύπτουν ότι το «Dasein» είναι στενά συνδεδεμένο με τη διάθεση αυτή.²⁰⁸

Η «αγωνία» ως «εύρεση» μοιάζει με τον φόβο, αλλά διαφέρει κίολας απ' αυτόν. Ο φόβος αποστρέφεται τα «ενδόκοσμα» όντα, τα οποία έχουν απειλητικό και φοβερό χαρακτήρα και για αυτό και ωθεί στην αποφυγή του απειλούμενου. Αντίθετα, αν και η αφορμή μπορεί να είναι καθημερινή και ασήμαντη, για παράδειγμα ένας αποχωρισμός ή μία επαγγελματική αποτυχία, η πηγή της αγωνίας είναι ακαθόριστη, σαν να προέρχεται ταυτόχρονα από τον εσωτερικό κόσμο και από το εξωτερικό περιβάλλον. Είναι παντού και πουθενά και για αυτό συνθλίβει το άτομο. Εντέλει, η πηγή της «αγωνίας» είναι το ίδιο το Dasein ως «μες-στον-κόσμο-είναι».²⁰⁹

Εξαιτίας της «αγωνίας», ο κόσμος που μέχρι πρότινος ήταν οικείος φαντάζει τώρα ξένος. Αυτή η «ξενότητα», η έλλειψη οικειότητας προς έναν μέχρι πρότινος

²⁰⁵ Heidegger, 1927, σ. 237.

²⁰⁶ Heidegger, 1927, σ. 235.

²⁰⁷ Heidegger, 1927, σ. 236.

²⁰⁸ Heidegger, 1927, σ. 238.

²⁰⁹ Heidegger, 1927, σσ. 298-308.

οικείο κόσμο μπορεί να αποτελέσει τον ολκό της ψυχής προς την ανακάλυψη του εαυτού της. Ειδικότερα, η «αγωνία» και το συνακόλουθο βίωμα της «ανεστιότητας» και «ανοικειότητας» αποτελεί μία ιδιαιτέρως σημαντική «εύρεση», αφού διανοίγει εξατομικευμένα στο «Dasein» την πιο δική του δυνατότητα να εκλέξει τον αυθεντικό εαυτό του και το κάνει να αναζητήσει έναν πιο γνήσιο τρόπο ύπαρξης. Η «αγωνία» αυτή, λοιπόν, που μας απομονώνει από τους «άλλους» και μας καλεί να επαναπροσδιορίσουμε τον τρόπο με τον οποίο υπάρχουμε στον κόσμο είναι απελευθερωτική.²¹⁰ Όπως σημειώνει ο Ζαν Βαλ *«μόνο μέσω της αγωνίας θα μπορέσουμε να περάσουμε από τη σφαίρα του μη αυθεντικού στη σφαίρα του αυθεντικού»*.²¹¹

Σπάνια, όμως, το υποκείμενο κατορθώνει να βιώσει αυτή τη γνήσια «αγωνία», αφού προσπαθεί να την αποφύγει καταφεύγοντας στην «κοινή γνώμη» και την άποψη «των πολλών».²¹² Ως εκ τούτου, το «Dasein», για να αποφύγει τον κομμάτι του εαυτού που του «διανοίγει» η «αγωνία», στρέφεται προς τα «ενδόκοσμα όντα» και απορροφάται από αυτά προσπαθώντας να εφησυχαστεί μες στη βεβαιότητα και την οικειότητα των «πολλών». Αυτή η «καταπτωτική φυγή» έχει ως στόχο την «απώλεια του εαυτού» μέσα στους «άλλους» και συνοδεύεται από «αναυθεντικούς φόβους», που αποτελούν ουσιαστικά μία «καταπεσμένη και αναυθεντική αγωνία».²¹³ Πάντως, για τον Heidegger, όπως και για τον Κίρκεγκωρ, ποτέ δεν απουσιάζει η «αγωνία». Απλώς κρύβεται πίσω από τους καθημερινούς φόβους ή, όπως θα αναφερθεί πιο κάτω, αποτελεί το αληθινό συναίσθημα που υπάρχει πίσω από την «πλήξη».²¹⁴

4.3.1.2 Πλήξη

Το γεγονός ότι οι άνθρωποι αναζητούν τρόπους «να περάσει η ώρα» προδίδει την πλήξη που βιώνουν. Η πλήξη μπορεί να λάβει πολλές διαφορετικές μορφές: Αρχικά, το «Dasein» βιώνει μία μορφή πλήξης, όταν είναι εγκλωβισμένο σε μία κατάσταση που του έχει επιβληθεί. Ωστόσο, η ανία εμφανίζεται και κατά τη διάρκεια δραστηριοτήτων που έχουν αυτοβούλως επιλεγεί. Αυτό συμβαίνει στην περίπτωση που επιλέγουμε μία δραστηριότητα ή μία συναναστροφή απλά, για να αποδράσουμε από τον εαυτό μας, να εγκαταλειφθούμε στο παρόν παραιτούμενοι από το παρελθόν

²¹⁰ Μπέλοκ, 2013, σσ. 29-34.

²¹¹ Βαλ, 1988, σ. 122.

²¹² Heidegger, 1927, σσ. 298-308.

²¹³ Heidegger, 1927, σσ. 298-308.

²¹⁴ Βαλ, 1988, σ. 123.

και το μέλλον. Η τρίτη μορφή πλήξης είναι αυτή που κατακλύζει ολόκληρη την ύπαρξη διαρρηγνύοντας τους δεσμούς με όσα την περιβάλλουν. Η πλήξη αυτή απορρέει από την αποποίηση της προσωπικής μας δυνατότητας να αναλάβουμε την ευθύνη της ύπαρξής μας και από την επίδοση σε έναν τρόπο ζωής που δεν έχουμε επιλέξει.²¹⁵

Πίσω από αυτή τη βαθειά ανία, σύμφωνα με τον Heidegger, ανιχνεύεται και πάλι η «θεμελιώδης εύρεση» της «αγωνίας».²¹⁶ Η «αγωνία» και η πλήξη αποδεικνύουν ότι η «εύρεση» είναι ένα «υπαρκτικό χαρακτηριστικό» του «Dasein», που έχει ως αποτέλεσμα όχι μόνο να ανακαλύπτει τον εαυτό του και τον κόσμο, αλλά και να εξαρτάται σε τέτοιο βαθμό από τον τελευταίο, που να «αποφεύγει» τον εαυτό του, γεγονός που οδηγεί στο φαινόμενο της «κατάπτωσης».²¹⁷ Από την άλλη, όπως προαναφέρθηκε, τα επαχθή αυτά συναισθήματα ωθούν το «Dasein» να αναλάβει την ευθύνη της ύπαρξής του και να υπάρξει αυθεντικά.

4.3.2 «Κατανόηση» και «Ερμηνευση»

Η «κατανόηση» («Verstehen») είναι «ισαρχέγονο», δηλαδή εξίσου θεμελιώδες συστατικό στοιχείο της δομής του «Dasein» με την «εύρεση». Άλλωστε, κάθε ψυχική διάθεση περιλαμβάνει ένα είδος «κατανόησης», ενώ η «κατανόηση» βρίσκεται πάντα εντός μίας ορισμένης διάθεσης.²¹⁸

Ο όρος «κατανόηση», που στην καθομιλουμένη σημαίνει τη διανοητική ικανότητα αντίληψης και διαχείρισης των γνωστικών δεδομένων, έχει διαφορετικό περιεχόμενο στο γλωσσικό σύμπαν του Heidegger: Περιλαμβάνει την πρακτική γνώση, δηλαδή το «πώς». Για παράδειγμα, η «κατανόηση» του ποδοσφαίρου δεν περιλαμβάνει τους κανόνες ή την ιστορία του ποδοσφαίρου, αλλά το ίδιο το παίξιμο.²¹⁹ Αντικείμενο της «κατανόησης» είναι οι δυνατότητες, τις οποίες αντιλαμβανόμαστε εμπειρικά χωρίς να μπορούμε επακριβώς να τις περιγράψουμε με λέξεις. Για αυτό τον λόγο, η κατανόηση περιλαμβάνει μία «προβολή» στο μέλλον, αφού οι δυνατότητες αυτές δεν είναι ακόμα πραγματοποιμένες.²²⁰

²¹⁵ Μπέλοκ, 2013, σσ. 36-49.

²¹⁶ Βαλ, 1988, σ. 123.

²¹⁷ Heidegger, 1927, σ. 234.

²¹⁸ Heidegger, 1927, σ. 238.

²¹⁹ Blattner, 2013, σσ. 84-87.

²²⁰ Blattner, 2013, σ. 86.

Οι δυνατότητες που αποτελούν αντικείμενο της «κατανόησης» ανήκουν, αρχικά, στο ίδιο το «Dasein». Έτσι, η «κατανόηση» αποκαλύπτει στο «Dasein» πρώτα και κύρια τον ίδιο τον εαυτό του.²²¹ Με αυτό τον τρόπο, το «Dasein» κατανοεί τις δυνατότητες που διαθέτει καθώς και ότι το ίδιο είναι φορέας αυτών, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα να «αυτοπραγματώνεται»,²²² αφού σχεδιάζει το «είναι» του με γνώμονα τις δυνατότητές του.²²³ Από αυτή την άποψη, η κατανόηση εμπεριέχει τον «σχεδιασμό»²²⁴ και αποτελεί την προϋπόθεση, ώστε το «Dasein» να «γίνει αυτό που είναι», αφού σύμφωνα με τον Heidegger το «Dasein» είναι οι δυνατότητές του.²²⁵

Αλλά και τα «πρόχειρα» και τα «παρευρισκόμενα» όντα γίνονται κατανοητά και συνακόλουθα «διανοίγονται», δηλαδή αποκαλύπτονται σε μας μέσα από τη δυνατότητά τους να εξυπηρετούν, να βλάπτουν κτλ.²²⁶ Για παράδειγμα, η «κατανόηση» του σφυριού σημαίνει ότι γνωρίζω πώς να το χρησιμοποιήσω.²²⁷

Το αντικείμενο, επομένως, της «κατανόησης» είναι οι δυνατότητες,²²⁸ είτε του ίδιου του «Dasein», είτε των «ενδόκοσμων όντων».²²⁹ Το «Dasein», άλλωστε, από τη φύση του, προσπαθεί να καταλάβει τον εαυτό του, με αποτέλεσμα έστω και αμυδρά με τρόπο μυθικό ή μαγικό, να διαθέτει ένα είδος «κατανόησης». Βέβαια, η συνεχής φροντίδα και προσοχή προς τα ζητήματα της «βιομέριμνας», με τον τρόπο που επιτάσσουν οι κοινωνικοί κανόνες των «άλλων», παρακωλύει την «αυθεντική κατανόηση» του «Dasein»,²³⁰ με αποτέλεσμα αυτό τα απορροφάται εξολοκλήρου από τη «βιομέριμνα», να περιορίζεται στην κατανόηση των «ενδόκοσμων όντων» και έτσι να «χάνει τον εαυτό του», αφού δεν κατανοεί τις δυνατότητές του. Ωστόσο, μία από τις δυνατότητές του είναι να μπορεί να ξαναβρίσκει τον εαυτό του, μέσω της «κατανόησης».²³¹

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, σύμφωνα με τον Heidegger, η «κατανόηση» που αφιερώνεται στον εαυτό, στο ίδιο το «Dasein» είναι «αυθεντική»,

²²¹ Heidegger, 1927, σ. 242.

²²² Heidegger, 1927, σσ. 238-239.

²²³ Heidegger, 1927, σ. 248.

²²⁴ Heidegger, 1927, σ. 245.

²²⁵ Blattner, 2013, σ. 88.

²²⁶ Heidegger, 1927, σ. 243.

²²⁷ Blattner, 2013, σ. 87.

²²⁸ Heidegger, 1927, σ. 243.

²²⁹ Heidegger, 1927, σ. 245.

²³⁰ Heidegger, 1927, σσ. 535-540.

²³¹ Heidegger, 1927, σ. 242.

ενώ αυτή που επικεντρώνεται στον «διανοιγόμενο» κόσμο είναι «αναυθεντική». Ωστόσο, η «κατανόηση» του κόσμου δεν είναι απαραίτητο να παραμερίζει την «κατανόηση» του εαυτού, και αντιστρόφως. Άλλωστε, το ερώτημα για το νόημα του «είναι» περιλαμβάνει όχι μόνο το «είναι» του «Dasein», αλλά και τον κόσμο (αφού το «Dasein» αποτελεί ένα «μεσ-στον-κόσμο-είναι»). Όπως άλλωστε γράφει ο φιλόσοφος: *«Με κάθε κατανόηση του κόσμου έχει συγκατανοηθεί η ύπαρξη και αντίστροφα»*.²³² Ως εκ τούτου, η κατανόηση του ενός (κόσμου) με έναν τρόπο συμπεριλαμβάνει και την κατανόηση του άλλου («Dasein»),²³³ αφού αυτό είναι «μεσ-στον-κόσμο».²³⁴

Στην «κατανόηση» θεμελιώνεται η «ερμίνευση» («Auslegung»), που αποτελεί την «ιδιοποίηση» όσων κατανοήθηκαν.²³⁵ «Ερμίνευση» είναι, δηλαδή, η «επεξεργασία» και η αποσαφήνιση των δυνατοτήτων που κατανοήθηκαν²³⁶ ένα είδος «επεξεργασμένης κατανόησης».²³⁷ Ουσιαστικά ολόκληρο το «*Είναι και Χρόνος*» είναι μία διερεύνηση των συνθηκών που καθιστούν το «Dasein» ικανό να «κατανοεί» και να «ερμηνεύει» τι είναι το ίδιο και τι είναι τα όντα, και συνακόλουθα τις δικές του δυνατότητες και τις δυνατότητες των όντων.²³⁸

Όταν η «ερμίνευση» αφορά αποκλειστικά την «κατανόηση» του κόσμου, είναι «αναυθεντική». Ειδικότερα, καθώς το «Dasein» «βιομεριμνά» κατανοεί τα «πρόχειρα όντα» ερμηνεύοντάς τα με βάση τον σκοπό που επιτελούν και τη χρησιμότητά τους.²³⁹ Έτσι, τα εντάσσει σε ένα «συμπλεκτικό σύνολο οργάνων», όπου το ένα παραπέμπει στο άλλο για την επίτευξη ενός σκοπού.²⁴⁰ Ουσιαστικά, η «ερμίνευση» αφορά ένα ήδη «κατανοημένο» σύνολο «συμπλέξεων», δηλαδή συσχετίσεων ανάμεσα σε όργανα που επιτελούν έναν σκοπό.²⁴¹ Για παράδειγμα, αν είμαι μάστορας κατανοώ τη χρησιμότητα του σφυριού, αλλά αν αυτό χαλάσει, τότε

²³² Heidegger, 1927, σ. 255.

²³³ Heidegger, 1927, σ. 245.

²³⁴ Heidegger, 1927, σ. 242.

²³⁵ Heidegger, 1927, σ. 238.

²³⁶ Heidegger, 1927, σ. 239.

²³⁷ Carman, 2003, σ. 1.

²³⁸ Carman, 2003, σ. 2.

²³⁹ Heidegger, 1927, σ. 249.

²⁴⁰ Heidegger, 1927, σ. 250.

²⁴¹ Heidegger, 1927, σ. 252.

προβαίνω στην «ερμηνεύσή του», αφού η λειτουργία αυτού του οργάνου καθίσταται σαφέστερη.²⁴²

Στο πλαίσιο αυτό, «νόημα» αποκτούν τα «ενδόκοσμα όντα» που έχουν αποκαλυφθεί χάρη στη σχέση τους με το «Dasein». Ο Heidegger δεν θεωρεί ότι «νόημα» είναι το απλό περιεχόμενο μιας κρίσης, αλλά ένα «υπαρκτικό φαινόμενο», κατά το οποίο το «Dasein» «κατανοεί» και «ερμηνεύει» τα όντα στα οποία «διανοίγεται».²⁴³

Το «νόημα», λοιπόν, είναι «υπαρκτικό χαρακτηριστικό» του «διανοιγόμενου» προς τον κόσμο «Dasein» και όχι ιδιότητα σύμφυτη με τα όντα. Δηλαδή τα όντα από μόνα τους δεν έχουν κανένα νόημα. Μόνο το «Dasein» μπορεί, αν έχει νοηματοδοτήσει είτε τον εαυτό του είτε τα όντα, να διαθέτει νόημα ή να στερείται νοήματος. Επομένως, όλα τα όντα που δεν διαθέτουν «Dasein» είναι «μη-νοηματικά», δηλαδή στερούνται οντολογικά νοήματος, γεγονός που αποτελεί «οντολογική» και όχι αξιολογική εκτίμηση.²⁴⁴ Επομένως, σύμφωνα με τον Heidegger, ο κόσμος αυτός από μόνος του δεν έχει κανένα νόημα. Εναπόκειται στο ίδιο το «Dasein», το ον αυτό που μπορεί να διερευνά την ύπαρξή του, να νοηματοδοτήσει τον εαυτό του και τα όντα.

4.3.3 «Ομιλία»

Όπως και για πολλούς άλλους φιλοσόφους του 20^{ου} αιώνα, έτσι και για τον Heidegger η γλώσσα ή αλλιώς «ομιλία» διαδραματίζει κεντρικό ρόλο για την ανθρώπινη ύπαρξη.²⁴⁵ Η «ομιλία», σύμφωνα με τον Heidegger, είναι υπαρκτικό χαρακτηριστικό της «διανοικτότητας», που αποτελεί χαρακτηριστικό του «Dasein» ως «μες-στον-κόσμο-είναι». Έτσι, έχει και αυτή «κοσμικό» χαρακτήρα.²⁴⁶

Σύμφωνα με τον Heidegger η «ομιλία» («Rede») είναι εξίσου πρωταρχική με την «εύρεση» και την «κατανόηση».²⁴⁷ Μέσω της ομιλίας γίνεται φανερή η «άρθρωση» του κόσμου, δηλαδή το ότι αποτελείται από επιμέρους στοιχεία, τα οποία

²⁴² Blattner, 2013, σ. 96.

²⁴³ Heidegger, 1927, σ. 260.

²⁴⁴ Heidegger, 1927, σ. 254.

²⁴⁵ Blattner, 2013, σ. 98.

²⁴⁶ Heidegger, 1927, σσ. 266-267.

²⁴⁷ Heidegger, 1927, σσ. 267-269.

αλληλεξαρτώνται συγκροτώντας το «συμπλεκτικό σύνολο» που ονομάζεται «κόσμος»²⁴⁸

Από την άλλη, ο όρος «άρθρωση» παραπέμπει στην έκφραση μέσω λέξεων. Ειδικότερα, η «ομιλία» όταν εξωτερικεύεται συνιστά τη «γλώσσα» («Sprache»), που αποτελείται από «επιμέρους στοιχεία», δηλαδή τις λέξεις.²⁴⁹ Επιπλέον, η «ομιλία» διαδραματίζει προεξάρχοντα ρόλο στην επικοινωνία του «Dasein» με τα άλλα όντα. Έτσι, η «ομιλία» είναι ομιλία «για κάτι», «κοινοποίηση» σε κάποιον και εμπεριέχει κάποια «λεγόμενα». Μέσω της «ομιλίας» και ειδικότερα του επιτονισμού της φωνής και των εξωγλωσσικών στοιχείων «εκφράζονται» επιπρόσθετα και οι συναισθηματικές «διαθέσεις». Αυτό το «εκφράζεσθαι» είναι, άλλωστε, το αντικείμενο της ποίησης.²⁵⁰

Μορφή «ομιλίας» αποτελεί η «απόφανση». «Απόφανση» είναι το γλωσσικό ενέργημα στο οποίο η δομή των προτάσεων και το προτασιακό τους περιεχόμενο είναι εμφανή.²⁵¹ Αρχικά, «απόφανση» («Aussage») σημαίνει «δείξιμο», γεγονός που παραπέμπει στην οντολογική παράδοση, σύμφωνα με την οποία ο «λόγος» είναι το μέσο, για να «αδωθούν» τα όντα: *«Απόφανση είναι το δείξιμο που καθορίζει και κοινοποιεί»*.²⁵² Το «πρόχειρο περιεσκεμμένο ον» που ήταν αντικείμενο καθημερινής δοσοληψίας, μέσω της «απόφανσης» μετατρέπεται σε ένα «περί ου ο λόγος ον». Έτσι, παραμερίζεται η «προχειρότητα» των όντων και επανέρχονται στο προσκήνιο ως «παρευρισκόμενα», γεγονός που παρέχει πρόσβαση στις «ιδιότητές τους». Δηλαδή η απόφανση απελευθερώνει το «ενδόκοσμο ον» από το σύνολο των «συμπλέξεων» και το αποδίδει ως απλώς «παρευρισκόμενο»: *«Έτσι αποκτά η απόφανση τη δυνατότητα να δείχνει μέσω μίας καθαρής ενατένισης»*.²⁵³ Επιπλέον, «απόφανση» σημαίνει καθορισμός ενός υποκειμένου μέσω της απόδοσης σε αυτό ενός «κατηγορήματος», γεγονός που περιορίζει τη θέση αυτού που δείχνεται.²⁵⁴ Τέλος, «απόφανση» σημαίνει «κοινοποίηση», δηλαδή λεκτική εξωτερίκευση και μοίρασμα του «όντος» που δείχνεται με τον «άλλο».²⁵⁵ Εκτός από τη γλωσσική εκφορά η

²⁴⁸ Braver, 2014, σ. 59.

²⁴⁹ Heidegger, 1927, σσ. 267-269.

²⁵⁰ Heidegger, 1927, σσ. 267-269.

²⁵¹ Blattner, 2013, σ. 104.

²⁵² Heidegger, 1927, σ. 261.

²⁵³ Heidegger, 1927, σ. 263.

²⁵⁴ Heidegger, 1927, σ. 258.

²⁵⁵ Heidegger, 1927, σ. 259.

«ομιλία» περιλαμβάνει το «ακούειν» και τη «σιωπή». Μέσω του «ακούειν» εκδηλώνεται η «διανοικτότητα» του «Dasein» προς τους άλλους, με τους οποίους συνδέεται μέσω του «συνείναι». Αυτό το «συν-είναι» διαμορφώνεται μέσα από το «ακούειν». Από την άλλη, όσο παράδοξο και αν ακούγεται εκ πρώτης όψεως, μορφή ομιλίας είναι και η «σιωπή». *«Όταν σε μία κουβέντα κάποιος σωπάσει μπορεί να σου δώσει να καταλάβεις... πιο αυθεντικά από αυτόν που δεν θα πάψει να λέει».*²⁵⁶

Άλλωστε, η πολυλογία συχνά αποτελεί τροχοπέδη για την ουσιαστική κατανόηση του θέματος. Βέβαια, η «αυθεντική σιωπή» είναι εφικτή μόνο για κάποιον που μπορεί να «ομιλεί γνήσια». Για να μπορεί να σωπάσει, δηλαδή, κάποιος πρέπει να έχει κάτι να πει: *«να έχει στη διάθεσή του μία αυθεντική και πλούσια διανοικτότητα του εαυτού του».* Τότε η σιωπή αντιστρατεύεται την «αερολογία» και διαμορφώνει μία «διάφανη συναλληλία», επειδή συντελεί σε ένα γνησιότερο «ακούειν».²⁵⁷

4.4 «Κατάπτωση»

Όπως προαναφέρθηκε, η «εύρεση», η «κατανόηση» και η «ομιλία» αποκαλύπτουν («διανοίγουν») στο «Dasein» το «είναι» του. Αντίθετα, η «αερολογία», η «περιέργεια» και η «αμφισημαντότητα», που χαρακτηρίζουν το «καθημερινό Dasein» και τη συναναστροφή του με τους «άλλους»,²⁵⁸ το αποκόπτουν/«ξεριζώνουν» από το γνήσιο «είναι» του.²⁵⁹ Το φαινόμενο αυτό, που χαρακτηρίζει το «απορροφημένο» από τους «πολλούς» «καθημερινό Dasein» ονομάζεται «κατάπτωση» («Vervall») και ισοδυναμεί με έναν «αναυθεντικό» τρόπο ύπαρξης.²⁶⁰ Αυτός ο τρόπος ύπαρξης είναι, βέβαια, καθησυχαστικός, αφού προσφέρει την ασφάλεια της αποδοχής των «άλλων».²⁶¹

Η «κατάπτωση» αυτή δεν έχει ηθικό περιεχόμενο και διαφοροποιείται από τη θρησκευτική σύλληψη της έκπτωσης των πρωτόπλαστων από τον παράδεισο. Για τον Heidegger, δηλαδή, δεν αποτελεί η «κατάπτωση» μία δυστυχή κατάληξη, αλλά

²⁵⁶ Heidegger, 1927, σ. 271.

²⁵⁷ Heidegger, 1927, σ. 272.

²⁵⁸ Heidegger, 1927, σ. 293.

²⁵⁹ Heidegger, 1927, σ. 279.

²⁶⁰ Heidegger, 1927, σ. 175.

²⁶¹ Braver, 2014, σ. 62.

αντίθετα είναι αναγκαίο συστατικό του «μες-στον-κόσμο-είναι» και του «συν-είναι» με τα άλλα ανθρώπινα όντα.²⁶²

4.4.1 «Αερολογία»

Το «Dasein» κατανοεί και εκφράζει τον εαυτό του μέσω της γλώσσας. Ο Heidegger διακρίνει την αυθεντική γλώσσα, την «ομιλία» («Rede»), από την «αερολογία» («Gerede»), δηλαδή, την αδολεσχία της αλλοτριωμένης ύπαρξης, που περιλαμβάνει την απλή παράθεση και αναφορά των πληροφοριών που έχουμε για ένα θέμα με σκοπό τη συντήρηση μιας επιφανειακής κοινωνικότητας.²⁶³

Έτσι, η «αερολογία» αποτελεί συνδυασμό δύο στοιχείων τα οποία προαναφέρθηκαν: Από τη μια, όταν το «Dasein» είναι εξοικειωμένο με ένα «όργανο» το χρησιμοποιεί με έναν τρόπο αυτόματο, χωρίς να του δίνει προσοχή. Από την άλλη, το «Dasein» είναι ένα εκ φύσεως κοινωνικό όν. Ως εκ τούτου, κατά τη συναναστροφή του με τους «άλλους» συχνά αποσυνδέεται από τη συζήτηση και φλυαρεί καθοδηγούμενο σαν από «αυτόματο πιλότο», σαν να χρησιμοποιεί ένα «όργανο» εκτελώντας μια μηχανική εργασία. Εντέλει, απλώς αναπαράγει τις αθεμελίωτες θέσεις που υποστηρίζουν οι «πολλοί», χωρίς να εκφράζει ουσιαστικό, «αυθεντικό», προσωπικό λόγο, χωρίς να «ομιλεί».²⁶⁴

Με αυτό τον τρόπο, η «αερολογία» αποτελεί το «είναι» της «κατανόησης» και της «ερμίνευσης» του καθημερινού «Dasein». Πιο συγκεκριμένα, όσα λέγονται κατανοούνται επιφανειακά και επιπόλαια, χωρίς αυτός που τα εκφέρει να τα έχει «ιδιοποιηθεί» ουσιαστικά, αφού η «συναλληλία» ενδιαφέρεται μόνο «κουβέντα να γίνεται». Όταν οι θέσεις αυτές διατυπώνονται γραπτά, πρόκειται για «αερογραφία» («Geschreibe»)²⁶⁵ Έτσι, ενώ η «ομιλία» συνιστά στοιχείο της «διανοικτότητας» του «είναι», η «αερολογία» και η «αερογραφία» καταργούν τη «διανοικτότητα» και τη μετατρέπουν σε «έγκλειση» («Verschliessen»), αφού οι ανεδραφικότητες που λέγονται, διαδίδονται και μονοπωλούν την προσοχή, αποκλείουν την ουσιαστική διερεύνηση αυτού για το οποίο γίνεται λόγος.²⁶⁶

²⁶² Steiner, 2009, σ. 164.

²⁶³ Μπέλοκ, 2013, σσ. 94-95.

²⁶⁴ Braver, 2014, σ. 61.

²⁶⁵ Heidegger, 1927, σσ. 275-277.

²⁶⁶ Heidegger, 1927, σσ. 275-277.

Για τον λόγο αυτό, ο Heidegger υποστηρίζει ότι από την «αερολογία» είναι προτιμότερη η σιωπή και η πρόκριση της ενεργητικής ακρόασης που επιτρέπει τον έλεγχο των επιχειρημάτων, καθώς και των στοιχείων που συσκοτίζουν την αλήθεια.²⁶⁷

Βέβαια, σύμφωνα με τον φιλόσοφο, δεν μπορούμε να απαλλαγούμε εντελώς από τις «ερμηνείες» μέσα στις οποίες ανατραφήκαμε και να ατενίσουμε το «ελεύθερο τοπίο» ενός κόσμου καθεαυτού. Αναπόφευκτα, μέσα από το πρίσμα αυτών των ερμηνειών, «κατανοούμε», ανακαλύπτουμε γνήσια ή μη, ξανά τον κόσμο.²⁶⁸ Ως εκ τούτου, αν και η «αερολογία» αποκόπτει/ «ξεριζώνει» το «Dasein» από το γνήσιο «είναι» του, συνιστά ένα «θετικό» φαινόμενο, αφού αποτελεί την πιο συνηθισμένη καθημερινότητα του «Dasein» ως «μες-στον-κόσμο-είναι»²⁶⁹ και «υπαρκτικό χαρακτηριστικό» του.²⁷⁰

4.4.2 «Περιέργεια»

Χαρακτηριστικό αυτής της «αερολογίας» («Gerede»), είναι η «φιλοπερίεργη διάθεση» («Neugier»), η οποία έγκειται στο διασπαστικό επιφανειακό ενδιαφέρον του αλλοτριωμένου ατόμου για διάφορα ζητήματα και στην έξαψη που προσφέρουν οι νεωτερισμοί. Στον αντίποδα αυτής της περιέργειας βρίσκεται ο θαυμασμός του αυθεντικού «Dasein» για το «είναι» και η επιθυμία του να διερευνήσει το «οντολογικό ερώτημα».²⁷¹ Όπως πολύ εύστοχα σημειώνει ο Jonathan Ree: *«Η διαφορά που προκαλεί η φλυαρία έγκειται στο ότι η γνήσια αναζήτηση σαρώνεται από την εκνευριστική επιθυμία μας να είμαστε καλά πληροφορημένοι και ενημερωμένοι σχετικά με αυτό που γενικά φαίνεται να συμβαίνει».*²⁷²

Εκδήλωση αυτής της «φιλοπερίεργης διάθεσης» αποτελεί η επιθυμία του σύγχρονου ανθρώπου να ενημερώνεται διαρκώς και να αποκτά πληροφορίες γύρω από ετερόκλητα θέματα. Η επαφή με τους διάφορους τομείς της γνώσης είναι έτσι επιφανειακή, δεν περιλαμβάνει την προσωπική εμπλοκή, την αληθινή αφοσίωση σε κάτι και αποπροσανατολίζει από την αναζήτηση της αλήθειας. Πρόκειται, κατ'

²⁶⁷ Μπέλοκ, 2013, σσ. 94-95.

²⁶⁸ Heidegger, 1927, σ. 278.

²⁶⁹ Heidegger, 1927, σ. 279.

²⁷⁰ Heidegger, 1927, σ. 176.

²⁷¹ Steiner, 2009, σσ. 159-162.

²⁷² 2004, σ. 43.

ουσίαν, για μία παραποιημένη μορφή «μέριμνας». Η συνεχής αυτή διάσπαση προς διαφορετικές κατευθύνσεις μετατρέπεται σε ένα «είναι-παντού-και-πουθενά».²⁷³

Πιο συγκεκριμένα, η περιέργεια επιδιώκει τη διαρκή έξαψη, την εναλλαγή και τον διασκορπισμό που αυτή επιφέρει. Εντέλει, αφορά τα πάντα, αλλά και τίποτα και ως προς το τι πρέπει να ξέρει, να γνωρίσει ή να μάθει κατευθύνεται από την «αερολογία»:²⁷⁴ *«Η περιέργεια για την οποία τίποτα δεν μένει κρυφό και η αερολογία που όλα τα κατανόησε, παρέχουν στο εδώ-να-είναι που είναι κατ' αυτόν τον τρόπο την εγγύηση μίας δήθεν ζωντανής ζωής.»*²⁷⁵ Χαρακτηριστικό παράδειγμα που αντλείται από τη σύγχρονη καθημερινότητα είναι η περιήγηση στο διαδίκτυο και τις ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης. Η «φλυαρία» που λαμβάνει χώρα στα κοινωνικά δίκτυα κατευθύνει τη «φιλοπερίεργη διάθεση» του «Dasein» προς την αναζήτηση ετερόκλητων επιφανειακών πληροφοριών που, στην πραγματικότητα, δεν το αφορούν.

4.4.3 «Αμφισημαντότητα»

Με τον όρο «αμφισημαντότητα» («Zweideitigkeit») ο Heidegger περιγράφει το φαινόμενο κατά το οποίο το κάθε τι στο πλαίσιο της καθημερινής συναλληλίας φαίνεται να έχει «αδραχτεί», ενώ ουσιαστικά δεν έχει. Έτσι, το καθημερινό «Dasein», τείνει να απλοποιεί τα διάφορα ζητήματα κάνοντάς τα κοινότυπα. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι «πολλοί» τείνουν να «ψυχανεμίζονται» αυτό που πρόκειται να συμβεί, με αποτέλεσμα να χάνεται εκ των προτέρων το ενδιαφέρον για αυτό, αφού το «περί ου ο λόγος» καθίσταται εκ προοιμίου απαρχαιωμένο.²⁷⁶

Η «αμφισημαντότητα» κυριαρχεί και στη «συναλληλία», αφού ο «άλλος» είναι παρών με βάση όσα άκουσαν για αυτόν.²⁷⁷ Το «Dasein» προσπαθεί, δηλαδή, στο πλαίσιο των καθημερινών του συναναστροφών να προσαρμόσει αυτά που ακούει από τον συνομιλητή του σε κάτι που ήδη γνωρίζει ή έχει βιώσει ο ίδιος. Το φαινόμενο αυτό της «αμφισημαντότητας» συνδράμει στη συντήρηση μίας εύκολης κοινωνικότητας.²⁷⁸

²⁷³ Μπέλοκ, 2013, σ. 89-91.

²⁷⁴ Heidegger, 1927, σσ. 279-283.

²⁷⁵ Heidegger, 1927, σ. 283.

²⁷⁶ Heidegger, 1927, σσ. 293-296.

²⁷⁷ Heidegger, 1927, σσ. 293-296.

²⁷⁸ Μπέλοκ, 2013, σσ. 90-91.

4.5 Η «κατάπτωση» ως αναγκαία προϋπόθεση για τη διεκδίκηση της «αυθεντικότητας»

Συστατικό στοιχείο της φύσης του «Dasein», όπως προαναφέρθηκε, είναι ότι είναι «ριγμένο» «μες στον κόσμο» και «συνείναι» με τους «άλλους». Αναζητώντας την αποδοχή τους ή τη διαφοροποίηση από αυτούς, ετεροκαθορίζεται και τείνει να αντιμετωπίζει τον εαυτό του σαν «παρευρισκόμενο ον», σαν αντικείμενο του οποίου η αξία είναι συγκρίσιμη, ανώτερη, κατώτερη ή διαφορετική από των άλλων.²⁷⁹ Έτσι, στο πλαίσιο της καθημερινότητας αφομοιώνεται από τη μάζα, με αποτέλεσμα την «κατάπτωση» και την «αναυθεντικότητα».

Το «Dasein» είναι διαρκώς ευάλωτο στον πειρασμό της «κατάπτωσης», αφού η σιγουριά που αναδύει η «αερολογία» και η «αμφισημαντότητα» των «πολλών» του δίνει την ψευδαίσθηση ότι αξιοποιεί τις δυνατότητές του και ότι ζει «αυθεντικά». Όμως, αν και από τη μία εφησυχάζεται εξαιτίας της πειστικότητας του «μοντέλου ζωής» που προωθεί η μάζα, συγχρόνως εξάπτεται, γίνεται όλο και πιο φιλοπερίεργο, συγκρίνει τον εαυτό του με τους «άλλους» και αποξενώνεται από το πιο δικό του «είναι». Την αποξένωση από τον εαυτό του επιτείνουν οι ποικίλες επιφανειακές αυτοαναλύσεις, που το «περιπλέκουν» ακόμα περισσότερο και εντείνουν το διαρκές «στροβίλισμά» του στο πλαίσιο του «είναι» των πολλών.²⁸⁰

Παρ' όλα αυτά, το «Dasein» είναι το ον αυτό, το οποίο έχει την ιδιότητα να νοιάζεται για το δικό του «είναι» συσχετίζοντάς το με ορισμένες δυνατότητες. Όταν ενδιαφέρεται για το «είναι» του, κερδίζει τη δυνατότητα να επιλέξει και να «ιδιοποιηθεί» τον εαυτό του, δηλαδή να γίνει «αυθεντικό». Αν έχει «απωλέσει» ή δεν έχει ακόμα «κερδίσει» τον εαυτό του υπάρχει με τρόπο «αναυθεντικό». Ο φιλόσοφος προσδιορίζει με σαφήνεια τον ορισμό του «αυθεντικού» και του «αναυθεντικού»: *«αυθεντικός= έχοντας ιδιοποιηθεί τον εαυτό του, αναυθεντικός= μη έχοντας ιδιοποιηθεί τον εαυτό του»* και λίγο παρακάτω διευκρινίζει ότι *«η αναυθεντικότητα του Dasein δεν σημαίνει λιγότερο είναι ή κατώτερο βαθμό του είναι. Η αναυθεντικότητα μπορεί να χαρακτηρίζει το Dasein στην πιο συγκεκριμένη του πραγματικότητα- όταν*

²⁷⁹ Ree, 2004, σ. 41.

²⁸⁰ Heidegger, 1927, σσ. 286-293.

δραστηριοποιείται, όταν παρακινείται για κάτι, όταν προσηλώνει το ενδιαφέρον του, όταν στρέφεται προς την απόλαυση».²⁸¹

Ειδικότερα, αν και η καθημερινότητα του «Dasein» διακρίνεται κατά βάση από «αναυθεντικότητα» και «λήθη του είναι» εξακολουθεί να αποτελεί έναν τρόπο ύπαρξης του «Dasein», δηλαδή έναν τρόπο με τον οποίο το «Dasein» κατανοεί και νοιάζεται για το «είναι» του.²⁸² Για αυτό τον λόγο, η «αυθεντική ύπαρξη» δεν αποτελεί μία «αιώρηση» πάνω από την «καταπτωτική καθημερινότητα», αλλά «τροποποιημένο άδραγμά της» και «υπαρκτικό τρόπο» του «μες-στον-κόσμο-είναι».²⁸³ Άλλωστε, η κατάπτωση αποτελεί ένασμα, ώστε το «Dasein» να αναζητήσει έναν πιο αυθεντικό τρόπο ύπαρξης. Ο Steiner επισημαίνει χαρακτηριστικά: «*Η Verfall γίνεται η απολύτως αναγκαία προϋπόθεση για εκείνη την πάλη με σκοπό το αυθεντικό Dasein, την κατάκτηση ή μάλλον την ανάκτηση του εαυτού, η οποία προσδιορίζει την έκθεση του ατόμου στην πρόκληση του οντολογικού*».²⁸⁴ Η ελευθερία που έχει να πραγματώσει τις δυνατότητές του και να ζήσει είτε μες στην «αυθεντικότητα» είτε «αναυθεντικά» αφήνοντας τες αναξιοποίητες προξενεί στο «Dasein» «αγωνία»: Αυτό και μόνο έχει τη δυνατότητα να πραγματώσει τον εαυτό του και από αυτή την άποψη είναι «εγκαταλελειμμένο» σε αυτόν.²⁸⁵ Αφού, λοιπόν, διαθέτει τη δυνατότητα εκλογής του δικού του εαυτού, πριν ακόμα τον επιλέξει, όσο υπάρχει «αναυθεντικά», συνίσταται πέρα από τον «αναυθεντικό εαυτό» επιπρόσθετα από τη δυνατότητα «αδράγατος του αυθεντικού εαυτού του». Από αυτή την άποψη, σε ένα πρώτο επίπεδο το «Dasein» αναγκαστικά προηγείται του εαυτού του, είναι ένα «προηγούμενο-του-εαυτού-του-είναι», αφού μην έχοντας «δημιουργήσει» τον εαυτό του δεν διαφοροποιείται από τους «άλλους».²⁸⁶ Αυτός ο «αδιαφοροποίητος χαρακτήρας» («Indiferenz»), ο «μέσος όρος» («Durchschnittlichkeit»), υπό τον οποίο τελεί σε αυτό το στάδιο της «αναυθεντικότητας» αποτελεί ένα θετικό χαρακτηριστικό του «Dasein», αφού

²⁸¹ Heidegger, 1927, σσ. 85-86.

²⁸² Heidegger, 1927, σσ. 87-88.

²⁸³ Heidegger, 1927, σσ. 286-293.

²⁸⁴ Steiner, 2009, σ. 164.

²⁸⁵ Heidegger, 1927, σσ. 308-309.

²⁸⁶ Heidegger, 1927, σσ. 308-309.

αποτελεί, όπως προαναφέρθηκε, προϋπόθεση για την αναζήτηση της «αυθεντικότητας».²⁸⁷

4.6 «Μέριμνα»

Κανένα από τα «υπαρκτικά χαρακτηριστικά» που προαναφέρθηκαν δεν είναι τόσο θεμελιώδες, ώστε τα υπόλοιπα να προκύπτουν από αυτό. Αντίθετα, το «συνείναι» είναι «ισαρχέγονο» με το «μες-στον-κόσμο-είναι», όπως «ισαρχέγονες» είναι και η «κατανόηση» με την «εύρεση». Όλα αυτά, όμως, θεμελιώνονται στη «μέριμνα», η οποία αποτελεί και τον συνδετικό τους κρίκο.²⁸⁸

Οι τρόποι με τους οποίους το «Dasein» υπάρχει «μες-στον-κόσμο», δηλαδή τα «υπαρκτικά χαρακτηριστικά» του, αποτελούν εκδηλώσεις της «μέριμνας» («Sorge»). Ειδικότερα, το «Dasein» μεριμνά για τα «πρόχειρα όντα» («βιομέριμνα») και για άλλες ανθρώπινες υπάρξεις («ανθρωπομέριμνα»). Στο πλαίσιο αυτό, παρασυρμένο από τους κοινωνικούς κανόνες που θέτουν οι «άλλοι» αποπροσανατολίζεται από την επιμέλεια της ύπαρξής του και δεν «μεριμνά» για την καλλιέργεια των δυνατοτήτων του. Είναι, δηλαδή, «καταπεπτωκός»: Διαρκώς είναι περίεργο να μαθαίνει επιφανειακά όσα ορίζουν «οι άλλοι» σαν ενδιαφέροντα, φλυαρεί, χωρίς να λέει τίποτα ουσιαστικό και παραπαίει ανάμεσα στο φόβο και την πλήξη, που δεν αποτελούν, όμως, παρά το «παραπέτασμα» που υποκρύπτει την «αυθεντική» υπαρξιακή «αγωνία».

Ο φιλοσοφικός όρος «μέριμνα» δεν περιλαμβάνει μόνο τις σκοτούρες της ζωής, αλλά και την αμεριμνησία και γενικότερα κάθε αντικείμενο φροντίδας ή ενασχόλησης του «Dasein».²⁸⁹ «Μέριμνα» σημαίνει, λοιπόν, φροντίδα, έγνοια, επιμέλεια, πρόνοια, παραμέληση ή ενασχόληση με έναν άνθρωπο ή ένα πράγμα. Οι άνθρωποι ή τα πράγματα με τα οποία ασχολείται ή για τα οποία «μεριμνά» το «Dasein» συνιστούν το προσωπικό του σύμπαν.²⁹⁰

Για αυτό, σύμφωνα με τον Heidegger, το «είναι» του «Dasein» είναι η «μέριμνα». Για να αποδώσει εναργέστερα την ιδέα αυτή, παραθέτει έναν μύθο, σύμφωνα με τον οποίο η «μέριμνα» είναι αυτή που πρώτη με πηλό έπλασε τον

²⁸⁷ Heidegger, 1927, σσ. 87-88.

²⁸⁸ Inwood, 2000, σ. 57.

²⁸⁹ Heidegger, 1927, σσ. 107-108.

²⁹⁰ Μπέλοκ, 2013, σ. 20.

άνθρωπο και αυτή που με την άδεια του Κρόνου ανέλαβε να τον διακατέχει καθ' όλη τη διάρκεια του βίου του.²⁹¹

Ο μύθος αυτός, σε αντίθεση με την παραδοσιακή αντίληψη που θεωρεί τον άνθρωπο σύνθεση σώματος και πνεύματος, παρουσιάζει τη «μέριμνα» να κατέχει τον άνθρωπο για το χρόνο που αυτός είναι ζωντανός. Η «μέριμνα» βρίσκεται, λοιπόν, εντός του χρόνου, όπως και το «είναι».²⁹² Έτσι, συνδέει τα «υπαρκτικά χαρακτηριστικά» του «Dasein» μεταξύ τους και με τη χρονική φύση του: Η «μέριμνα», το «είναι» του «Dasein», κατά τον Heidegger, το «διακατέχει» για το χρονικό διάστημα που είναι στη ζωή. Άρα, «είναι» και «χρόνος» τελούν υπό άρρηκτη σύνδεση.²⁹³

Επιπλέον, η «μέριμνα» συνδέεται με την αναζήτηση ενός πιο αυθεντικού τρόπου ύπαρξης.²⁹⁴ Ειδικότερα, η «αυθεντική μέριμνα» συνίσταται στη στροφή του «Dasein» προς το «είναι» και στη διερεύνηση των δυνατοτήτων που το συνιστούν. Έτσι, με τον όρο «μέριμνα» μπορεί να περιγραφεί το «Dasein», όταν βρίσκεται στην πιο πρωτογενή και αυθεντική κατάστασή του επιμελούμενο το «είναι» του.²⁹⁵

Η έννοια της «μέριμνας» ως «επιμέλειας του εαυτού» εντάσσεται στο πλαίσιο μιας μακραίωνης φιλοσοφικής παράδοσης που ξεκινά από τον Πλάτωνα.²⁹⁶ Στην «Απολογία» του ο Σωκράτης παρουσιάζεται καθοδηγούμενος από το «δαιμόνιο» να απευθύνει στους Αθηναίους με σκοπό να τους αφυπνίσει την παρακάτω ερώτηση: *«Άνθρωπε σπουδαίε, ενώ είσαι Αθηναίος, πολίτης της μεγαλύτερης και της πιο φημισμένης πόλης για τη σοφία και την ισχύ της, δεν ντρέπεσαι από τη μια να πασχίζεις να αποκτήσεις όσο γίνεται περισσότερα χρήματα, φήμη και τιμές, ενώ από την άλλη για τη φρόνηση και την αλήθεια και το πώς η ψυχή σου θα γίνει όσο το δυνατόν καλύτερη ούτε φροντίζεις ούτε μεριμνάς;»*²⁹⁷ Από την άλλη, σύμφωνα με τον Σενέκα η αγαθότητα του ανθρώπου, το να γίνει αυτός ό,τι μπορεί να είναι χάρη στην ελευθερία

²⁹¹ Μπέλοκ, 2013, σσ. 19-20.

²⁹² Heidegger, 1927, σσ. 316.

²⁹³ Inwood, 2000, σ. 59.

²⁹⁴ Μπέλοκ, 2013, σ. 19.

²⁹⁵ Steiner, 2009, σ. 167.

²⁹⁶ Escudero, 2013, σ. 303.

²⁹⁷ Πλάτων, μτφ. Σαμαράς, 2003, 29 d-30 a-b, σσ. 204-207.

που διαθέτει να αναπτύξει τις πιο δικές του δυνατότητες, είναι επίτευγμα της «μέριμνας», που διαρκεί όσο αυτός είναι ζωντανός.²⁹⁸

Όπως και για τον Σωκράτη, έτσι και για τον Heidegger, η «μέριμνα» δεν στρέφεται μόνο προς τις δυνατότητες του «Dasein» και την αυτοπραγμάτωσή του, αλλά και προς άλλες κατευθύνσεις. Έτσι, η «μέριμνα» βρίσκεται ήδη σε κάθε κατάσταση του «Dasein», ακόμα και όταν ο εαυτός του είναι ο «εαυτός των πολλών». Το «προηγούμενο-του-εαυτού-του-είναι», δηλαδή το «Dasein» του οποίου ο εαυτός είναι ο «εαυτός των πολλών», μεριμνά για να «πρόχειρα όντα» τα οποία βρίσκονται παράπλευρα. Η «μέριμνα» αυτή του «Dasein» για τα «πρόχειρα όντα» ονομάζεται, όπως προαναφέρθηκε, «βιομέριμνα». Αντίστοιχα, η «μέριμνα» για τους άλλους, με τους οποίους το «Dasein» «συν-είναι» ονομάζεται «ανθρωπομέριμνα». Βέβαια, η αλληλεπίδραση του «Dasein» με τα «ενδόκοσμα όντα» και η «μέριμνα» για τα όντα αυτά («βιομέριμνα», «ανθρωπομέριμνα») είναι αναπόφευκτη. Έτσι, παρ' όλη την «καταπτωτική φυγή» που χαρακτηρίζει το «Dasein» σε αυτή την κατάσταση, εξακολουθεί να είναι ένα ον που νοιάζεται για το «είναι» του: *«Μέριμνα δεν μπορεί να σημαίνει κάποιον ειδικό σχετισμό με τον εαυτό σου, γιατί αυτός χαρακτηρίζεται ήδη οντολογικά ως προηγούμενο-του-εαυτού-του-είναι. Αλλά σ' αυτόν τον ορισμό συμπεριλαμβάνονται και τα άλλα δύο δομικά στοιχεία της μέριμνας, το ήδη Εν-είναι και το είναι παράπλευρα σε...»*.²⁹⁹

Επομένως, η «μέριμνα» που αναφέρεται στο ίδιο το «είναι» του «Dasein» αντιστοιχεί σε έναν «αυθεντικό» τρόπο ζωής, ενώ από την άλλη η «απορρόφηση» του «Dasein» αποκλειστικά από τη «βιομέριμνα» και την «ανθρωπομέριμνα» συνδέεται με την «αναυθεντικότητα».³⁰⁰

Ο Heidegger διευκρινίζει ότι η «μέριμνα» δεν ταυτίζεται με τη «θέληση», τον «πόθο», την «ορμή» και τη «ροπή». Αντίθετα, είναι οντολογικά πρότερη από αυτά, τα οποία αποτελούν συντελεστές διαστρέβλωσης της αυθεντικής «μέριμνας». Αρχικά, η «θέληση» έχει ως αντικείμενο ένα «ον», του οποίου οι «δυνατότητες» είναι επιθυμητές με βάση αυτό που ο κόσμος θεωρεί «εφικτό», «υποφερτό», «ταιριαστό» και «κόσμιο». Το γεγονός αυτό ισοπεδώνει τις «αυθεντικές» δυνατότητες του

²⁹⁸ Heidegger, 1927, σ. 316.

²⁹⁹ Heidegger, 1927, σσ. 311-312.

³⁰⁰ Escudero, 2013, σ. 304.

«Dasein».³⁰¹ Το «Dasein», δηλαδή, στο πλαίσιο της καθημερινής «βιομέριμνας» αρνείται τις αληθινές του δυνατότητες και επιθυμεί αυτά που υποδεικνύει η ανώνυμη μάζα. Η εφησυχασμένη αυτή «θέληση» δεν εξαλείφει τις δυνατότητες του «Dasein», αλλά τις «διαστρέφει» και τις «παραλλάσσει» εναρμονίζοντάς τες με τα «πρέπει» των πολλών.³⁰² Ως εκ τούτου, όταν η «μέριμνα» μετουσιώνεται σε «θέληση» με στόχο την εύνοια των άλλων ή την κοινωνική καταξίωση, καθίσταται παράγοντας αλλοτρίωσης.³⁰³

Επιπλέον, το «Dasein» παραπαίει σε έναν κόσμο «πόθων», όπου αυτά που είναι διαθέσιμα ποτέ δεν επαρκούν σε σχέση με όσα ποθούνται. Το «προηγούμενο-του-εαυτού-του-είναι» μην κατανοώντας τις αυθεντικές του δυνατότητες «ποθεί» πάντα αυτό το οποίο δεν είναι διαθέσιμο, αυτό που δεν έχει.³⁰⁴

Από την άλλη, η «ροπή», η τάση στην οποία δεν μπορεί να αντισταθεί, ωθεί το «Dasein» να θυσιάζει τις «δυνατότητές» του στο βωμό αυτής. Τέλος, η «ορμή για ζωή» εκτοπίζει όλες τις άλλες δυνατότητες και διατηρεί το «προηγούμενο-του-εαυτού-του-είναι» σε μία κατάσταση «αναυθεντικότητας», αφού στοχεύει στη διατήρηση της ζωής με κάθε κόστος και τίμημα.³⁰⁵

Η πολυπραγμοσύνη του σύγχρονου ανθρώπου οφείλεται εν πολλοίς, σύμφωνα με τον Χάιντεγκερ, στην επιθυμία του να διασκεδάσει, να διασκορπίσει δηλαδή, την υπαρξιακή του αγωνία διαχέοντας τη «μέριμνά» του προς τις κατευθύνσεις που ορίζουν οι «άλλοι».³⁰⁶ Ωστόσο, το κυνήγι των διασκεδάσεων και η επιδίωξη της διαρκούς συναναστροφής με άλλα άτομα με σκοπό την αποφυγή του εσωτερικού αναστοχασμού αποτελούν αποφυγή όχι μόνο της υπαρξιακής ανησυχία, αλλά και της αληθινής δύναμης που συνεπάγεται η ανησυχία αυτή. Άλλωστε, πολύ συχνά το γεμάτο πρόγραμμα και η ποικιλία των δραστηριοτήτων αφήνουν στο τέλος της ημέρας την αίσθηση του ανικανοποίητου. Αυτή η δυσάρεστη αίσθηση οφείλεται στην αποξένωση από τον ίδιο τον εαυτό και την πλήξη που προκαλεί αυτό το γεγονός.³⁰⁷

³⁰¹ Heidegger, 1927, σσ. 312-313.

³⁰² Heidegger, 1927, σ. 313.

³⁰³ Μπέλοκ, 2013, σσ. 97-98.

³⁰⁴ Heidegger, 1927, σσ. 314-315.

³⁰⁵ Heidegger, 1927, σσ. 314-315.

³⁰⁶ Μπέλοκ, 2013, σ. 23.

³⁰⁷ Μπέλοκ, 2013, σσ. 25-27.

Όμως, αν η «μέριμνα» είναι αποδεσμευμένη από την προσπάθεια εναρμόνισης με κοινωνικούς κανόνες και μοντέλα κοινωνικής επιτυχίας, τότε ενδέχεται να συντελέσει στη συνειδητοποίηση των αλλοτριωτικών επιλογών και την απελευθέρωση του ατόμου, που θα διοχετεύσει τη «μέριμνά» του στην καλλιέργεια των πιο δικών του δυνατοτήτων.³⁰⁸

³⁰⁸ Μπέλοκ, 2013, σσ. 97-98.

5. Εναύσματα για την αναζήτηση της «αυθεντικότητας»

Η εξωτερική επιτυχία και η ικανοποίηση που παρέχει η αναγνώριση από τους «πολλούς» δεν σημαίνει ότι το «Dasein» έχει «αδιοποιηθεί τον εαυτό του» και είναι «αυθεντικό». Αντίθετα, η επιτυχία και η αναγνώριση συνδέονται συνήθως με την ανταπόκριση στις νόρμες της ανώνυμης μάζας, τις οποίες το «Dasein» στο πλαίσιο της συνύπαρξής του με τους άλλους έχει ενδοβάλει. Έτσι, όντας βαθιά αλλοτριωμένο το «Dasein» δυσκολεύεται να συνειδητοποιήσει την «αναυθεντικότητά» του.³⁰⁹

Άλλωστε, όπως προαναφέρθηκε, η «αναυθεντικότητα» και ο ετεροκαθορισμός αποτελούν αναπόφευκτα σε ένα πρώτο επίπεδο τον τρόπο με τον οποίο το «Dasein» υπάρχει στον κόσμο. Εναπόκειται στο ίδιο να δημιουργήσει τον εαυτό του, διενεργώντας ένα διάβημα από την «αναυθεντική» στην «αυθεντική ύπαρξη». Ποιο είναι, όμως, το έναυσμα για την αναζήτηση του «αυθεντικού εαυτού» δεδομένου ότι η «μέριμνα» επικεντρώνεται αρχικά στα «ενδόκοσμα όντα» και όχι στο ίδιο το «είναι»;³¹⁰ Σύμφωνα με τον Heidegger, από τη μια ο θάνατος και από την άλλη η «ηθική συνείδηση» λειτουργούν αφυπνιστικά.

5.1 Θάνατος

5.1.1 Ο θάνατος ως αναπόσπαστο κομμάτι του «Dasein»

Για τον Heidegger ο θάνατος αποτελεί φαινόμενο της ζωής και, ως εκ τούτου, η μελέτη του δια φωτίζει περισσότερο τη ζωή παρά το ίδιο το «αποθνήσκειν». Τον φιλόσοφο δεν τον απασχολεί, λοιπόν, το ενδεχόμενο μίας μεταθανάτιας ζωής, αλλά προσεγγίζει τον θάνατο ως φαινόμενο αυτού του κόσμου στον οποίο ανήκει το «Dasein»: «η ανάλυση του θανάτου παραμένει κατά τούτο καθαρά εδώθε».³¹¹ Ο θάνατος διαχωρίζεται από τον «ψόφο» που αφορά όντα που δεν διαθέτουν «Dasein» και από την «αποβίωση» που είναι ο «μη αυθεντικός» θάνατος.³¹²

Το «αυθεντικό είναι», λοιπόν, συνιστά ένα «είναι-προς-θάνατον» («Sein zum Tode»), ο οποίος αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του «Dasein». Έτσι, το «Dasein» ως «είναι-προς-θάνατον» «θνήσκει» αδιάκοπα προτού φτάσει στην αποβίωσή του. Άλλωστε, το ότι ασχολείται καθημερινά με το τέλος του, έστω και αποφεύγοντάς το,

³⁰⁹ Μπέλοκ, 2013, σσ. 81-88.

³¹⁰ Μπέλοκ, 2013, σσ. 81-88.

³¹¹ Heidegger, 1927, σσ. 446-450.

³¹² Heidegger, 1927, σσ. 451-453.

δείχνει ότι αυτό το τέλος δεν είναι κάτι στο οποίο φτάνει μόνο με την αποβίωση.³¹³ Ο θάνατος είναι, δηλαδή, ένας τρόπος ύπαρξης του «Dasein», ένα φαινόμενο που μπορεί να κατανοηθεί υπαρξιακά³¹⁴ και όχι μόνο το τέλος της ζωής.³¹⁵

Επιπλέον, το τέλος του «Dasein» δεν είναι μία απλή εκκρεμότητα. Αν το αντιμετωπίσαμε έτσι, θα το εξισώναμε με παρευρισκόμενο ή πρόχειρο ον ή με μία δυνατότητα που εξαρτάται από τη συνύπαρξή μας με τους άλλους.³¹⁶ Τι σημαίνει, όμως, ότι το «Dasein» είναι ένα «όχι ακόμα»; Όσο το «Dasein» υπάρχει δεν είναι «ολόκληρο», πάντοτε είναι κάτι επιπλέον και πέρα από τον εαυτό του, αφού αναλαμβάνοντας να υλοποιήσει αυτά που σχεδιάζει βρίσκεται σε μία διαρκή εξέλιξη.³¹⁷ Σημειώνει ο φιλόσοφος ότι αυτό δεν σημαίνει ότι με τον θάνατο θα αρτιωθεί, αφού τότε δεν θα υπάρχει καθόλου. Άλλωστε, συνήθως πεθαίνει ατελές, «καταναλωμένο» και «διαλυμένο».³¹⁸ Συγχρόνως, σύμφωνα με τον Heidegger, ο θάνατος είναι κάτι «προκείμενο» («Bevorstand»), η μελλοντική δυνατότητα του «Dasein» να μην βρίσκεται πια μες στον κόσμο.³¹⁹

Ως εκ τούτου, το «Dasein» από τη μια μεριά μπρος στις απεριόριστες δυνατότητες αυτοπροσδιορισμού του, που υφίστανται μόνο εφόσον ο θάνατος δεν έχει επέλθει, είναι ένα «όχι ακόμα», μία «ανωριμότητα» και από την άλλη, ως προς τον «προκείμενο» θάνατο, είναι ένα «είναι προς το δικό του τέλος». Οι δυνατότητες του «Dasein» είναι, λοιπόν, στενά συνδεδεμένες με τη βεβαιότητα του «μη είναι»³²⁰ και ο θάνατος αποτελεί την έσχατη δυνατότητα, αφού μετά από αυτόν δεν υφίσταται καμία δυνατότητα πια.³²¹

Επιπλέον, όσο υπάρχει το «Dasein», είναι «ριγμένο» σε αυτή τη δυνατότητα, αν και αυτό το «ρίξιμο» δεν το γνωρίζει εξ αρχής. Αυτό του αποκαλύπτεται μες στην «αγωνία», η οποία αποτελεί «εύρεση», δηλαδή ψυχική διάθεση, που διακρίνεται από

³¹³ Heidegger, 1927, σσ. 458-464.

³¹⁴ Blattner, 2013, σ. 146.

³¹⁵ Braver, 2014, σ. 80.

³¹⁶ Heidegger, 1927, σσ. 451-453.

³¹⁷ Braver, 2014, σσ. 78-79.

³¹⁸ Heidegger, 1927, σσ. 440-446.

³¹⁹ Heidegger, 1927, σσ. 451-453.

³²⁰ Steiner, 2009, σσ. 169-172.

³²¹ Μπέλοκ, 2013, σσ. 121-122.

τον απλό φόβο της αποβίωσης. Η «αγωνία», «διανοίγει», δηλαδή αποκαλύπτει στο «Dasein» τη διαρκή και αναπόφευκτη δυνατότητα του προσωπικού του θανάτου.³²²

5.1.2 Τι «διανοίγει» η «αγωνία» του θανάτου

Αρχικά, η «αγωνία» αποκαλύπτει στο «Dasein» ότι ο θάνατός του είναι αναπόφευκτος και αποτελεί την αναμφισβήτητη βεβαιότητα του βίου μας. Ειδικότερα, ο θάνατος είναι «μη παρακάμψιμος», αφού δεν εκχωρείται, ούτε μπορεί να αφαιρεθεί από κανέναν. Ούτε οι «πολλοί», στην αλλοτριωτική επίδραση των οποίων υποτάσσεται το «αναυθεντικό Dasein», μπορούν να του αφαιρέσουν τη δυνατότητα του προσωπικού του θανάτου.³²³

Επιπλέον, η «αγωνία» αποκαλύπτει το γεγονός ότι ο θάνατος αποτελεί την πιο προσωπική δυνατότητα ύπαρξης, είναι, δηλαδή, «ασχέτιστος», αφού σε αυτή την περίπτωση δεν είναι εφικτή η υποκατάσταση του «Dasein» από κάποιον άλλο. Σύμφωνα με τον Heidegger, η δυνατότητα αναπλήρωσης αποτελεί συγκροτητικό στοιχείο της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης, με χαρακτηριστική περίπτωση την επαγγελματική δραστηριότητα. Όμως, η δυνατότητα αναπλήρωσης δεν αφορά το «θνήσκειν». Κανείς δεν μπορεί να μας αναπληρώσει ως προς αυτό, αφού, ακόμα και αν πεθάνουμε για χάρη κάποιου, δεν του αφαιρούμε τον δικό του θάνατο.³²⁴

Η «αγωνία» «διανοίγει», επίσης, το στοιχείο της διαρκούς «αοριστίας» του θανάτου,³²⁵ που δε συνιστά απλώς μία εμπειρική βεβαιότητα, αλλά και μία διαρκή δυνατότητα.³²⁶ Δεν αποτελεί, δηλαδή, μία εκκρεμότητα, της οποίας η πραγμάτωση είναι συμφωνημένη σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, αλλά είναι διαρκώς εφικτός ο θάνατος και μπορεί να επέλθει οποιαδήποτε στιγμή εκμηδενίζοντας τις υπόλοιπες δυνατότητες του «Dasein» για ανάπτυξη και δημιουργία του εαυτού του. Η «αοριστία» αυτή του θανάτου «διανοίγεται» μέσω της «αγωνίας» και αποκαλύπτει ότι το «Dasein» έχει εγκαταλειφθεί στον εαυτό του, ότι μόνο του μπορεί να πραγμάτωση τις προσωπικές του δυνατότητες, προτού αυτές εκμηδενιστούν από τον προσωπικό θάνατο.³²⁷ Ο θάνατος, λοιπόν, είναι αυστηρά προσωπικός, αναπόφευκτος

³²² Heidegger, 1927, σσ. 451-453.

³²³ Steiner, 2009, σσ. 169-172.

³²⁴ Heidegger, 1927, σσ. 437-439.

³²⁵ Heidegger, 1927, σσ. 458-464.

³²⁶ Heidegger, 1927, σσ. 458-464.

³²⁷ Heidegger, 1927, σσ. 529-530.

και διαρκώς δυνατός. Συγχρόνως αποτελεί όχι συμβάν, αλλά «υπαρκτικό φαινόμενο», αφού χαρακτηρίζει το ον που διαθέτει ύπαρξη, το «Dasein».³²⁸ Η «αγωνία» είναι η «εύρεση» που φέρνει το «Dasein» σε επαφή με το φαινόμενο αυτό.

Ωστόσο, μέσω της «αμφισημαντότητας» των πολλών, δηλαδή της «φλύαρης» προσέγγισης όλων των ζητημάτων με τρόπο κοινότυπο και επιφανειακό, η «αγωνία» του θανάτου διαστρέφεται σε «φόβο» έναντι ενός επερχόμενου συμβάντος. Για τους «πολλούς» η σκέψη του θανάτου είναι μία ανανδρη φυγή από τον κόσμο: «οι πολλοί δεν επιτρέπουν το θάρρος να διακατέχεται από την αγωνία μπρος στον θάνατο».³²⁹ Έτσι, θεωρούν την «αγωνία» του θανάτου δειλία και προτείνουν σαν ορθή στάση την αταραξία και την αποβολή της «αγωνίας». Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το «καταπεπτωκός Dasein» να ενδίδει στον πειρασμό της καθυσύχασης και να αποξενώνεται από τον εαυτό του προβαίνοντας σε μία αδιάκοπη «αναυθεντική φυγή προ του τέλους του», αφού αγνοεί τον χαρακτήρα της πιο προσωπικής του δυνατότητας.³³⁰ Με αυτό τον τρόπο, το «Dasein», όσο υπάρχει, συνήθως «θνήσκει καταπτωτικά», δηλαδή «αναυθεντικά» έχοντας απορροφηθεί στον «βιομεριμνώμενο κόσμο».³³¹

Σε αυτή την υπαρξιακή «αγωνία», την οποία αποκαλεί «ιερό τρόμο» και στο πώς τα ανθρώπινα όντα τη βιώνουν, αναφέρεται ο λόγιος αφηγητής στο μυθιστόρημα «*Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*» του Νίκου Καζαντζάκη: «*Είμαστε σκουληκάκια μικρά, μικρά Ζορμπά, αποκρίθηκα, απάνω σ' ένα φυλλαράκι γιγάντιου δέντρου. Το φυλλαράκι αυτό είναι η γη μας. Τ' άλλα φύλλα είναι τ' αστέρια που βλέπεις να κουνιούνται μες στη νύχτα. Σουρνόμαστε απάνω στο φυλλαράκι μας, και το ψαχουλεύουμε με λαχτάρα. Τ' οσμιζόμαστε μυρίζει, βρωμάει. Το γενόμαστε, τρώγεται. Το χτυπούμε φωνάζει σαν πράμα ζωντανό. Μερικοί άνθρωποι, οι πιο ατρόμητοι φτάνουν ως την άκρα του φύλλου. Από την άκρα αυτή σκύβουμε, με τα μάτια ανοιχτά, με τ' αφτιά ανοιχτά, κάτω στο χάος. Ανατριχιάζουμε. Μαντεύουμε κάτω μας το φοβερό γκρεμό, ακούμε ανάρια, ανάρια το θρο που κάνουν τ' άλλα φύλλα του γιγάντιου δέντρου, νιώθουμε το χυμό ν' ανεβαίνει από τις ρίζες του δέντρου και να φουσκώνει την καρδιά μας. Κι έτσι στην άβυσσο νογούμε σύγκορμα, σύψυχα, να μας κυριεύει*

³²⁸ Heidegger, 1927, σσ. 437-439.

³²⁹ Heidegger, 1927, σ. 457.

³³⁰ Heidegger, 1927, σσ. 457-458.

³³¹ Heidegger, 1927, σσ. 451-453.

τρόμος. Από τη στιγμή κείνη αρχίζει... αρχίζει ο μεγάλος κίντνος Ζορμπά, είπα. Άλλοι ζαλίζονται και παραμιλούν, άλλοι φοβούνται και μοχτούν να βρουν μια απάντηση, που να τους στυλώνει την καρδιά και λένε 'Θεός'. Άλλοι κοιτάζουν από την άκρα του φύλλου τον γκρεμό ήσυχα, παλικαρίσια και λένε 'Μου αρέσει'.'»³³² Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η «αναυθεντική φυγή προ του τέλους» είναι το να μη συρθεί κάποιος ως την άκρη του φύλλου ή να συρθεί και να επινοήσει έναν Θεό, για να κατευνάσει την «αγωνία». «Αυθεντική», όπως, θα φανεί παρακάτω, είναι η στάση αυτών που τολμούν και «κοιτάζουν από την άκρα του φύλλου τον γκρεμό ήσυχα, παλικαρίσια». Αυτό δεν σημαίνει ότι επιδιώκουν τον θάνατο ή ότι ανυπομονούν να πεθάνουν, αλλά ότι αναγνωρίζουν τον αναπόφευκτο και «αόριστο» χαρακτήρα του και επιτρέπουν να επιδράσει αυτή η συνειδητοποίηση στην ύπαρξή τους.³³³

5.1.3 Πώς αντιμετωπίζουν οι «πολλοί» τον θάνατο

Πώς ερμηνεύει η κοινή γνώμη/ «οι πολλοί» το «είναι-προς-θάνατον»; Οι «πολλοί» προτιμούν μέσα στην «καταπτωτική» καθημερινότητα να τον αντιμετωπίζουν σαν ένα γεγονός του οποίου η ώρα δεν έχει έρθει ακόμα. Έτσι, μπορούν να στρέφουν την προσοχή τους στα άμεσα και προσιτά αντικείμενα της «βιομέριμνας», εθελουφλώντας στο γεγονός ότι ο θάνατος είναι διαρκώς εφικτός, δηλαδή «αόριστος».³³⁴

Έτσι, οι «πολλοί» κουβεντιάζουν φευγαλέα για τον θάνατο σαν συμβάν που συναντάται καθημερινά και δεν αξίζει τον κόπο να κινεί την προσοχή, αφού, αν και «όλοι θα πεθάνουμε», αυτό προς το παρόν δεν μας αφορά.³³⁵ Μέσα από αυτό το «όλοι» θα πεθάνουμε η «αερολογία» των πολλών δίνει έμφαση στους απροσδιόριστους άλλους, παρεμποδίζοντας τη συνειδητοποίηση του θανάτου όχι μόνο ως «διαρκούς» και «μη παρακάμψιμης», αλλά και ως «ασχέτιστης», δηλαδή αυστηρά προσωπικής δυνατότητας. Οι «πολλοί», λοιπόν, συμβάλλουν στην απόκρυψη από τον ίδιο τον εαυτό μας της πιο προσωπικής μας δυνατότητας.³³⁶

Η αποφυγή του θανάτου εξουσιάζει την καθημερινότητα σε τέτοιο σημείο, που ακόμα και τον ετοιμοθάνατο οι «πολλοί» συχνά τον πείθουν ότι σύντομα θα

³³² Καζαντζάκης, 1973, σσ. 320-325.

³³³ Braver, 2014, σ. 81.

³³⁴ Heidegger, 1927, σσ. 458-464.

³³⁵ Heidegger, 1927, σσ. 458-464.

³³⁶ Heidegger, 1927, σσ. 454-457.

επιστρέφει στη συμβατική καθημερινότητα. Θεωρούν, βέβαια, ότι τον παρηγορούν έτσι. Όμως, στην πραγματικότητα τον ωθούν να αποφύγει την αλήθεια της πιο προσωπικής του δυνατότητας. Βέβαια, κατά βάθος στον εαυτό τους προσφέρουν αυτή την καθησύχαση, γιατί και οι ίδιοι αποφεύγουν τη συνειδητοποίηση του προσωπικού τους θανάτου.³³⁷

Ο φιλόσοφος θέτει, επιπλέον, το ερώτημα μήπως το «Dasein» μπορεί να έρθει σε «αυθεντική» επαφή με το βίωμα του θανάτου με αφορμή τον θάνατο των «άλλων», δεδομένου ότι, ούτως ή άλλως, δεν έχει τη δυνατότητα να βιώσει τον δικό του θάνατο.³³⁸ Ο θάνατος των «άλλων», ωστόσο, λειτουργεί συνήθως ως επιβεβαίωση ότι είμαστε ακόμα ζωντανοί.³³⁹ Έτσι, ακόμη και στην περίπτωση της αποβίωσης ενός κοντινού προσώπου, οι πολλοί δεν μπορούν να ξεφύγουν από τη «βιομεριμνώδη αμεριμνησία» τους και αντιμετωπίζουν τον θάνατο σαν κάτι κοινωνικά δυσάρεστο, από το οποίο πρέπει κανείς να προφυλάσσεται.³⁴⁰

Μήπως η οδύνη των οικείων του αποθανόντος μπροστά στο νεκρό σώμα, συνιστά μία μορφή «αυθεντικής» βίωσης του θανάτου; Αρχικά, σύμφωνα με τον Heidegger, το νεκρό σώμα του θανόντος είναι κάτι περισσότερο από ένα «παρευρισκόμενο» πράγμα, ένα αντικείμενο που ούτως ή άλλως δεν διαθέτει ζωή. Αυτό συμβαίνει, γιατί στο νεκρό σώμα αντικρίζουμε κάτι που έχασε τη ζωή. Άλλωστε, το νεκρό σώμα είναι κάτι περισσότερο από «βιομεριμνήσιμο πρόχειρο όργανο», αφού αυτοί που του αποδίδουν νεκρικές τιμές «συν-είναι» μαζί του κατά τον τρόπο της «ανθρωπομέριμνας». Ωστόσο, μία τέτοια αλληλεπίδραση με το νεκρό σώμα δεν συνιστά αυθεντική βίωση του θανάτου του «άλλου». Αυτό συμβαίνει, γιατί οι εναπομείναντες βιώνουν τη δική τους απώλεια. Μέσα στην οδύνη της απώλειας αυτής, τελικά δεν αποκτούν πρόσβαση στη βίωση της «απώλειας του είναι» που υπέστη αυτός που πέθανε.³⁴¹

Συμπερασματικά, το «καταπεπτωκός Dasein» ενδίδει στον πειρασμό της καθησύχασης αποφεύγοντας τη συνειδητοποίηση της πιο προσωπικής του

³³⁷ Heidegger, 1927, σσ. 454-457.

³³⁸ Heidegger, 1927, σ. 453.

³³⁹ Heidegger, 1927, σσ. 457-458.

³⁴⁰ Heidegger, 1927, σσ. 454-457.

³⁴¹ Heidegger, 1927, σσ. 435-437.

δυνατότητας, της δυνατότητας θανάτου, με αποτέλεσμα να αποξενώνεται από τον εαυτό του προβαίνοντας σε μία αδιάκοπη «αναυθεντική φυγή προ του τέλους του».³⁴²

5.1.4 Η απελευθερωτική δύναμη του θανάτου

Όπως προαναφέρθηκε, το «είναι» του «Dasein» είναι η «μέριμνα» και δομικό στοιχείο αυτής αποτελεί το «προηγούμενο-του-εαυτού-του-είναι», δηλαδή η ύπαρξη δυνατοτήτων που δεν έχουν ακόμα πραγματοποιηθεί. Επομένως, το «Dasein» συνυπάρχει με κάποιες μη περατωμένες δυνατότητες, οι οποίες δεν εξαλείφονται ούτε όταν αυτό βρίσκεται σε απελπισία. Όταν, όμως, το «Dasein» εκμηδενίζεται, όταν πεθαίνει, τότε εκμηδενίζονται και οι δυνατότητές του.³⁴³

Έτσι, ο θάνατος καταργεί τη δυνατότητα του «Dasein» για «εκλογή» ανάμεσα στις δυνατότητές του, με αποτέλεσμα να «εκμηδενίζει» και την ίδια του την ελευθερία.³⁴⁴ Όταν, όμως, το «Dasein» «τολμά» να βιώσει την «αγωνία» της εκμηδένισης αυτής που επιφέρει ο θάνατος, ανακτά τη δυνατότητά του να διαλέξει ανάμεσα στα ακόμα δυνατά, γεγονός που επιδρά απελευθερωτικά.³⁴⁵

Ειδικότερα, στην καθημερινή ζωή το «Dasein» είναι «ριγμένο» εν μέσω πολλαπλών δυνατοτήτων. Συχνά, λοιπόν, διασκορπίζεται σε ποικίλες δραστηριότητες ή επιφανειακές συναναστροφές, γιατί έχει την ψευδαίσθηση ότι έτσι είναι ανοιχτό σε νέες ευκαιρίες. Στην πραγματικότητα, αποφεύγει να δεσμευτεί σε συγκεκριμένες επιλογές, γεγονός που αποτελεί με τη σειρά του μια «αναυθεντική» επιλογή, αφού το «άνοιγμα» αυτό στον κόσμο δεν είναι παρά ένα «κλείσιμο» στον εαυτό και τις προσωπικές του δυνατότητες. Στο πλαίσιο αυτό, η συνειδητοποίηση της διαρκώς παρούσας δυνατότητας του θανάτου παρέχει τη δυνατότητα της αναγνώρισης όσων είναι ουσιώδη και του παραμερισμού όσων είναι επουσιώδη, αφού το «Dasein» συνειδητοποιεί ότι ο χρόνος που διαθέτει είναι πεπερασμένος, ώστε να μπορεί να τον κατασπαταλά «περιπλανώμενο» από τη μία δυνατότητα στην άλλη. Επιπλέον, βοηθά το «Dasein» να προσδώσει ένα προσωπικό νόημα στην ύπαρξή του και το εφοδιάζει

³⁴² Heidegger, 1927, σσ. 457-458.

³⁴³ Heidegger, 1927, σσ. 433-434.

³⁴⁴ Βαλ, 1988, σ. 118.

³⁴⁵ Μπέλοκ, 2013, σσ. 123-126.

με τη δύναμη ανάληψης της ευθύνης της, ενώ συγχρόνως το επανασυνδέει με δυνατότητες, τις οποίες είτε διαρκώς ανέβαλλε, είτε δεν διέκρινε καν.³⁴⁶

Παράλληλα, όπως προαναφέρθηκε, ο θάνατος είναι μία αποκλειστικά προσωπική υπόθεση και κανείς δεν μπορεί να υποκαταστήσει κάποιον άλλον σε αυτόν. Η σκέψη, λοιπόν, του θανάτου «απομονώνει» το «Dasein» από τους «άλλους», αποκαλύπτοντάς του την αναπόφευκτη «υπαρξιακή μοναξιά» του, γεγονός που συνδράμει στην απελευθέρωσή του από την αλλοτριωτική συνύπαρξη μαζί τους.³⁴⁷

Ο θάνατος αποτελεί, λοιπόν, το «θεμέλιο» της προσωπικής ελευθερίας. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά την έλευσή μας στη ζωή και τη δυνατότητα του θανάτου δεν υπάρχει ελευθερία: Δεν αποφασίσαμε εμείς να γεννηθούμε, ούτε μπορούμε να αποφασίσουμε να μην πεθάνουμε. Επιπλέον, μετά τη γέννησή μας επιβάλλονται σε εμάς μία σειρά από επιπρόσθετες συνθήκες που αφορούν στην εθνικότητα, τη φυλή, το φύλο, τη θρησκεία, την οικογενειακή μας ιστορία. Άρα, το γεγονός της «ερριμενότητάς μας» στον κόσμο αποτελεί ένα ακόμη όριο στην ελευθερία μας. Ωστόσο, μέσα στο πλαίσιο του χρόνου ζωής και των δυνατοτήτων που παρέχει η προσωπική μας ιστορία αναγκάζομαστε να προβούμε σε επιλογές. Εντέλει προβαίνουμε σε επιλογές, γιατί δεν μπορούμε να τα ζήσουμε ή να τα κάνουμε όλα. Η ελευθερία και η ευθύνη απέναντι στις επιλογές αυτές προβάλλει, όπως προκύπτει από τα παραπάνω, πολύ έντονα εξαιτίας της περατότητας του βίου μας. Με λίγα λόγια, πρέπει να κάνουμε επιλογές, να δεσμευτούμε σε έναν συγκεκριμένο τρόπο ύπαρξης, γιατί η ζωή δεν είναι άπειρη και ο θάνατος είναι κάθε στιγμή εφικτός.³⁴⁸

Αν υπήρχε η προοπτική της αθανασίας, η ελευθερία του «Dasein» θα ήταν μεν μεγαλύτερη, αλλά αυτό δεν θα είχε την ψυχική δύναμη να τη συνειδητοποιήσει και να αναλάβει την ευθύνη της. Για να δια φωτίσει αυτή την ψυχολογική αλήθεια, η Σάντρα Μπέλοκ παραθέτει ένα εύστοχο παράδειγμα: Είναι εύκολο, αν είμαστε αιωνίως σε διακοπές, να συρόμαστε σε όποιο μέρος τύχει, ενώ, αν οι διακοπές μας

³⁴⁶ Μπέλοκ, 2013, σσ. 123-126.

³⁴⁷ Μπέλοκ, 2013, σσ. 126-129.

³⁴⁸ Μπέλοκ, 2013, σσ. 150-152.

διαρκούν μόλις κάποιες μέρες, επιλέγουμε πολύ πιο προσεκτικά και υπεύθυνα τον προορισμό που μας αντιπροσωπεύει.³⁴⁹

Για αυτό τον λόγο, όσοι επιθυμούν, είτε γιατροί είτε ιερείς, να μας απαλλάξουν από την «αγωνία», που εν προκειμένω προκύπτει από τη συνειδητοποίηση του δυνάμει μη όντος της οντότητάς μας, μας αποστερούν από ένα ζωτικό κομμάτι της ύπαρξής μας και από μία θεμελιώδη πηγή ελευθερίας. Χαρακτηριστικά ο Steiner σημειώνει ότι: «*Το να αναλαμβάνει κανείς μέσω της αγωνίας, το φορτίο της υπαρξιακής περατότητας είναι η απόλυτη κατάσταση της ανθρώπινης ελευθερίας.*»³⁵⁰ Έτσι, ενώ ο φόβος του θανάτου υποδουλώνει το «Dasein» αλυσοδένοντας το σε κάθε λογής δουλείες, η αποδοχή της «αγωνίας» του το απελευθερώνει.³⁵¹

Αυτή την ιδέα αξιοποιεί ο Paulo Coelho στο μυθιστόρημά του «*Η Βερόνικα αποφασίζει να πεθάνει*»: Ο ψυχίατρος Ιγκόρ αποφασίζει να εφαρμόσει σε μία νέα που αποπειράθηκε να αυτοκτονήσει μία ασυνήθιστη θεραπεία, την αγωνία του θανάτου. Της δηλώνει, λοιπόν, ότι εξαιτίας των χαπιών που πήρε υπέστη μία ανεπανόρθωτη βλάβη η καρδιά της και ότι σε μερικές εβδομάδες θα πεθάνει. Όντως, η συνειδητοποίηση του θανάτου βοηθά τη Βερόνικα να αντιμετωπίσει τα συναισθήματα ανίας και ματαιότητας που βίωνε και να νοηματοδοτήσει εκ νέου την ύπαρξή της με έναν πιο προσωπικό τρόπο. Η αγωνία του θανάτου επέδρασε, δηλαδή, απελευθερωτικά στην ηρωίδα, η οποία, χωρίς να το συνειδητοποιεί, ακολουθούσε ως τότε τη νόρμα των «άλλων».

5.1.5 Αυθεντικό «είναι-προς-θάνατον»

Η έννοια του «αυθεντικού είναι-προς-θάνατον» προκύπτει εναργώς από όσα προαναφέρθηκαν. Το «Dasein» ως «είναι-προς-θάνατον» «θνήσκει» αδιάκοπα προτού φτάσει στην αποβίωσή του. Το ότι αποφεύγει «καταπτωτικά» την αλήθεια αυτή που διέπει την ύπαρξή του συνιστά την «αναυθεντικότητά» του.³⁵² Πώς θα ορίσουμε, όμως, το αυθεντικό «είναι-προς-θάνατον»; Εξ αντιδιαστολής, αρχικά, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι το «αυθεντικό είναι-προς-θάνατον» δεν έχει τα χαρακτηριστικά του «αναυθεντικού». Άρα, το «αυθεντικό είναι-προς-θάνατον» δεν

³⁴⁹ Μπέλοκ, 2013, σσ. 150-152.

³⁵⁰ Steiner, 2009, σ. 173.

³⁵¹ Μπέλοκ, 2013, σσ. 126-129.

³⁵² Heidegger, 1927, σσ. 458-464.

αποφεύγει την πιο προσωπική του δυνατότητα και δεν διαστρέφει το νόημά της κατά τον τρόπο που επιτάσσουν οι «πολλοί».³⁵³ Τι σημαίνει, όμως, αυτό;

Στο πλαίσιο της «βιομέριμνας» κάθε δυνατότητα αντιστοιχεί στην επιδίωξη ενός εφικτού στόχου, ο οποίος άπαξ και πραγματοποιηθεί εκμηδενίζει τη δυνατότητα μετατρέποντάς τη σε κάτι «διαθέσιμο». Ωστόσο, το «είναι-προς-θάνατον» δεν μπορεί να αποτελέσει «βιομεριμνώδη επιδίωξη» με στόχο την πραγματοποίηση της δυνατότητας του θανάτου, γιατί αυτό θα εκμηδένιζε το ίδιο το «Dasein». Επιπλέον, ο θάνατος αποτελεί μεν μία «διαρκή δυνατότητα», αλλά δεν μπορεί να αποτελέσει «πρόχειρο ή παρευρισκόμενο ον». Επομένως «αυθεντικό είναι-προς-θάνατον» δεν σημαίνει πραγματοποίηση της δυνατότητας του θανάτου.³⁵⁴

Σημαίνει, αντίθετα, ότι το «Dasein» θα κατανοήσει αυτή τη δυνατότητα για μη ύπαρξη, μολονότι δεν προσφέρεται η ελπίδα μιας πραγματικότητας, για την οποία να αδημονεί. Μέσω της κατανόησης αυτής καθίσταται φανερό στο κάθε «Dasein» πόσο έχει απωλέσει τον εαυτό του μέσα στους «πολλούς», καθώς και πόσο εξατομικευμένη είναι η ύπαρξή του, αφού στον θάνατο δεν υφίσταται ούτε αναπλήρωση, ούτε υποκατάσταση. Με τον τρόπο αυτό, ανακτά το θάρρος να πραγματώσει την ύπαρξή του σύμφωνα με τις πιο προσωπικές του δυνατότητες, ανεξάρτητα από τους κανόνες που τείνουν να επιβάλλουν οι «άλλοι». Αναλαμβάνει, λοιπόν, την ευθύνη της ύπαρξής του και προφυλάσσεται από τον κίνδυνο απώλειας μέσα στις τυχαίες δυνατότητες που παρέχει η καθημερινότητα. Έτσι, εκτός από την έσχατη δυνατότητα του θανάτου «διανοίγονται» στο «Dasein» και όλες οι προηγούμενες δυνατότητές του.³⁵⁵

Συμπερασματικά, ο Heidegger προτείνει να καλλιεργούμε την «αοριστία» της βεβαιότητας του θανάτου, αντέχοντας τη γνήσια αγωνία που βιώνουμε, όταν ερχόμαστε αντιμέτωποι με το «μηδέν» και να μη διαστρέφουμε την αγωνία αυτή σε φόβο, τον οποίο έπειτα προσπαθούμε να υπερνικήσουμε.³⁵⁶ Όπως χαρακτηριστικά γράφει: «*Το προλαβαίνειν αποκαλύπτει στο Dasein την απώλειά του στον εαυτό των πολλών, και το φέρνει μπρος τη δυνατότητα να είναι ο εαυτός του, κατά βάση ανυποστήρικτος από τη βιομεριμνώδη ανθρωπομέριμνα, μέσα σε μια παθιασμένη,*

³⁵³ Heidegger, 1927, σ. 464.

³⁵⁴ Heidegger, 1927, σ. 464.

³⁵⁵ Heidegger, 1927, σσ. 464-473.

³⁵⁶ Heidegger, 1927, σσ. 464-473.

*απαλλαγμένη από τις ψευδαισθήσεις των πολλών, γεγονική, βέβαιη για τον εαυτό της και αγωνιώδη ελευθερία προς θάνατο».*³⁵⁷

5.2 Η «ηθική συνείδηση»

5.2.1 Η «ηθική συνείδηση» ως εκδήλωση της «διανοικτότητας»

Όπως προαναφέρθηκε, το «Dasein» συνιστά έναν τρόπο ύπαρξης και όχι ένα απλώς «παρευρισκόμενο ον». Επίσης, το «συνείναι» συνιστά θεμελιώδες χαρακτηριστικό του, γεγονός που το οδηγεί να υποτάσσεται στη μάζα, στους «άλλους».³⁵⁸ Έτσι, ο «εαυτός» του «Dasein» είναι συνήθως ο «εαυτός των πολλών», αφού αυτοί ορίζουν τους κανόνες που ακολουθούμε, τα κριτήρια ορθότητας και τις προτεραιότητές μας. Με αυτόν τον τρόπο, αφαιρούν από το «Dasein» το «άδραγμα» των προσωπικών δυνατοτήτων του και το απαλλάσσουν από το υπαρξιακό βάρος της «προσωπικής επιλογής». Συνήθως, λοιπόν, δεν εκλέγει το ίδιο το «Dasein», αλλά οι «πολλοί» (ή ο «κανένας»)³⁵⁹.

Με τον τρόπο αυτό το «Dasein» συμπαρασύρεται στην «αναυθεντικότητα». Για να αποκτήσει πρόσβαση στον «αυθεντικό του εαυτό», θα πρέπει να τροποποιήσει τον «εαυτό των πολλών» και να «επιστρέψει» στο είδος του «είναι», που, αφού παραμελήθηκε, χάθηκε στην «αναυθεντικότητα». Πριν, όμως, επιστρέψει στον εαυτό του, ενόσω είναι χαμένο στους «πολλούς», υπάρχει κάποια μαρτυρία «αυθεντικής εαυτότητας»;³⁶⁰

Όπως προαναφέρθηκε, το «Dasein», το οποίο έχει «ριχτεί» σε αυτόν τον κόσμο χαρακτηρίζεται από «διανοικτότητα», δηλαδή διαύλους επαφής με αυτόν. Η «διανοικτότητα» περιλαμβάνει την «εύρεση», δηλαδή τα συναισθήματα, την «κατανόηση», μέσω της οποίας αντιλαμβάνεται εντέλει αν κατευθύνεται προς τις δικές του δυνατότητες ή έχει απορροφηθεί από την άμορφη μάζα, της οποίας τη νοοτροπία και την κοινή ηθική έχει ενστερνιστεί και την «ομιλία».³⁶¹ Έκφραση της «διανοικτότητας» του «Dasein» αποτελεί η «ηθική συνείδηση», η οποία

³⁵⁷ Heidegger, 1927, σ. 473.

³⁵⁸ Heidegger, 1927, σσ. 478-482.

³⁵⁹ Heidegger, 1927, σσ. 475-476.

³⁶⁰ Heidegger, 1927, σσ. 475-476.

³⁶¹ Heidegger, 1927, σσ. 478-482.

αποκαλύπτει/ «διανοίγει» το γεγονός ότι πίσω από τον «εαυτό των πολλών» υφίσταται η «αυθεντική εαυτότητα».³⁶²

Ως εκδήλωση της «διανοικτότητας» η «ηθική συνείδηση» εμπεριέχει «κατανόηση», «εύρεση» και «ομιλία». Η «κατανόηση» της «ηθικής συνείδησης» συνίσταται στην συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι το «Dasein» είναι «ερριμένο» σε αυτόν τον κόσμο και ότι διαθέτει μία σειρά από πεπερασμένες δυνατότητες, οι οποίες είναι διαρκώς εφικτό να εκμηδενιστούν εξαιτίας της πιο προσωπικής και βέβαιης δυνατότητας, του θανάτου. Η «εύρεση» της «ηθικής συνείδησης» είναι η «αγωνία» και η «ομιλία» της ισοδυναμεί με «σιωπή».³⁶³

Ειδικότερα, στο «κάλεσμα» της «ηθικής συνείδησης» δεν αντιστοιχεί κάποιος αντίλογος, ούτε κάποια διαπραγμάτευση. Σε αντίθεση, δηλαδή, με την «αερολογία» των πολλών η «ηθική συνείδηση» χαρακτηρίζεται από σιωπηλότητα. Η «σιωπή» αυτή αποτελεί την πιο ουσιώδη δυνατότητα ομιλίας. Η «ηθική συνείδηση», λοιπόν, έχει κάτι να μας δώσει να καταλάβουμε, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να θεωρηθεί βουβή, αλλά απλά «σιωπηλή».³⁶⁴

5.2.2 Το κάλεσμα της «ηθικής συνείδησης»

Η «ηθική συνείδηση» παρά το γεγονός ότι σε αντίθεση με την «αερολογία» και την «αμφισημαντότητα» των πολλών είναι «αθόρυβη» και ουσιώδης, «μιλά» προσκαλώντας μας στην πιο δική μας «εαυτότητα». Αν το «Dasein» ανταποκριθεί με αποφασιστικότητα στο «κάλεσμα» («Ruf») της συνείδησης, θα προβεί στην εκλογή της πιο δικιάς του «εαυτότητας».³⁶⁵ Ποιον προσκαλεί, όμως, η ηθική συνείδηση; Προσκαλούμενο από την ηθική συνείδηση είναι το ίδιο το «Dasein», το οποίο είναι ήδη «διανοιγμένο» στον εαυτό του, έχει, δηλαδή, ήδη την ικανότητα να αφουγκράζεται τον εαυτό του. Ειδικότερα, το κάλεσμα απευθύνεται προς τον αλλοτριωμένο ανάμεσα στους «πολλούς» εαυτό, ώστε να αυτονομηθεί από αυτούς ξεπερνώντας τον καθωσπρεπισμό και τις κοινωνικές συμβάσεις από τη μία, αλλά και απεμπολώντας το ασφαλές καταφύγιο που προσφέρουν, από την άλλη.³⁶⁶

³⁶² Heidegger, 1927, σ. 478.

³⁶³ Heidegger, 1927, σ. 512.

³⁶⁴ Heidegger, 1927, σ. 512.

³⁶⁵ Heidegger, 1927, σ. 478.

³⁶⁶ Heidegger, 1927, σ. 482.

Ποιο είναι το περιεχόμενο του καλέσματος της «ηθικής συνείδησης»; Η πρόσκληση προς τον εαυτό δεν ισοδυναμεί με προτροπή για εντατική αυτοκριτική και αυτοανάλυση, αλλά ούτε και με πρόταση απομόνωσης και αποκοπής από τον έξω κόσμο, αφού χαρακτηριστικό του εαυτού που προσκαλείται είναι το «μες-στον κόσμο-είναι».³⁶⁷ Άλλωστε, η «ηθική συνείδηση» παρακινεί τον εαυτό προς την πιο δική του δυνατότητα ύπαρξης, χωρίς να αναγγέλλει κάτι το συγκεκριμένο. Ωστόσο, η «αοριστία» του καλέσματος, είναι επιφανειακή, αφού το περιεχόμενο που «διανοίγεται» είναι «μονοσήμαντο».³⁶⁸

Παράλληλα, σύμφωνα με τον Heidegger, το αλλοτριωμένο από τους «πολλούς» «Dasein» εθελουφλεί μπροστά στο γεγονός της «ερριμενότητάς του». Η «ερριμενότητα» ή αλλιώς «μηδαμινότητα» του «Dasein» συνιστά τα όρια που τίθενται στην ελευθερία της ύπαρξής του. Πιο συγκεκριμένα, ανάλογα με το κοινωνικό, πολιτικό, ιστορικό, οικογενειακό πλαίσιο εντός του οποίου γεννιέται ένα άτομο, του δίνονται κάποιες δυνατότητες, οι οποίες δεν είναι σε καμία περίπτωση απεριορίστες, αλλά υπόκεινται σε σαφείς και αναμφισβήτητους περιορισμούς. Από την άλλη, η δυνατότητα του «Dasein» να σχεδιάζει («προβάλλει») τον εαυτό του δημιουργώντας τον, προσκρούει σε δυνατότητες που, αφού δεν αξιοποιήθηκαν έγκαιρα, έχουν πια χαθεί.³⁶⁹ Συγχρόνως, το «Dasein» παραμένει ένα «ελλιπές ον», αφού ποτέ δεν είναι ολοκληρωμένο και όσο ζει μπορεί να δημιουργεί τον εαυτό του.³⁷⁰ Ο «εξατομικευμένος» αυτός εαυτός που αποκαλύπτει η «ηθική συνείδηση» είναι με την παραπάνω έννοια «ανεστιος» και «ριγμένος στο μηδέν». Μάλιστα, η «ανεστioτητα» αυτή είναι θεμελιώδες χαρακτηριστικό του «μες-στον-κόσμο-είναι».³⁷¹

Ο καλεστής, από την άλλη, δεν είναι άλλος από το ίδιο το «Dasein», που με την «ηθική συνείδηση» καλεί τον εαυτό του: *«Ο καλεστής του καλέσματος της ηθικής συνείδησης είναι το Dasein που βρίσκεται στα βάθη της ανεστioτητας του...είναι ξένη φωνή και αφίλιωτος με τον εαυτό των πολλών.»*³⁷²

³⁶⁷ Heidegger, 1927, σ. 482.

³⁶⁸ Heidegger, 1927, σσ. 482-485.

³⁶⁹ Blattner, 2013, σσ. 154-155.

³⁷⁰ Braver, 2014, σ. 85.

³⁷¹ Heidegger, 1927, σσ. 487-489.

³⁷² Heidegger, 1927, σ. 487.

Σύμφωνα με τον Heidegger, η «ηθική συνείδηση» είναι στο βάθος μία εκδήλωση της «μέριμνας», η οποία «αγωνιά» για την πιο προσωπική δυνατότητα ύπαρξης του «Dasein». Ως εκ τούτου, η προσφυγή σε εξωανθρώπινες δυνάμεις που δήθεν προβαίνουν στο «κάλεσμα», εκμηδενίζει το ίδιο το «κάλεσμα», αφού έτσι αυτό προσεγγίζεται σαν μία δύναμη εκπορευόμενη έξωθεν. Ομοίως, απόψεις περί της υπάρξεως μίας «παγκόσμιας ηθικής συνείδησης» θολώνουν το γεγονός της «μοναχικής ανεσιτότητας του Dasein απέναντι στο μηδέν του κόσμου». Σύμφωνα με τον Heidegger, πίσω από την υποτιθέμενη «παγκόσμια ηθική συνείδηση» ή φωνή της «υπέρτερης δύναμης», δεν κρύβεται παρά μία ακόμη απόπειρα αποποίησης της ατομικής ευθύνης και εκχώρησής της στους πολλούς.³⁷³

Αν κατανοήσει το «Dasein» το κάλεσμα της «ηθικής συνείδησης», τότε θα αποκαλυφθεί η απώλειά του στους πολλούς και θα μπορέσει μέσω της «αποφασιστικότητας» να επιστρέψει στον εαυτό του.³⁷⁴

5.2.3 Η διαφοροποίησης της «υπαρξιακής ηθικής συνείδησης» από την έννοια της ενοχής και της ηθικής συνείδησης στην καθημερινότητα

Όπως ο «θάνατος» ως «υπαρξιακό φαινόμενο» διαφέρει από την «αποβίωση», έτσι και η «υπαρξιακή ηθική συνείδηση» διαφοροποιείται από την έννοια της ενοχής και της ηθικής συνείδησης στην καθημερινότητα. Στην καθημερινότητα ενοχή σημαίνει χρέος, ανοιχτός λογαριασμός, το ότι είμαι υπαίτιος ή αξιόποινος ή υπεύθυνος για ένα ελάττωμα/ έλλειψη. Το ελάττωμα, όμως, ως «μη παρεύρεση» δεν είναι κάτι που μπορεί να χαρακτηρίζει την ύπαρξη. Έτσι, η «υπαρξιακή ενοχή» δεν συνίσταται ούτε σε παράβαση χρέους, ούτε σε παρανομία και δεν έχει να κάνει ούτε με τις συναλλαγές της καθημερινότητας, ούτε με τα χρέη.³⁷⁵ Αφορά το «Dasein» σε σχέση με αυτό που «είναι» και όχι σε σχέση με τα πράγματα ή τις πράξεις για τα οποία είναι υπεύθυνο.³⁷⁶

Σε αντίθεση, λοιπόν, με τη συμβατική ενοχή, που αφορά την παράβαση κάποιου ηθικού ή νομικού κανόνα της κοινωνίας στην οποία εντάσσεται το υποκείμενο, η αυθεντική κατανόηση της «υπαρξιακής ενοχής» είναι «ασχέτιστη», δηλαδή «προσωπική» και απομακρυσμένη από τα «κοινώς αποδεκτά». Αυτό που

³⁷³ Heidegger, 1927, σσ. 489-491.

³⁷⁴ Heidegger, 1927, σσ. 526-529.

³⁷⁵ Heidegger, 1927, σ. 491.

³⁷⁶ Blattner, 2013, σ. 154.

αποκαλύπτεται δεν είναι κάποια ιδεώδης δυνατότητα ύπαρξης, αλλά η δυνατότητα ύπαρξης με τρόπο εξατομικευμένο.³⁷⁷

Επιπλέον, όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η ύπαρξη «ηθικής συνείδησης» δεν εξασφαλίζει την «αυθεντική κατανόηση» του καλέσματος. Έτσι, το κάθε «Dasein», ανάλογα με τις ερμηνευτικές δυνατότητες που διαθέτει, μπορεί να το προσεγγίσει στρεβλά.³⁷⁸ Μάλιστα, η κοινότυπη «ερμηνευση των πολλών» ερμηνεύει «καταπτωτικά» το κάλεσμα αυτό, αφού οι πολλοί εκλαμβάνουν το «Dasein» σαν ένα «πρόχειρο ον» που «βιομεριμνά».³⁷⁹ Ωστόσο, ακόμα και η καθημερινή προσέγγιση της «ηθικής συνείδησης» αγγίζει κάτι από την ουσία της. Έτσι, αν και η οντολογική προσέγγιση της «ηθικής συνείδησης» δεν μπορεί να βασιστεί στην καθημερινή της προσέγγιση, δεν μπορεί και να μην τη λάβει υπόψη.³⁸⁰ Σύμφωνα, λοιπόν, με την «κοινότυπη ερμηνευση της ηθικής συνείδησης», αυτή είναι ουσιαστικά κριτική, αναφέρεται σε συγκεκριμένες πράξεις ή παραλείψεις, δεν σχετίζεται ριζικά με το «είναι» του «Dasein» και διακρίνεται σε καθαρή και μολυσμένη, προτρέποντας ή αποτρέποντάς μας από κάτι. Ωστόσο, αφού η «ηθική συνείδηση» έπεται μίας πράξης ή παράλειψης, πώς γίνεται να μας παρακινεί για κάτι; Σύμφωνα με τον Heidegger, το «πταίσμα» που υποτίθεται ότι διαπράχθηκε δεν είναι παρά μία απλή αφορμή για την ενεργοποίηση της «ηθικής συνείδησης», η οποία ως εκδήλωση της «μέριμνας» αναφέρεται στο «Dasein», το οποίο βέβαια δεν είναι μια απλή ακολουθία βιωμάτων. Επομένως, η «φωνή», σύμφωνα με τον φιλόσοφο, δεν αναφέρεται σε κάποιο συγκεκριμένο πταίσμα/ βίωμα που προηγήθηκε, όπως συνήθως θεωρείται, αλλά στο ίδιο το «ερριμένο Dasein», προτρέποντάς το αδράξει τη δική του ύπαρξη, αντί να ετεροκαθορίζεται από τους πολλούς.³⁸¹

Ο όρος «καθαρή συνείδηση» ομοίως δεν πετυχαίνει να περιγράψει το υπαρξιακό φαινόμενο της «ηθικής συνείδησης». Οι πολλοί ορίζουν την καθαρή συνείδηση στερητικά απλώς ως «μη μολυσμένη». Ωστόσο, σύμφωνα με τον Heidegger, το να βεβαιώνεσαι ότι δεν έχεις κάνει κάτι δεν έχει σχέση με την «ηθική συνείδηση». Αντίθετα, σημαίνει «λησμονιά της ηθικής συνείδησης», αφού οδηγεί στον εφησυχασμό της επικαλύπτοντας το γεγονός ότι ο εαυτός του «Dasein» είναι

³⁷⁷ Heidegger, 1927, σσ. 492-504.

³⁷⁸ Heidegger, 1927, σσ. 482-485.

³⁷⁹ Heidegger, 1927, σσ. 504-507.

³⁸⁰ Heidegger, 1927, σσ. 504-507.

³⁸¹ Heidegger, 1927, σσ. 504-507.

αδιάκοπα ένοχος. Επιπλέον, η ιδέα της καθαρής συνείδησης αποδεικνύει το κίβδηλο περιεχόμενο της «μολυσμένης» συνείδησης, η οποία απ' ό,τι φαίνεται, στοχεύει απλά σε μία «καθαρή», αφού στο πλαίσιο της καθημερινότητας τα πάντα ζυγιάζονται σε μία ζυγαριά ενοχής και αθωότητας.³⁸²

Με τη σειρά της, η προειδοποιητική συνείδηση που «ηχεί» εκ των προτέρων μοιάζει με την υπαρξιακά νοούμενη «ηθική συνείδηση», αφού παρακινεί. Σε αντίθεση, όμως, με αυτήν αφορά μία συγκεκριμένη πράξη. Βέβαια, όπως προαναφέρθηκε, αφού το «Dasein» είναι «καταπτωτικό», λογικό είναι να κατανοεί τον εαυτό του στον ορίζοντα της «βιομέριμνας», σαν ένα νοικοκυριό με χρέη.³⁸³ Αντίθετα, όπως προαναφέρθηκε, σύμφωνα με τον Heidegger, η φωνή του καλέσματος δεν διατυπώνει μία συγκεκριμένη προτροπή που να αφορά τη «βιομέριμνα» και τη ζωή σαν μία διευθετήσιμη πορεία επιχειρήσεων. Δεν διανοίγει, δηλαδή, κάτι συγκεκριμένα «βιομεριμνήσιμο», αλλά την ίδια την ύπαρξη, παρακινώντας το «Dasein» προς την πιο δική του «αυθεντική εαυτότητα».³⁸⁴

³⁸² Heidegger, 1927, σσ. 506-512.

³⁸³ Heidegger, 1927, σσ. 507-512.

³⁸⁴ Heidegger, 1927, σσ. 507-512.

6. Ο «αυθεντικός εαυτός»

61. Η έννοια του «εαυτού»

Πριν ορίσουμε τον «αυθεντικό εαυτό», θα πρέπει να εξετάσουμε το πώς ορίζει ο Heidegger την έννοια του «εαυτού». Ο φιλόσοφος διαφωνεί με την άποψη του Καντ ότι το «εγώ» αποτελεί ένα λογικό υποκείμενο που σκέπτεται, αφού κατά τη γνώμη του η έννοια του υποκειμένου αντιστοιχεί σε «παρευρισκόμενα όντα» που δεν διαθέτουν «Dasein».³⁸⁵ Επιπλέον, σύμφωνα με τον Καντ, το «εγώ» προσκολλάται στις «εμπειρικές παραστάσεις» χωρίς τις οποίες δεν είναι τίποτα. Παρ' όλα αυτά, όπως παρατηρεί ο Heidegger, ο Καντ απέφυγε να ανάγει το «εγώ σκέπτομαι» σε «εγώ σκέπτομαι κάτι», όπως θα έπρεπε. Σε αυτή την περίπτωση θα προέκυπτε το απροσδιόριστο περιεχόμενο αυτού του «κάτι». Αν αυτό το «κάτι» είναι ένα «ενδόκοσμο ον», τότε έμμεσα για τον προσδιορισμό του «εγώ» προϋποτίθεται η ύπαρξη του κόσμου. Ωστόσο, ο Καντ δεν ασχολήθηκε με το φαινόμενο του κόσμου, με αποτέλεσμα το καντιανό «εγώ» να είναι ένα απομονωμένο υποκείμενο που συνοδεύει με τρόπο οντολογικά ακαθόριστο τις παραστάσεις.³⁸⁶ Σύμφωνα με τον Heidegger η ουσία του «Dasein» είναι η «ύπαρξη». Αν, λοιπόν, το «εγώ» ανήκει στην «ουσία» του «Dasein», τότε είναι και αυτό υπαρξιακό.³⁸⁷

Επιπλέον, η «μέριμνα», το «είναι» του «Dasein», όπως προαναφέρθηκε, εμπεριέχει την έννοια του εαυτού και για αυτό ο όρος «αυτομέριμνα» είναι ταυτολογία, σε αντίθεση με τον όρο «ανθρωπομέριμνα», που σημαίνει τη μέριμνα για τους άλλους. Ποια είναι, όμως, η υπαρκτική σχέση «μέριμνας» και «εαυτότητας»;³⁸⁸ Σύμφωνα με τον Heidegger, «αν νοηθεί με πληρότητα η δομή της μέριμνας περιλαμβάνει το φαινόμενο της εαυτότητας»,³⁸⁹ αφού το «εγώ» είναι η αιτία της μέριμνας.³⁹⁰

Από την άλλη, η «καθημερινή αυτοερμηνεία», που χαρακτηρίζει το «καταπεπτωκός» και «αναυθεντικό Dasein», που αποφεύγει τον εαυτό του καταφεύγοντας στους «πολλούς», χρησιμοποιεί συχνά τον όρο «εγώ». Αυτό το «εγώ»

³⁸⁵ Heidegger, 1927, σ. 546.

³⁸⁶ Heidegger, 1927, σ. 547.

³⁸⁷ Heidegger, 1927, σ. 543.

³⁸⁸ Heidegger, 1927, σ. 543.

³⁸⁹ Heidegger, 1927, σ. 550.

³⁹⁰ Heidegger, 1927, σσ. 549-550.

είναι, όμως, ακαθόριστο και κενό. Για τους πολλούς, μάλιστα, ταυτίζεται με αυτό για το οποίο μεριμνούν βιοτικά.³⁹¹ Έτσι, στο πλαίσιο της καθημερινότητας το «εγώ» αντιμετωπίζεται σαν ένας αδιάκοπα «εαυτός-πράγμα».³⁹² Επειδή, λοιπόν, ο «εαυτός των πολλών» δεν είναι διόλου «αυθεντικός» και επειδή αποφεύγει τη δυνατότητα αυθεντικής ύπαρξης, επαναλαμβάνει συνεχώς «εγώ-εγώ». Με αυτό το «εγώ» νοείται, όμως, ο «εαυτός των πολλών» που βρίσκεται μέσα στον κόσμο μεριμνώντας για τα ενδόκοσμα όντα.³⁹³

6.2 Ο «αυθεντικός εαυτός» είναι ο «αποφασιστικός εαυτός»

Όπως συνάγεται και από τα παραπάνω, ο «αυθεντικός εαυτός» είναι ανοιχτός στο κάλεσμα της «ηθικής συνείδησης», το αποκαλυπτικό αυτό φαινόμενο που επαναφέρει το «Dasein» από τους «πολλούς» και που δεν ταυτίζεται με τις συνήθειες ενοχές, τις οποίες επιφέρει η παραβίαση του συμβατικού ηθικού κώδικα σε ένα κοινωνικό ον. Αντίθετα, ο «αναυθεντικός εαυτός» είναι «κλειστός» σε αυτό το «κάλεσμα».

Η «ηθική συνείδηση» αποτελεί, επιπλέον, εκτός από εκδήλωση της «διανοικτότητας» του «Dasein» και εκδήλωση της «αυθεντικής μέριμνας». Η «αυθεντική μέριμνα», δηλαδή, η μέριμνα που διέπει το «αυθεντικό Dasein», συναποτελείται από τρία στοιχεία: Την «προβολή», την «ερριμενότητα» και τον «λόγο».³⁹⁴

Το πρώτο στοιχείο, η «προβολή» ή αλλιώς «προλαβαίνουσα αποφασιστικότητα», αποδίδει την ικανότητα του «Dasein» να διαβλέπει τους πιθανούς τρόπους του «είναι» του. Η «ηθική συνείδηση» είναι που «διανοίγει» αυτές τις δυνατότητες, οι οποίες γίνονται εναργέστερες υπό το φως της βεβαιότητας του θανάτου.³⁹⁵

Ειδικότερα, η «προλαβαίνουσα αποφασιστικότητα» προκύπτει από τον συνδυασμό της κατανόησης του «είναι-προς-θάνατον» («προλαβαίνειν») και της «αυθεντικής ύπαρξης» του «Dasein» («αποφασιστικότητα»)³⁹⁶ Με τον όρο αυτό ο

³⁹¹ Heidegger, 1927, σ. 548.

³⁹² Heidegger, 1927, σ. 550.

³⁹³ Heidegger, 1927, σ. 548.

³⁹⁴ Stanford Encyclopedia of Philosophy, *Martin Heidegger*, (04/05/2016).

³⁹⁵ Stanford Encyclopedia of Philosophy, *Martin Heidegger*, (04/05/2016).

³⁹⁶ Heidegger, 1927, σ. 523.

φιλόσοφος εννοεί ότι το «Dasein» χάρη στο κάλεσμα της «ηθικής συνείδησης» και τη συνειδητοποίηση της βεβαιότητας του θανάτου αποκτά τη δυνατότητα να κατέχει το ίδιο την ύπαρξή του, χωρίς να καταφεύγει στους «πολλούς».³⁹⁷ Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει απομόνωση, αλλά απελευθέρωση από τη «διασκέδαση» των πολλών και την πολυάσχολη «περιέργεια». Χάρη στην «προλαβαίνουσα αποφασιστικότητα» το «Dasein» κατανοεί τις πραγματικές του δυνατότητες και βιώνει χαρά και αγωνία για την εξατομικευμένη δυνατότητα ύπαρξής του.³⁹⁸ Άλλωστε, η δέσμευση σε μία απόφαση η οποία ολοκληρώνει την ύπαρξή μας δεν είναι εύκολο να συμβεί, αν δεν έρθουμε αντιμέτωποι με το ενδεχόμενο του θανάτου, αφού υπό το φως αυτού επιβεβαιώνεται η αξία της. Σε διαφορετική περίπτωση είναι πιθανόν μία τέτοια απόφαση να συνθλιβεί υπό το βάρος των καθημερινών υποχρεώσεων, δηλαδή της «βιομέριμνας». Έτσι, με την κατανόηση του «είναι-προς-θάνατον» και του θανάτου ως της «πιο δικής μου δυνατότητας», η ύπαρξη γίνεται «αυθεντική».³⁹⁹

Το δεύτερο στοιχείο, η «ερριμενότητα» βιώνεται ως άγχος υπαρξιακό, ως μία αίσθηση ανοίκειου προς όσα πριν ήταν οικεία και προσιτά. Αποκαλύπτει το βίωμα αυτό τα όρια του «Dasein», δηλαδή το ότι είναι ριγμένο σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον, σε μία συγκεκριμένη ιστορική, κοινωνική και οικογενειακή συνθήκη, η οποία του παρέχει κάποιες δυνατότητες, οι οποίες, όμως, δεν είναι απεριόριστες. Άλλωστε, οι δυνατότητες που διαθέτει το «Dasein» είναι κάθε στιγμή εφικτό να εκμηδενιστούν από την πλήρωση της πιο προσωπικής και βέβαιης δυνατότητας, δηλαδή του θανάτου.⁴⁰⁰

Το τρίτο στοιχείο της «αυθεντικής μέριμνας» είναι ο λόγος («Rede»), που αντιδιαστέλλεται από τη «φλυαρία» που χαρακτηρίζει το «καταπεπτωκός», δηλαδή το «αναυθεντικό Dasein». Ο λόγος που αρθρώνει το «αυθεντικό Dasein» λαμβάνει συχνά τη μορφή σιωπής, η οποία είναι πολύ πιο ουσιαστική και μεστή νοήματος από τα φληναφήματα των πολλών.⁴⁰¹

Τα τρία αυτά στοιχεία που συναποτελούν την «αυθεντική μέριμνα», με μια λέξη ο Heidegger τα κατονομάζει «αποφασιστικότητα» («Entschlossenheit»). Πρόκειται για την «αυθεντική διανοικτότητα», που περιλαμβάνει κατανόηση των πιο

³⁹⁷ Heidegger, 1927, σσ. 531-534.

³⁹⁸ Heidegger, 1927, σσ. 531-534.

³⁹⁹ Heidegger, 1927, σσ. 526-529.

⁴⁰⁰ Stanford Encyclopedia of Philosophy, *Martin Heidegger*, (04/05/2016).

⁴⁰¹ Stanford Encyclopedia of Philosophy, *Martin Heidegger*, (04/05/2016).

προσωπικών δυνατοτήτων του «Dasein», αγωνία και σιωπή.⁴⁰² Τα τρία αυτά στοιχεία αντιστοιχούν κατ' αναλογία στην «κατανόηση», τη «διάθεση» και την «ομιλία», που, όπως αναφέρθηκε στο οικείο κεφάλαιο, συγκροτούν τη «διανοικτότητα». Επιπλέον, η «αποφασιστικότητα» περιλαμβάνει την αποδοχή των συνεπειών της κάθε επιλεγμένης «δυνατότητας», ώστε αυτή να βιωθεί πλήρως.⁴⁰³

Στην «αποφασιστικότητα» αντιτίθεται η έννοια της «αναποφασιστικότητας». Επειδή το «Dasein» είναι «ερριμένο» σε αυτόν τον κόσμο και εξαρτάται για την επιβίωσή του από αυτόν, σε ένα πρώτο επίπεδο, επενδύει σε δυνατότητες που αφορούν την εύρεση στέγης και τροφής. Ωστόσο, η «βιομέριμνα» αυτή οδηγεί στην απώλεια στους «πολλούς».⁴⁰⁴ Σύμφωνα με τον Heidegger «αναποφασιστικότητα» σημαίνει ότι το «Dasein» είναι παραδομένο στην κοινή γνώμη και τους «πολλούς», οι οποίοι αποφασίζουν στη θέση του.⁴⁰⁵ «Αποφασιστικό», αντίθετα, είναι το «αυθεντικό Dasein» που δεσμεύεται σε κάποιο έργο πέρα από τα «πρέπει» των πολλών και ζει λαμβάνοντας υπόψη τη θνητότητά του. Η απελευθέρωση αυτή από τους «πολλούς» δεν έχει, βέβαια, την έννοια της κοινωνικής απομόνωσης, αφού άλλωστε το «Dasein» αποτελεί από τη φύση του «συνείναι».⁴⁰⁶

6.3 «Αυθεντικός εαυτός» και «αυθεντική συναλληλία»

Το «Dasein», όταν έρχεται αντιμέτωπο με την πρόσκληση της «ηθικής συνείδησης», είναι «απωλεσμένο στους πολλούς» και έχει υιοθετήσει τυφλά τον τρόπο ύπαρξης που υποδεικνύει η μάζα. Αν η πρόσκληση αυτή εισακουστεί κατά τον τρόπο της «αποφασιστικότητας», οδηγεί στην τροποποίηση της σχέσης με τους «άλλους» και τον «κόσμο».⁴⁰⁷ Είναι, άλλωστε, αλήθεια ότι η στάση του «αυθεντικού Dasein» παραξενεύει τους πολλούς, που ασχολούνται μονάχα με τις σκοτούρες της «βιομέριμνας» και αποφεύγουν την υπαρξιακή κατανόηση του «είναι».⁴⁰⁸

Ωστόσο, η «αποφασιστικότητα» ως «αυθεντική εαυτότητα», δεν αποσπά το «Dasein» από τον κόσμο του, ούτε και το απομονώνει από τους «άλλους», ούτε

⁴⁰² Heidegger, 1927, σ. 512.

⁴⁰³ Μπέλοκ, 2013, σσ. 131-137.

⁴⁰⁴ Heidegger, 1927, σσ. 512-516.

⁴⁰⁵ Heidegger, 1927, σσ. 516-517.

⁴⁰⁶ Stanford Encyclopedia of Philosophy, *Martin Heidegger*, (04/05/2016).

⁴⁰⁷ Heidegger, 1927, σσ. 512-516.

⁴⁰⁸ Heidegger, 1927, σσ. 535-540.

οδηγεί απαραίτητα στην αλλαγή του κύκλου αυτών.⁴⁰⁹ Από την άλλη, η «αποφασιστικότητα» δεν συνίσταται στην προσπάθεια συνεχούς διαφοροποίησης από τους «άλλους». Κάτι τέτοιο θα θεμελιώνει μία συγκρουσιακή σχέση με αυτούς και θα παρεμπόδιζε την «αυθεντική επικοινωνία» μαζί τους.⁴¹⁰

Αντίθετα, σημαίνει αναγνώριση των ποικίλων δυνατοτήτων που παρέχει η ύπαρξη του κάθε «Dasein» σε αυτόν τον κόσμο. Έτσι, όπως το ίδιο το «Dasein» εγκαταλείπει τη μετέωρη κατάσταση της παθητικής «αναποφασιστικότητας», επιτρέπει αντιστοίχως και στους άλλους να ανακαλύψουν και να εκφράσουν τις δυνατότητές τους, να κατακτήσουν τη δική τους «αποφασιστικότητα». Άρα, το «αποφασιστικό Dasein» δεν ετεροκαθορίζεται από τους «άλλους», αλλά ούτε και προσπαθεί να τους εξουσιάσει, αφού κατανοεί ότι δεν υπάρχει κάποια υπερβατική αξία που να θέτει ένα πρότυπο αξιολόγησης.⁴¹¹

Έτσι το «Dasein» υιοθετεί έναν «αυθεντικό» τρόπο «ανθρωπομέριμνας»: Από την «αυθεντική εαυτότητα της αποφασιστικότητας» πηγάζει η «αυθεντική συναλληλία» και όχι από τον ανταγωνισμό, την «αμφισημαντότητα», την ανούσια φλυαρία και τις υποκριτικές συνεργασίες στο όνομα ενός συγκεκριμένου σκοπού.⁴¹²

Η «αποφασιστική ύπαρξη», λοιπόν, αντιστέκεται στην «αναποφασιστικότητα» «των πολλών», χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν αντιλαμβάνεται το γεγονός της εξάρτησής της απόφασής της εν μέρει από τους «πολλούς» και τον «κόσμο». Δηλαδή, το «αυθεντικό Dasein» διαθέτει τη διορατικότητα να αντιλαμβάνεται ότι είναι ριγμένο σε αυτόν τον κόσμο και να ανακαλύπτει και να αδράχνει το δυνατό, όπως αυτό υφίσταται σε κάθε «κατάσταση».⁴¹³

«Κατάσταση» («Situation») είναι το διανοιγμένο «εδώ-να», δηλαδή το «da» του «Dasein», όπως το αντιλαμβάνεται η «αποφασιστικότητα». Στην «κατάσταση» ενυπάρχει και το χωρικό στοιχείο του «Dasein». Η «κατάσταση» περιλαμβάνει, επίσης, τις περιστάσεις, αλλά και τις συμπτώσεις που προέρχονται είτε από τους άλλους, είτε από το περιβάλλον. Οι πολλοί, από την άλλη, είναι αποκομμένοι από την

⁴⁰⁹ Heidegger, 1927, σσ. 512-516.

⁴¹⁰ Μπέλοκ, 2013, σσ. 131-137.

⁴¹¹ Μπέλοκ, 2013, σσ. 131-137.

⁴¹² Heidegger, 1927, σσ. 512-516.

⁴¹³ Heidegger, 1927, σσ. 516-517.

«κατάσταση», με αποτέλεσμα να χάνουν τις άμεσες ευκαιρίες και να παραγνωρίζουν τις συμπτώσεις θεωρώντας τες δικό τους κατόρθωμα.⁴¹⁴ Ωστόσο, «υπαρξιακή αποφασιστικότητα» δεν σημαίνει απλά «άδραγμα» των δυνατοτήτων που προσφέρονται στο πλαίσιο μίας «κατάστασης», αλλά και «δημιουργία» τέτοιων δυνατοτήτων.⁴¹⁵

⁴¹⁴ Heidegger, 1927, σ. 518.

⁴¹⁵ Heidegger, 1927, σσ. 512-516.

7. Χρόνος

7.1 Η χρονικότητα: «Οντολογικό θεμέλιο» της ύπαρξης

Ο τίτλος του υπό εξέταση φιλοσοφικού έργου «*Είναι και Χρόνος*» ενδεχομένως δίνει σε ένα πρώτο επίπεδο την εντύπωση ότι ο χρόνος και το «είναι» ταυτίζονται. Ωστόσο, ο Heidegger δεν υποστηρίζει κάτι τέτοιο. Θεωρεί, όμως, τον χρόνο απαραίτητο «υπόβαθρο» για τη μελέτη του «είναι». ⁴¹⁶

Η καθημερινότητα του «Dasein» αποτελεί ένα μεταξύ γεννήσεως και θανάτου. Για όσο το «Dasein» υπάρχει, δεν μπορεί να θεωρηθεί συγκροτημένο ως προς την ουσία του, αφού ως το θάνατό του εκκρεμεί πάντα η δυνατότητα να δημιουργήσει εκ νέου τον εαυτό του. Το «Dasein», λοιπόν, που αφ' εαυτού του έχει την τάση να ενδιαφέρεται και να μεριμνά για το «είναι» του, έχει τη δυνατότητα να επιλέγει την «αυθεντική» ή την «αναυθεντική» ύπαρξη και αυτή η δυνατότητα εκκρεμεί ως τον θάνατό του. Από αυτή την άποψη βασικό χαρακτηριστικό του «Dasein» είναι η «χρονικότητα» («Zeitlichkeit»), που αποτελεί το «οντολογικό θεμέλιο» της ύπαρξης. ⁴¹⁷

7.2 «Αναυθεντική» και «αυθεντική» σύλληψη του χρόνου

Οι «πολλοί» θεωρούν τον χρόνο ως μία ανεπιστρεπτή αλληλοδιαδοχή ισόποσων στιγμών, με αποτέλεσμα για τον κοινό νου το «*carpe diem*» να αποτελεί το κατάλληλο «*modus vivendi*» για την αντιμετώπιση της αγωνίας που προξενεί το πέρασμα του χρόνου. Το πόσο εσφαλμένη είναι αυτή η αντίληψη το αποκαλύπτει η «εύρεση» της ανίας. Όταν είμαστε εγκλωβισμένοι σε μία ανεπιθύμητη κατάσταση, ο χρόνος δεν περνά και τα πράγματα «δεν δίνονται», όσο και αν το παρόν επιμηκώνεται. ⁴¹⁸ Αντίθετα, στο πλαίσιο μίας ενδιαφέρουσας συναναστροφής ή ενασχόλησης ο χρόνος περνά «χωρίς να το καταλάβουμε».

Σύμφωνα με τον Heidegger, η αντίληψη ότι ο χρόνος αποτελεί μία διαδοχή γεγονότων παρελθοντικών-παροντικών και μελλοντικών συνιστά «αναυθεντική κατανόηση του χρόνου», η οποία ισοπεδώνει τον «εκ-στατικό» χαρακτήρα της

⁴¹⁶ Βαλ, 1988, σ. 96.

⁴¹⁷ Heidegger, 1927, σσ. 425-432.

⁴¹⁸ Μπέλοκ, 2013, σσ. 51-52.

«αρχέγονης χρονικότητας» και τον αντιμετωπίζει σαν «ον παρευρισκόμενο».⁴¹⁹ Σύμφωνα με αυτή την «αναυθεντική αντίληψη» το «είναι» είναι απλά ένα ον που «κυλάει» μες στον χρόνο και υφίσταται ενόψει κάποιου πρακτικού κάθε φορά σκοπού.⁴²⁰ Αυτή την κατανόηση του χρόνου συντηρεί η κοινότυπη αντίληψη, η οποία αντιμετωπίζοντάς τον σαν κάτι «απέραντο» και «αιώνιο», παραβλέπει ότι αυτός είναι «πεπερασμένος».⁴²¹ Όπως προαναφέρθηκε, το «Dasein» υπάρχει είτε «αυθεντικά», είτε «αναυθεντικά». Η «προλαβαίνουσα αποφασιστικότητα» δίνει τη δυνατότητα στο «Dasein» να προσεγγίζει την ύπαρξή του αντικρίζοντας την πιο δική του δυνατότητα, δηλαδή τη δυνατότητα του θανάτου. Ως εκ τούτου, το αυθεντικό «είναι-προς-θάνατον» είναι εφικτό ως κάτι μελλοντικό. Με τον όρο «μέλλον» ο Heidegger δεν εννοεί αυτό που δεν έχει ακόμα γίνει πραγματικό, αλλά αυτό το «έρχεσθαι», που, όταν το προσεγγίζει το «Dasein», προσέρχεται στην πιο δική του δυνατότητα ύπαρξης. Το «προλαβαίνειν» καθιστά το «Dasein» «αυθεντικά μελλοντικό».⁴²²

Για τον Heidegger, λοιπόν, το μέλλον είναι η πιο θεμελιώδης χρονική διάσταση ή αλλιώς «εκ-σταση» («Ekstase»), δεδομένου ότι η δημιουργία του αυθεντικού εαυτού είναι το «έργο» του «Dasein». Ως εκ τούτου, σύμφωνα με τον Heidegger, το ότι το «Dasein» «προσέρχεται στον εαυτό του» «αυθεντικά» ή «αναυθεντικά», συνειδητοποιώντας ή μη τον ατομικό του θάνατο αποτελεί το «μέλλον» («Zukunft»)⁴²³

Από την άλλη, το ότι είναι «ριγμένο» μέσα σε έναν κόσμο και δοσμένο στα πάθη του, αποτελεί το «υπάρξαν» («Gewesen»)⁴²⁴ Η «λήθη» είναι ένας «αναυθεντικός τρόπος» προσέγγισης του «υπάρξαντος» και συνοδεύει συνήθως τη «μνημονική συγκράτηση» των περιβαλλοντικών όντων που αποτελούν αντικείμενο «βιομέριμνας».⁴²⁵

Η τρίτη χρονική «εκ-σταση» το «παρόν» («Gegenwart») βιώνεται «αυθεντικά», όταν αποσπάται από τον διασκορπισμό του στα άμεσα «βιομεριμνήσιμα» και διατηρείται στο «μέλλον» και στο «υπάρξαν», με αποτέλεσμα

⁴¹⁹ Heidegger, 1927, σσ. 555-556, 559.

⁴²⁰ Βαλ, 1988, σ. 101.

⁴²¹ Heidegger, 1927, σ. 561.

⁴²² Heidegger, 1927, σσ. 553-554.

⁴²³ Βαλ, 1988, σσ. 97-98.

⁴²⁴ Heidegger, 1927, σ. 608.

⁴²⁵ Heidegger, 1927, σ. 574.

το «Dasein» να επικεντρώνεται στην πιο δική του δυνατότητα ύπαρξης. Ο Heidegger ονομάζει το αυθεντικό παρόν «στιγμή» («Augenblick»)⁴²⁶ Δηλαδή, το «αυθεντικό παρόν», που δεν είναι βέβαια μία απλή διαδοχή από «τώρα», όπως νομίζει η κοινότυπη αντίληψη, αποτελεί το σημείο τομής του «μέλλοντος» και του «υπάρξαντος».⁴²⁷ Σύμφωνα με τον Ζαν Βαλ: «*Η στιγμή για τον Heidegger είναι το σημείο όπου με την ειλημμένη απόφασή μας αναλαμβάνουμε οι ίδιοι τους εαυτούς μας και συνδέοντας την πηγή (origine) με την προβολή (projet), παίρνουμε την ευθύνη αυτού που είμαστε*».⁴²⁸

Οι χρονικές αυτές διαστάσεις συγκροτούν μία ενότητα και είναι αδιαχώριστες.⁴²⁹ Η άποψη του Heidegger για τον χρόνο συνοψίζεται στην παρακάτω φράση: «*Χρόνιση δεν σημαίνει αλληλοδιαδοχή των εκστάσεων. Το μέλλον δεν είναι ύστερα από το υπάρχαν, και το υπάρχαν δεν είναι πρωτότερα από το παρόν. Η χρονικότητα χρονίζεται ως υπαρξιακό και παρουσιαστικό μέλλον*».⁴³⁰

Ο Heidegger, για να αποδείξει την παραπάνω θέση σχετικά με την «αυθεντική χρονικότητα» και συνακόλουθα την ενότητα των χρονικών «εκ-στάσεων», όπως ονομάζει το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον, την εξετάζει στο πλαίσιο των κυριότερων συστατικών στοιχείων του «Dasein».

7.2.1 «Μέριμνα» και «χρονικότητα»

Αφού το «Dasein», όπως προαναφέρθηκε, νοιάζεται και «μεριμνά» για τη δική του δυνατότητα ύπαρξης κατατείνει/ «προβάλλεται» στο μέλλον φροντίζοντας για τον εαυτό του: «*Το πρωταρχικό νόημα της υπαρκτικότητας είναι το μέλλον*».⁴³¹ Έτσι, την προτεραιότητα ανάμεσα στις «εκ-στάσεις» τη διαθέτει σύμφωνα με τον Heidegger το μέλλον.⁴³²

Από την άλλη, το «Dasein» είναι ήδη «ερριμένο» μέσα στον κόσμο, σε μία συγκεκριμένη ιστορική, κοινωνική και οικογενειακή συνθήκη. Αναπόδραστα η «μέριμνα», η επιμέλεια για τον εαυτό του θεμελιώνεται στο γεγονός αυτό. Ως εκ

⁴²⁶ Heidegger, 1927, σ. 574.

⁴²⁷ Βαλ, 1988, σ. 100.

⁴²⁸ Βαλ, 1988, σ. 104.

⁴²⁹ Heidegger, 1927, σ. 608.

⁴³⁰ Heidegger, 1927, σ. 589.

⁴³¹ Heidegger, 1927, σ. 557.

⁴³² Heidegger, 1927, σ. 559.

τούτου, δεν εναπόκειται στο «Dasein» να επιλέξει τα όντα που θα του αποκαλυφθούν. Έχει την ελευθερία, όμως, να επιλέξει το «τι κάθε φορά», την «κατεύθυνση», το «έως πού» και το «πώς» θα μεριμνήσει ή θα αποφύγει ή θα αδιαφορήσει για όσα του «διανοίγονται» *«αν και πάντοτε μέσα στα όρια του ριζίματος»*. Δηλαδή, σύμφωνα με τον Heidegger, το «Dasein» είναι μεν ελεύθερο, αλλά αυτή του η ελευθερία δεν είναι απεριόριστη, δεδομένου ότι έχει «ριφθεί» μέσα σε έναν κόσμο, τον οποίο δεν επέλεξε.⁴³³ Για αυτό, σύμφωνα με τον Heidegger, όσο το «Dasein» υπάρχει είναι «ήδη υπάρχαν», δηλαδή συνδεδεμένο με τις συνθήκες στις οποίες ρίχτηκε, και όχι απλά «παρελθόν», αφού δεν είναι απλώς «παρευρισκόμενο»: *«Το Dasein όσο υπάρχει δεν μπορεί ποτέ να εντοπίσει τον εαυτό του ως παρευρισκόμενο συμβάν, που προκύπτει και παρέρχεται με το διάβα του χρόνου.»*⁴³⁴

Επιπλέον, αν και η «μέριμνα» οδηγεί συχνά στην απορρόφηση από τις έγνοιες της καθημερινότητας και στην εξάρτηση από τη γνώμη των πολλών, με λίγα λόγια στην «κατάπτωση», το «αποφασιστικό Dasein» βρίσκει τη δύναμη να υπάρξει αυθεντικά μέσα στη «στιγμή», δηλαδή στο «αυθεντικό παρόν» μεριμνώντας για το «είναι» του.⁴³⁵

Συμπερασματικά, η «μέριμνα» συνδέεται και με τις τρεις χρονικές «εκστάσεις» που συγκροτούν τη «χρονικότητα», η οποία εντέλει καθιστά εφικτούς τους διάφορους τρόπους του «είναι» και *«προπαντός τη θεμελιώδη δυνατότητα αυθεντικής και αναυθεντικής ύπαρξης»*.⁴³⁶ Από την άλλη, η «ουσία» της «χρονικότητας» είναι η «ωρίμανσή της» μέσα από την ενότητα του μέλλοντος, του «υπάρξαντος» και του παρόντος («εκστάσεις» της χρονικότητας):⁴³⁷ *«Ο αρχέγονος χρόνος είναι χρόνιση (=ωρίμανση) της χρονικότητας που σαν τέτοια καθιστά δυνατή τη δομή της μέριμνας: Η χρονικότητα είναι ουσιαστικά εκστατική. Η χρονικότητα χρονίζεται με βάση το μέλλον.»*⁴³⁸

⁴³³ Heidegger, 1927, σ. 609.

⁴³⁴ Heidegger, 1927, σ. 557.

⁴³⁵ Heidegger, 1927, σσ. 557-558.

⁴³⁶ Heidegger, 1927, σ. 558.

⁴³⁷ Heidegger, 1927, σ. 559.

⁴³⁸ Heidegger, 1927, σ. 562.

7.2.2 Η χρονικότητα της «κατανόησης»: «Αναυθεντικό» και «αυθεντικό» μέλλον («προλαβαίνουν»)

Η «κατανόηση» αποτελεί στοιχείο του «είναι» του «Dasein» και δεν σημαίνει απλά τη γνώση ενός ορισμένου θέματος, αλλά και την απλή «ενατένιση» ή θέασή του.⁴³⁹ Ειδικότερα, «κατανόηση» σημαίνει «διάνοιξη» των προσωπικών δυνατοτήτων ύπαρξης, ώστε το «Dasein» να ξέρει «για τι είναι ικανό». Η «κατανόηση», όμως, του εαυτού ως προς τις υπαρξιακές του δυνατότητες τοποθετείται στο μέλλον, δεδομένου ότι μέσω της «προβολής» στο αυθεντικό μέλλον κατανοώ τις υπαρξιακές μου δυνατότητες που είναι καθαρά ατομικές.⁴⁴⁰ Όταν, λοιπόν, το «Dasein» υπάρχει αυθεντικά «προσέρχεται στον εαυτό του» και «στην πιο δική του δυνατότητα ύπαρξης» «προλαβαίνοντας» το μέλλον. Το μέλλον αυτό δεν αντίκειται στο παρόν, αλλά στο «αναυθεντικό μέλλον».⁴⁴¹ Ως εκ τούτου, η «κατανόηση» συνδέεται κατά βάση με το μέλλον.⁴⁴² Από την άλλη, η «στιγμή», δηλαδή το «αυθεντικό παρόν» είναι που επιτρέπει να συναντάμε όσα βρίσκονται μέσα στο χρόνο και για αυτό αντιστοιχεί στην «αυθεντική κατανόηση». Το «αναυθεντικό παρόν», από την άλλη, ο φιλόσοφος το ονομάζει «παρουσίαση» («Gegenwärtigen»), στην οποία αντιστοιχεί η «αναυθεντική κατανόηση». Η «αναυθεντική κατανόηση», που ανιχνεύει όχι τις δυνατότητες του ίδιου του «Dasein», αλλά των «βιομεριμνήσιμων όντων», οφείλεται στο ότι το «Dasein» έχει λησμονήσει την πιο δική του δυνατότητα ύπαρξης.⁴⁴³

Βέβαια, ο «εαυτός των πολλών» κατανοεί τον εαυτό του με βάση αυτά για τα οποία «βιομεριμνά», αυτά με τα οποία καθημερινώς ασχολείται, για να κερδίσει τον επιούσιο. Ειδικότερα, υιοθετώντας έναν «αναυθεντικό τρόπο ύπαρξης» δεν προσεγγίζει την πιο δική του δυνατότητα ύπαρξης, αλλά την «προσμένει» ασχολούμενο με την αποδοτικότητα της καθημερινής «βιομέριμνας».⁴⁴⁴ «*Το αναυθεντικό μέλλον έχει τον χαρακτήρα της προσμονής...το να κατανοήσω τον εαυτό μου ως εαυτό πολλών βάσει του επαγγέλματός μου*». Η «προσμονή» («Gewärtigen») αποτελεί μία στρέβλωση του αυθεντικού μέλλοντος, του «προλαβαίνουν», αφού αντί

⁴³⁹ Heidegger, 1927, σ. 568.

⁴⁴⁰ Heidegger, 1927, σ. 569.

⁴⁴¹ Heidegger, 1927, σ. 570.

⁴⁴² Heidegger, 1927, σ. 575.

⁴⁴³ Heidegger, 1927, σ. 574.

⁴⁴⁴ Heidegger, 1927, σ. 570.

να απευθύνεται στην προσωπική δυνατότητα ύπαρξης προσκολλάται στα «βιομεριμνώμενα».⁴⁴⁵

7.2.3 Η χρονικότητα της «εύρεσης»

Η «κατανόηση» δεν είναι ποτέ μετέωρη. Αντίθετα συνοδεύεται πάντα από μία αντίστοιχη ψυχική διάθεση, μια «εύρεση». Στην καθημερινότητα οι «διαθέσεις» γίνονται αντιληπτές σαν «φευγαλέα βιώματα», τα οποία εναλλάσσονται με την πάροδο του χρόνου. Πρέπει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι καθημερινότητα είναι ο τρόπος ύπαρξης των περισσότερων ανθρώπων, «...ένα ορισμένο πώς της ύπαρξης που κατέχει ισόβια το *Dasein*...» και συνοδεύεται κατά βάση από την «εύρεση» της «ωχρής απάθειας», η οποία, όπως θα αναφερθεί παρακάτω, έχει πολλά κοινά στοιχεία με τον φόβο.⁴⁴⁶ Ο Heidegger διερευνά, στο σημείο αυτό, τη χρονική συγκρότηση του «μέσα-σε-διάθεση-είναι». Οι ψυχικές διαθέσεις, σύμφωνα με τον φιλόσοφο, άλλοτε μας φέρνουν αντιμέτωπους με το δικό μας «είναι», αποκαλύπτοντας το «ρίζιμο» με τρόπο αυθεντικό και άλλοτε συμβάλλουν στην επικάλυψη της δυνατότητας αυθεντικής ύπαρξης. Εκ των προτέρων πρέπει να ειπωθεί ότι, επειδή η διάθεση μας φέρνει αντιμέτωπους με το δικό μας «ρίζιμο» στον κόσμο, δηλαδή με ό,τι έχει συμβεί στο παρελθόν και μας επηρέασε ή μας επηρεάζει ακόμα,⁴⁴⁷ συνδέεται/ «χρονίζεται» (ωριμάζει) κατά βάση με το «υπάρξαν».⁴⁴⁸

Ειδικότερα, ο Heidegger προσπαθεί να διερευνήσει τη σχέση δύο θεμελιωδών διαθέσεων, του «φόβου» και της «αγωνίας», με τον χρόνο. Ο φόβος είναι μία «αναυθεντική εύρεση», η οποία στο πλαίσιο της καθημερινής προσπάθειας για επιβίωση «διανοίγει» κάτι ως απειλητικό. Με μία πρώτη προσέγγιση, αν θεωρήσουμε τον φόβο «προσμονή» ενός μελλοντικού κακού, μιας απειλής που στρέφεται εναντίον της «δυνατότητας ύπαρξης», μοιάζει να αναφέρεται περισσότερο στο μέλλον.⁴⁴⁹

Ωστόσο, όταν το «βιομεριμνόν *Dasein*» φοβάται, λησμονεί, με έναν τρόπο, τον ίδιο τον εαυτό του, αφού αδυνατεί να αντιληφθεί την πιο προσωπική δυνατότητα ύπαρξης. Αυτό συμβαίνει, γιατί το «*Dasein*» επικεντρώνεται στην αποφυγή της απειλής αμελώντας να αντικρίσει τη δική του δυνατότητα ύπαρξης. Έτσι, η

⁴⁴⁵ Heidegger, 1927, σ. 571.

⁴⁴⁶ Heidegger, 1927, σ. 615.

⁴⁴⁷ Braver, 2014, σ. 105.

⁴⁴⁸ Heidegger, 1927, σ. 575.

⁴⁴⁹ Heidegger, 1927, σσ. 576-577.

«βιομέριμνα» ωθεί το «Dasein» να μεταβαίνει «παραπατώντας φοβισμένο» από τη μία τυχαία δυνατότητα στην άλλη, απλώς και μόνο επειδή αυτές είναι εφικτές, χωρίς να «αδράχνει μία ορισμένη δυνατότητα». Με τον τρόπο αυτό, το «Dasein» παραδίνεται σε μία όλο φόβο «αυτολησμονιά». Μάλιστα, η πλειάδα των δυνατοτήτων που παρουσιάζονται ενώπιον του «Dasein» του προξενούν σύγχυση, η οποία αποτελεί και το βασικότερο συστατικό της διάθεσης του «φόβου». Η σύγχυση αυτή συνυπάρχει με μία «θολή» προσμονή. Ο φόβος, επομένως, «χρονίζεται» (ωριμάζει) κυρίως μέσω της «λησμονιάς», δηλαδή της «λήθης», που αποτελεί, σύμφωνα με τον Heidegger, την «αναυθεντική» μορφή παρελθόντος («υπάρξαντος»),⁴⁵⁰ αν και επιδρά (ο φόβος) και στο παρόν και το μέλλον.⁴⁵¹ Ομοίως, η ελπίδα, αν και εκ πρώτης όψεως φαίνεται να συνδέεται κυρίως με το μέλλον, κατ' αναλογία με τον φόβο θεμελιώνεται στο «υπάρξαν». Αυτό συμβαίνει, γιατί αυτός που ελπίζει συμπεριλαμβάνει στην ελπίδα τον ίδιο του τον εαυτό και ό,τι αντιλαμβάνεται σαν φορτίο της ζωής του, το οποίο βέβαια προϋπάρχει της ελπίδας, δηλαδή είναι «υπάρξαν».⁴⁵² Κοινά στοιχεία με την «εύρεση» του φόβου έχει και η «απάθεια» και «αδιαφορία», που οδηγούν το «Dasein» στην αυτοεγκατάλειψη και εντέλει στη λήθη του εαυτού του: *«Η ξένοιαστη ζήση που δεν νοιάζεται να αλλάξει τίποτα, θεμελιώνεται σε μία λησμονητική αυτοεγκατάλειψη, στο ριζισμό. Έχει το εκστατικό νόημα του αναυθεντικού υπάρξαντος. Η αδιαφορία που μπορεί να συμβαδίζει με αεικίνητη δραστηριότητα, πρέπει να διακριθεί με οξύτητα από την ψυχική γαλήνη. Η τελευταία αυτή διάθεση πηγάζει από την αποφασιστικότητα που στιγμιαία θεάται προλαβαίνοντας το θάνατο τις μορφετές καταστάσεις της διανοιγμένης δυνατότητας ολοκλήρωσης».*⁴⁵³

Ο Heidegger αντιδιαστέλλει τον «φόβο» από την «αγωνία», την οποία ονομάζει «θεμελιώδη εύρεση», γιατί, όπως προαναφέρθηκε, φέρνει το «Dasein» αντιμέτωπο με την πιο δική του δυνατότητα ύπαρξης. Η «αγωνία» πηγάζει από το ίδιο το «Dasein», από το «μες-στον-κόσμο-είναι» ως «είναι-προς-θάνατον». Ειδικότερα, το «Dasein» αγωνιά ενώπιον του εαυτού του και για τον ίδιο του τον εαυτό, όταν, αφού απαγκιστρωθεί από τα αντικείμενα της «βιομέριμνας» διαπιστώσει ότι δεν μπορεί να ορίσει τον εαυτό του με βάση αυτά: *«η βιομεριμνώδης προσμονή δεν βρίσκει τίποτα, βάσει του οποίου θα μπορούσε να κατανοήσει τον εαυτό της».*

⁴⁵⁰ Braver, 2014, σ. 105.

⁴⁵¹ Heidegger, 1927, σσ. 577-578.

⁴⁵² Heidegger, 1927, σ. 582.

⁴⁵³ Heidegger, 1927, σσ. 582-583.

Αδράχνει το μηδέν του κόσμου». ⁴⁵⁴ Έτσι, σε αντίθεση με την «εύρεση» του φόβου, που αναφέρεται στα αντικείμενα της «βιομεριμνας», στην περίπτωση της «αγωνίας» τα «πρόχειρα» και «παρευρισκόμενα» όντα, εμφανίζονται να μην έχουν κάποιο νόημα: *«ο κόσμος μέσα στον οποίο υπάρχω, έχει καταποντιστεί μέσα στην έλλειψη σημαντικότητας... το μηδέν του κόσμου μέσα στο οποίο η αγωνία αγωνιά»*. ⁴⁵⁵

Η «αγωνία» συνδέεται με το μέλλον με έναν τρόπο αυθεντικό. Αυτό συμβαίνει, γιατί, αφού τα «βιομεριμνήσιμα» όντα χάνουν τη σημασία τους, το «Dasein» δεν θεμελιώνει την υπαρξιακή του δυνατότητα πάνω σε αυτά, γεγονός που το οδηγεί στην ανακάλυψη της «αυθεντικής δυνατότητας ύπαρξης». ⁴⁵⁶ Από αυτή την άποψη, η αγωνία «επαναφέρει» το «Dasein» στο δικό του «είναι» και στη δική του εξατομικευμένη ικανότητα ύπαρξης με βάση τις ήδη υφιστάμενες δυνατότητες και για αυτό σύμφωνα με τον Heidegger θεμελιώνεται κατά βάση στο «υπάρξαν». Αυτή η «επαναφορά» δεν έχει τον χαρακτήρα «λήθης», αλλά ούτε και «ανάμνησης». Αποκαλύπτει, ωστόσο, τη δυνατότητα «αυθεντικής ύπαρξης». Έτσι, σε αντίθεση με το παρόν της «λήθης» που χαρακτηρίζει το φοβισμένο «Dasein» και το κάνει να παραδέρνει ανάμεσα σε τυχαίες δυνατότητες, η αγωνία οδηγεί το «Dasein» στο «άδραγμα» της «στιγμής» και της «μπορετής απόφασης»: *«Το παρόν της αγωνίας... κρατάει τη στιγμή υπ'ατιμόν»*. Επομένως, η αγωνία θεμελιώνεται μεν κατά βάση στο «υπάρξαν», αλλά μέσα από αυτό «χρονίζεται» το παρόν και το μέλλον. ⁴⁵⁷

Το «Dasein», λοιπόν, αγωνιώντας «θαμπώνεται» από την «ανεστιότητα» του, απομακρύνεται από τις «κοσμικές» δυνατότητες και αποκτά *«τη δυνατότητα μιας αυθεντικής δυνατότητας ύπαρξης»*. Για αυτό, όπως εύγλωττα δηλώνει ο φιλόσοφος: *«ο αποφασιστικός δεν ξέρει τον φόβο... η αγωνία τον απελευθερώνει από μηδαμινές δυνατότητες και του επιτρέπει να γίνει ελεύθερος για αυθεντικές»*. ⁴⁵⁸

Συμπερασματικά, η «εύρεση» μαρτυρά ότι το «Dasein» είναι αδιάκοπα «υπάρξαν», ⁴⁵⁹ με χαρακτηριστικό παράδειγμα την «αγωνία» και τον φόβο που θεμελιώνονται κυρίως στο «υπάρξαν». Όμως, ενώ η αγωνία συνδέεται με «το μέλλον

⁴⁵⁴ Heidegger, 1927, σ. 579

⁴⁵⁵ Heidegger, 1927, σ. 579.

⁴⁵⁶ Heidegger, 1927, σσ. 579-589.

⁴⁵⁷ Heidegger, 1927, σ. 580.

⁴⁵⁸ Heidegger, 1927, σ. 581.

⁴⁵⁹ Heidegger, 1927, σ. 557.

της αποφασιστικότητας» ο φόβος πηγάζει από το «χαμένο» παρόν, ενώπιον του οποίου δειλιάζει.⁴⁶⁰

7.2.4 Η χρονικότητα της «περιέργειας»

Ο φιλόσοφος από τις εκδηλώσεις της «κατάπτωσης» («αερολογία», «αμφισημαντότητα», «περιέργεια») διερευνά σε σχέση με τον χρόνο μόνο την «περιέργεια».⁴⁶¹

Η «περιέργεια» αποτελεί χαρακτηριστικό του «Dasein» που ανυπόμονα και αχόρταγα επιδιώκει τις καινούριες παραστάσεις. Εντοπίζεται στο «παρόν», αφού επιδιώκεται η απαλλαγή από την «προσμονή», δηλαδή την ανυπομονησία, μέσω της ικανοποίησης της περιέργειας. Η «περιέργεια» είναι, όμως, ακόρεστη, αφού, μόλις ικανοποιηθεί, χωρίς να «χρονотριβεί» «στρέφει απευθείας το βλέμμα της» στο επόμενο «πράγμα». Η «περιέργεια», λοιπόν, χαρακτηρίζεται από έλλειψη «διαμονής» και από «διασκορπισμό», είναι «παντού και πουθενά» διαμορφώνοντας ένα «αναυθεντικό παρόν», που αποτελεί το ακριβώς αντίθετο της «στιγμής» (η οποία, όπως προαναφέρθηκε, «διανοίγει» το «αυθεντικό παρόν»)⁴⁶² Ωστόσο, η «αναυθεντική» αυτή βίωση του παρόντος λειτουργεί καθησυχαστικά, αφού προσφέρει συνεχώς κάτι καινούριο ως τροφή για την ικανοποίηση της «περιέργειας»: *«ακόμα και αν έχω δει το κάθε τι, ίσα-ίσα τότε η περιέργεια επινοεί κάτι καινούριο»*.⁴⁶³

Όσο πιο «αναυθεντικό» είναι το παρόν, τόσο περισσότερο το «Dasein» αποφεύγει μία συγκεκριμένη δυνατότητα ύπαρξης και ειδικότερα τη δική του, που θεμελιώνεται στο αυθεντικό «υπάρξαν» και στο «αυθεντικό μέλλον», το «είναι-προς-θάνατον».⁴⁶⁴ Βέβαια, το «Dasein» είναι αναπόφευκτα αρχικά «αναυθεντικό», αφού ως «ριγμένο» μες στον κόσμο, εξαρτάται από τα αντικείμενα της «βιομέριμνας».⁴⁶⁵

7.2.5 Η χρονικότητα του «μες-τον-κόσμο-είναι»

Το «Dasein» είναι το «ον» που ενδιαφέρεται για τον ίδιο τον εαυτό του. Για τον λόγο αυτό, στο πλαίσιο της καθημερινής «βιομέριμνας» χρησιμοποιεί τον εαυτό

⁴⁶⁰ Heidegger, 1927, σ. 581.

⁴⁶¹ Heidegger, 1927, σ. 583.

⁴⁶² Heidegger, 1927, σ. 585.

⁴⁶³ Heidegger, 1927, σ. 586.

⁴⁶⁴ Heidegger, 1927, σ. 586.

⁴⁶⁵ Heidegger, 1927, σσ. 586-587.

του για χάρη του εαυτού του υποτάσσοντάς τον σε ένα χρονοδιάγραμμα, σε μία «υπολογιστική βιομέριμνα». Στο πλαίσιο αυτής της «βιομέριμνας» συναντά τα «πρόχειρα» και «παρευρισκόμενα» όντα.⁴⁶⁶ Επειδή χρειάζεται τα «όντα» αυτά, για να επιβιώσει,⁴⁶⁷ κατανοεί τον εαυτό του σε συνάφεια με αυτά.

Από την άλλη, ο «κόσμος», που περιλαμβάνει τα «ενδόκοσμα όντα», βρίσκεται «εδώ να», όπως και το «Dasein». Η «διανοικτότητα» που κάνει προσιτό τον «κόσμο» και τα όντα του στο «Dasein» θεμελιώνεται στη «χρονικότητα».⁴⁶⁸ Έτσι, το «Dasein», από το «είναι» του οποίου απορρέει η «βιομέριμνα», προβαίνει σε «δοσοληψίες» με τα ενδόκοσμα όντα, όπως χρησιμοποίηση, χειρισμό, παραγωγή, μεταποίηση.⁴⁶⁹

Τα αντικείμενα αυτά της «βιομέριμνας», όπως έχει προαναφερθεί, ο Heidegger τα ονομάζει «όργανα». Αυτά δεν είναι αποκομμένα, αλλά συνδεδεμένα με το έργο που εξυπηρετούν καθώς και με τα υπόλοιπα όργανα με τα οποία «συνεργάζονται» για την επίτευξη αυτού. Αυτό σημαίνει ότι το «είναι» των «πρόχειρων οργάνων» είναι η «σύμπλεξη», με αποτέλεσμα το ένα να σχετίζεται με το άλλο. Είναι αδύνατο να συλλάβουμε ένα απομονωμένο όργανο, αν και είναι εφικτό μόνο ένα όργανο να είναι «πρόχειρο» και τα υπόλοιπα να λείπουν.⁴⁷⁰

Τα «πρόχειρα» όντα συναντώνται, όμως, μόνο αν η «βιομέριμνα» κατανοήσει τη «σύμπλεξη τους», αν υπάρχει δηλαδή «άδεια σύμπλεξης». Η «άδεια σύμπλεξης» είναι, δηλαδή, στοιχείο της «βιομέριμνας», η οποία με τη σειρά της αποτελεί στοιχείο της «μέριμνας», που θεμελιώνεται στη χρονικότητα. Άρα, ποια είναι η χρονικότητα της «άδειας σύμπλεξης»;⁴⁷¹

Η «άδεια σύμπλεξης» εμπεριέχει κατ' αρχήν την «προσμονή» της συγκεκριμένης λειτουργίας που μπορεί να επιτελέσει το όργανο, η οποία συνδυάζεται με τη «μνημονική συγκράτηση εκείνου στο οποίο υπάρχει σύμπλεξη», δηλαδή την ανάμνηση της συνήθους λειτουργίας του για την επιτέλεση ενός έργου.⁴⁷² Χάρη σε αυτά τα δύο στοιχεία, την «προσμονή» και τη «μνημονική συγκράτηση», το «Dasein»

⁴⁶⁶ Heidegger, 1927, σ. 564.

⁴⁶⁷ Heidegger, 1927, σ. 607.

⁴⁶⁸ Heidegger, 1927, σ. 608.

⁴⁶⁹ Heidegger, 1927, σ. 592.

⁴⁷⁰ Heidegger, 1927, σ. 592.

⁴⁷¹ Heidegger, 1927, σ. 593.

⁴⁷² Heidegger, 1927, σ. 593.

μπορεί να διαχειρίζεται το περιβάλλον και να επιβιώνει σε αυτό,⁴⁷³ αφού αντιλαμβάνεται αυτόματα τη χρησιμότητα του κάθε οργάνου.

Από την άλλη, τα «πρόχειρα όντα» συναντώνται «καθαυτά» και κινούν την προσοχή, όταν δυσλειτουργούν ή όταν λείπουν, παρεμποδίζοντας με τον τρόπο αυτό τη «βιομεριμνώδη δοσοληψία μας» μαζί τους. Με άλλα λόγια, το «μη πρόχειρο» ανακαλύπτεται, όταν το στερούμαστε, ακριβώς γιατί αφορά ένα «προσδοκώμενο» ή πάντα «ήδη διαθέσιμο ον». Το γεγονός ότι το «όργανο» που δεν λειτουργεί ή λείπει, προξενεί ενόχληση, αποδεικνύει την «προσμονητική μνημονική συγκράτηση» μίας συγκεκριμένης «σύμπλεξης». Αυτή η ενόχληση δείχνει, ακόμη, ότι η δοσοληψία με τα «όργανα» δεν αποτελεί μία αλληλοδιαδοχή βιωμάτων, αλλά ότι, αντίθετα, θεμελιώνεται χρονικά τόσο στην «προσμονή» όσο και στη «μνημονική συγκράτηση».⁴⁷⁴ Αν η «άδεια σύμπλεξης» δεν προσδοκούσε το «βιομεριμνώμενο ον» και δεν «χρονιζόταν» αυτή η «προσμονή» και η «μνημονική συγκράτηση» σε ενότητα στο παρόν, το «Dasein» δεν θα μπορούσε ποτέ να διαπιστώσει ότι κάτι λείπει.⁴⁷⁵

Η «περίσκεψη» που στοχεύει στη «βιομέριμνα» διαθέτει, δηλαδή, μία «συνοπτική εικόνα» του συνόλου των οργάνων του περιβάλλοντος κόσμου. Αυτή η «συνοπτική εικόνα» αποτελεί ουσιαστικά μία εκ των προτέρων κατανόηση της «σύμπλεξης» ανάμεσα στα πρόχειρα όντα που υπηρετούν τη «βιομέριμνα». Αυτό επιτυγχάνεται χάρη στο γεγονός ότι το «Dasein» «προσεγγίζει ερμηνευτικά» στο πλαίσιο της «βιομέριμνας» τα πρόχειρα όντα, προβαίνει δηλαδή σε «συλλογισμούς», που έχουν τη δομή αν-τότε, που εντοπίζουν, δηλαδή, τα μέσα-«πρόχειρα όντα» που είναι απαραίτητα για την επίτευξη ορισμένων σκοπών.⁴⁷⁶

Ο συλλογισμός, λοιπόν, επειδή αναπαριστά και «θεάται», έστω και νοερά, το αντικείμενο που είναι απαραίτητο για την επίτευξη ενός ορισμένου σκοπού αποτελεί μία μορφή «παρουσίασης». Ωστόσο, αυτή η «παρουσίαση», βασίζεται στη «μνημονική συγκράτηση» της συνάφειας ανάμεσα στα όργανα, με αποτέλεσμα να συνδέεται και με το παρελθόν. Από την άλλη, «βιομεριμνώντας» με αυτό τον τρόπο το «Dasein» προσμένει την εκπλήρωση κάποιας δυνατότητας, η οποία του έχει

⁴⁷³ Heidegger, 1927, σ. 594.

⁴⁷⁴ Heidegger, 1927, σ. 595.

⁴⁷⁵ Heidegger, 1927, σ. 596.

⁴⁷⁶ Heidegger, 1927, σ. 600.

«διανοιγεί», με αποτέλεσμα να συνδέεται και με το μέλλον.⁴⁷⁷ Έτσι, «η ρίζωση του παρόντος στο μέλλον και στο υπάρχον είναι η υπαρκτικο-οντολογική συνθήκη για τη δυνατότητα να προσεγγιστούν παρουσιαζόμενα όσα έχουν προβληθεί μες στην περιεσκεμμένη κατανόηση».⁴⁷⁸

Αν ο άνθρωπος δεν ήταν ένα χρονικό ον που πάντοτε τελεί συγχρόνως και εντός του παρόντος και του παρελθόντος και του μέλλοντος, θα ήταν αδύνατον να ανακαλύψει ότι ένα αντικείμενο είναι χαλασμένο ή λείπει. Επιπλέον, δεν θα μπορούσε να κινηθεί σε ξένα περιβάλλοντα.⁴⁷⁹

Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι στην περίπτωση της καθημερινής «βιομέριμνας» η «μνημονική συγκρότηση» συνδέεται άρρηκτα με τη «λήθη»: «Ουσιώδης για τη χρονικότητα, η οποία συγκροτεί την άδεια σύμπλεξης είναι μία ιδιότυπη λησμονιά. Ο εαυτός πρέπει να αυτολησμονηθεί, για να μπορέσει να πιάσει πράγματι δουλειά και να χειριστεί κάτι χαμένος μες στον κόσμο των οργάνων».⁴⁸⁰ Αυτό σημαίνει ότι η «μνημονική συγκρότηση» της χρησιμότητας των αντικειμένων και οι προσδοκίες σχετικά με τις μελλοντικές τους λειτουργίες αποπροσανατολίζουν το «Dasein» από τον εαυτό του, από την ανακάλυψη των προσωπικών του δυνατοτήτων και έτσι από τη δυνατότητα «αυθεντικής ύπαρξης».

7.2.6 Η χρονικότητα της «χωρικότητας»

Η εξάρτηση του «Dasein» από τον χρόνο γίνεται εμφανής και από την έντονη παρουσία χρονικών προσδιορισμών στον λόγο, για να εκφραστούν ποικίλα νοήματα.⁴⁸¹ Εκτός από τη «χρονικότητα» θεμελιώδες στοιχείο του «Dasein» αποτελεί και η «χωρικότητα».⁴⁸²

Η «χωρικότητα», που θεμελιώνεται στη «χρονικότητα» του «Dasein», αποτελεί τη βάση για την ανακάλυψη του «ενδόκοσμου», δηλαδή του περιβάλλοντος χώρου:⁴⁸³ «Μόνο εξαιτίας της εκστατικά ορίζουσας χρονικότητας είναι δυνατή η εισβολή του Dasein στον χώρο. Ο κόσμος δεν είναι παρευρισκόμενος μέσα στο χώρο.

⁴⁷⁷ Heidegger, 1927, σ. 601.

⁴⁷⁸ Heidegger, 1927, σ. 602.

⁴⁷⁹ Heidegger, 1927, σσ. 596-597.

⁴⁸⁰ Heidegger, 1927, σ. 594.

⁴⁸¹ Heidegger, 1927, σ. 614.

⁴⁸² Heidegger, 1927, σ. 610.

⁴⁸³ Heidegger, 1927, σ. 611.

Μόνο μέσα σε έναν κόσμο, όμως, μπορεί να ανακαλυφθεί χώρος».⁴⁸⁴ Έτσι, το «Dasein» μπορεί να προσανατολίζεται και να ανακαλύπτει την περιοχή των «παρευρισκόμενων» και «πρόχειρων όντων». Συναντώντας, μετακινώντας τα αντικείμενα της «βιομέριμνας» ουσιαστικά ανακαλύπτει κάποια περιοχή.⁴⁸⁵

Πρέπει να σημειωθεί ότι η «χωρικότητα» του «Dasein» διαφέρει από τη «χωρικότητα» των «οργάνων»: *«το Dasein καταλαμβάνει... χώρο. Δεν είναι διόλου απλώς παρευρισκόμενο μες στο κομμάτι του χώρου που γεμίζει το σώμα του... υπάρχοντας έχει κάθε φορά ήδη παραχωρήσει στον εαυτό του μία έκταση*».⁴⁸⁶

Μάλιστα, ο Heidegger διαφωνεί με την άποψη ότι η «χωρικότητα» είναι μία ατέλεια της ανθρώπινης ύπαρξης, η οποία, όπως υποστήριξαν άλλοι φιλόσοφοι, αποτελείται από τον συνδυασμό ψυχής και σώματος. Αντίθετα, υποστηρίζει ότι το «Dasein» είναι χωρικό χάρη στην πνευματικότητά του, *«κάτι ουσιαστικά αδύνατο για ένα εκτατό σωματικό πράγμα*».⁴⁸⁷

⁴⁸⁴ Heidegger, 1927, σ. 614.

⁴⁸⁵ Heidegger, 1927, σσ. 612-613.

⁴⁸⁶ Heidegger, 1927, σ, 612.

⁴⁸⁷ Heidegger, 1927, σ. 612.

8. «Αυθεντική» και «αναυθεντική» «ιστορικότητα»

8.1 Κριτική στην κοινότυπη αντίληψη ότι υπάρχει μόνο το παρόν

Η κρατούσα αντίληψη ερμηνεύει το «μεταξύ ζωής και θανάτου» ως μία διαρκή μετάβαση από το ένα βίωμα στο άλλο, από το ένα «τώρα» στο άλλο. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, αληθινό είναι μόνο το «τώρα», αφού το παρελθόν έχει περάσει και το μέλλον δεν έχει ακόμα έρθει. Ωστόσο, η απόδοση μιας τέτοιας λογής χρονικότητας στο «Dasein» το εξισώνει με «παρευρισκόμενο ον».⁴⁸⁸ Σύμφωνα με τον Heidegger, «το μεταξύ ζωής και θανάτου» δεν είναι ένα άθροισμα «στιγμιαίων τώρα». Άλλωστε, αν θεωρήσουμε μόνο το παροντικό βίωμα πραγματικό, πώς είναι δυνατόν να αποδεχόμαστε ως αληθινά και τα «πλαίσια» που θέτουμε σε αυτό το βίωμα, δηλαδή τη γέννηση και τον θάνατο; Κατά βάθος, παρατηρεί ο Heidegger, η «κοινότυπη αντίληψη», αν και εσφαλμένα αντιμετωπίζει το «Dasein» σαν «παρευρισκόμενο ον», ορθά εμμέσως εντοπίζει αυτό το «πλαίσιο», τη «γέννηση» και τον «θάνατο», όχι έξω, αλλά μέσα στο ίδιο το «Dasein».⁴⁸⁹

8.2 «Γίγνεσθαι»: Η κινητικότητα της ύπαρξης

Το «μεταξύ γέννησης και θανάτου» υπάρχει ήδη μέσα στο «είναι» του «Dasein». Ειδικότερα, η γέννηση δεν είναι ποτέ κάτι παρελθόν με το νόημα του «μη παρευρισκόμενου», όπως και ο θάνατος δεν αποτελεί μία «εκκρεμότητα», η εκπλήρωση της οποίας να τοποθετείται στο μέλλον. Αντίθετα, «το γεγονόςικό Dasein υπάρχει από γεννησιμιού του και ήδη από γεννησιμιού του πεθαίνει με το νόημα του είναι-προς-θάνατον».⁴⁹⁰ Ο φιλόσοφος γράφει χαρακτηριστικά: «Αλλά ο θάνατος είναι το τέλος του Dasein και αν το εκλάβουμε μορφικά είναι απλώς ένα τέλος από όσα περιβάλλουν την ολότητα του Dasein. Το άλλο, όμως, τέλος είναι η αρχή, η γέννηση. Μόνο το μεταξύ γέννησης και θανάτου ον φανερώνει το ζητούμενο όλο.»⁴⁹¹ Τόσο η γέννηση, όσο και ο θάνατος ενυπάρχουν σε κάθε στιγμή στο παρόν.⁴⁹²

Έτσι, όσο υπάρχει το «Dasein», η γέννηση και ο θάνατος υφίστανται («είναι») και μάλιστα θεμελιώνονται στη «μέριμνα», η οποία συνιστά το «μεταξύ». Η

⁴⁸⁸ Heidegger, 1927, σ. 620.

⁴⁸⁹ Heidegger, 1927, σ. 620.

⁴⁹⁰ Heidegger, 1927, σ. 621.

⁴⁹¹ Heidegger, 1927, σ. 620.

⁴⁹² Braver, 2014, σ. 113.

«κινητικότητα της ύπαρξης» του «Dasein» δεν είναι απλά κίνηση ενός «παρευρισκόμενου όντος», αλλά ένα «εκτεινόμενο αυτοεκτείνειν», το οποίο ο Heidegger ονομάζει «γίγνεσθαι» («Geschehen») του «Dasein». ⁴⁹³

Μέσω της κατανόησης αυτού του «γίγνεσθαι» μπορεί να προσεγγιστεί η ιστορία. Η «διανοικτότητα» του «Dasein» και η ικανότητά του να ερμηνεύει καθιστούν εφικτή την ανάπτυξη της ιστορικής επιστήμης από τον άνθρωπο. Η «οντολογική καταγωγή», όμως, της ιστορίας θεμελιώνεται στην «ιστορικότητα του Dasein», στο ότι είναι το ίδιο φορέας ιστορίας. ⁴⁹⁴ Σύμφωνα με τον Heidegger το «θεμελιώδες φαινόμενο της ιστορίας» που προηγείται κάθε επιμέρους ιστορικής επιστημονικής έρευνας δεν έχει ακόμα διερευνηθεί. ⁴⁹⁵

Το φαινόμενο της «ιστορίας» πηγάζει από τον «τρόπο ύπαρξης» των «ιστορικών όντων» και από τη σχέση τους με τον χρόνο. ⁴⁹⁶ Ειδικότερα, το «Dasein» είναι ιστορικό, γιατί είναι «χρονικό», δεδομένου ότι το «είναι» του «Dasein» είναι η «μέριμνα», που θεμελιώνεται στη «χρονικότητα». Αυτό συμβαίνει γιατί, όπως προαναφέρθηκε, η «χρονικότητα» μας επιτρέπει να μεριμνήσουμε για αυτό που θέλουμε να είμαστε λαμβάνοντας υπόψη το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. ⁴⁹⁷ Από τη χρονικότητα απορρέει η «ιστορικότητα» ως «*μια πιο συγκεκριμένη επεξεργασία της χρονικότητας*». ⁴⁹⁸ Μάλιστα, μπορεί να υπάρχει ως «αυθεντικά» ή «αναυθεντικά ιστορικό». ⁴⁹⁹ Ο Heidegger, όπως και ο Jaspers, διακρίνει την ιστορία με τη συνηθισμένη της έννοια ως διαδοχή γεγονότων («Historie»), από τη «βαθεία ιστορικότητα» («Geschichtlichkeit»). ⁵⁰⁰

8.3 Η κοινότυπη κατανόηση της ιστορίας

Κατά την κοινότυπη αντίληψη, ο όρος ιστορία αναφέρεται τόσο στην «ιστορική πραγματικότητα», όσο και στην αντίστοιχη επιστήμη. Η ιστορική πραγματικότητα θεωρείται, αρχικά, ότι είναι κάτι «όχι πια παρευρισκόμενο», ένα παρελθόν, χωρίς επίδραση στο παρόν και αυτό εννοούμε, όταν λέμε ότι κάτι ανήκει

⁴⁹³ Heidegger, 1927, σ. 621.

⁴⁹⁴ Heidegger, 1927, σ. 623.

⁴⁹⁵ Heidegger, 1927, σ. 622.

⁴⁹⁶ Heidegger, 1927, σ. 622.

⁴⁹⁷ Braver, 2014, σ. 107.

⁴⁹⁸ Heidegger, 1927, σ. 630.

⁴⁹⁹ Heidegger, 1927, σ. 623.

⁵⁰⁰ Βαλ, 1988, σσ. 56-57.

στην ιστορία. Άλλοτε, η ιστορία θεωρείται κάτι παρελθόν, που, όμως, επιδρά στο παρόν. Άλλωστε, ένα κομμάτι του παρελθόντος, π.χ. ένας αρχαίος ναός, εξακολουθεί να είναι παρόν. Επιπλέον, κάτι «που έχει ιστορία» έλκει την καταγωγή του από το παρελθόν, ενώ κάτι «που αφήνει ιστορία», προετοιμάζει στο παρόν ένα μέλλον.⁵⁰¹

Βέβαια, επειδή ο «κόσμος» αποτελεί «οντολογικό χαρακτηριστικό» του «Dasein», το οποίο είναι ιστορικό, έχει κι αυτός τον χαρακτήρα του ιστορικού όντος.⁵⁰² Έτσι, το «Dasein» στην ιστορία του «εντάσσει» και κάποια «ενδόκοσμα όντα» ως «πρόχειρα» και «παρευρισκόμενα», ως αντικείμενο ανθρώπινης εκμετάλλευσης, πεδίο γεγονότων ή και αντικείμενο λατρείας.⁵⁰³

Οι αρχαιότητες, για παράδειγμα, αν και «παρευρίσκονται» ακόμα στο παρόν, θεωρούνται ιστορικές. Αυτό συμβαίνει, γιατί αυτό που παρήλθε δεν είναι τα ίδια τα όργανα, αλλά ο κόσμος στον οποίο ανήκαν και στο πλαίσιο του οποίου εντάσσονταν σε μία «συνάφεια οργάνων» αποτελώντας αντικείμενο χρήσης ενός «όχι-πια-υπάρξαντος» «Dasein».⁵⁰⁴ Αν και εκείνος ο «κόσμος του υπάρχαντος Dasein» δεν υπάρχει πια, υπάρχει το ιστορικό αντικείμενο.⁵⁰⁵

Σύμφωνα με την παραπάνω αντίληψη, η ιστορία είναι κάτι «παρελθόν» και συνάμα «παραδεδομένο», το οποία ασκεί ακόμα επίδραση. Υποκείμενο των ιστορικών συμβάντων είναι ο άνθρωπος, γιατί η ιστορία ταιριάζει στο «είναι» του «Dasein».⁵⁰⁶ Ωστόσο, συνήθως το «Dasein» υπάρχει ως «αναυθεντικά ιστορικό».

Αυτό συμβαίνει, γιατί η καθημερινή «βιομέριμνα» ασχολείται με έργα, αντικείμενα και υποθέσεις που σχετίζονται με τα «βιομεριμνώμενα όντα» και δίνει έμφαση στην παραγωγή, τη συντήρηση και την αποδοτικότητα αυτών.⁵⁰⁷ Όμως, η κατανόηση του εαυτού με βάση το «περιβάλλον» και τα «βιομεριμνώμενα όντα» οδηγεί στη «μη αυθεντική» σύλληψη των δυνατοτήτων του «Dasein».⁵⁰⁸

Ως εκ τούτου, το «αναυθεντικό Dasein» αντιλαμβάνεται την ιστορία του μόνο με βάση τα «βιομεριμνώμενα όντα» και τις σκόρπιες «βιομεριμνώδεις επιχειρήσεις»

⁵⁰¹ Heidegger, 1927, σ. 626.

⁵⁰² Heidegger, 1927, σ. 629.

⁵⁰³ Heidegger, 1927, σ. 639.

⁵⁰⁴ Heidegger, 1927, σ. 628.

⁵⁰⁵ Heidegger, 1927, σσ. 628-629.

⁵⁰⁶ Heidegger, 1927, σ. 627.

⁵⁰⁷ Heidegger, 1927, σ. 638.

⁵⁰⁸ Heidegger, 1927, σ. 637.

με τις οποίες τυχαίνει να καταπιάνεται. Έτσι, το «αναυθεντικό Dasein» επιλέγει τη φυγή στους πολλούς, τη φυγή προ του θανάτου, την αποξένωση από την πιο δική του δυνατότητα ύπαρξης και την ταύτιση με τα «βιομεριμνώδη όντα», με αποτέλεσμα να νιώθει ότι την ιστορία του την αποτελούν «κατακερματισμένα βιώματα». Έτσι, διασκορπισμένο αναρωτιέται για τη συνοχή ανάμεσα σε αυτά τα «βιομεριμνώδη βιώματα», τα οποία συγκροτούν την προσωπική και συλλογική του ιστορία.⁵⁰⁹

Όπως είναι επόμενο, στο πλαίσιο αυτής της «αναυθεντικής ιστορικότητας» το χαμένο στους πολλούς «Dasein» προσδοκά και καταναλώνει καινοτομίες και νεωτερισμούς, λησμονώντας «το παλιό», αποφεύγοντας την εκλογή, αδυνατώντας να ανιχνεύσει τις δυνατότητες που διανοίγονται στο «υπάρξαν».⁵¹⁰ Αντίθετα, αρκείται να συγκρατεί τη μνήμη του παρελθόντος και πληροφορίες για αυτό, επιχειρώντας να το κατανοήσει με βάση το παρόν. Για αυτό έχει παραμορφώσει τη μνήμη του παλιού και αναζητά το μοντέρνο μη γνωρίζοντας αυτό που η «αυθεντική ιστορικότητα» κατέχει, ότι δηλαδή η ιστορία είναι «επάνοδος δυνατοτήτων».⁵¹¹

8.4 Από πού αντλεί το «Dasein» τις δυνατότητες: Η παράδοση ως πηγή ελευθερίας

Όπως προαναφέρθηκε, «αυθεντική αποφασιστικότητα» είναι η «προλαβαίνουσα», με βάση την οποία το «Dasein» «ίσια κάτω απ' τα μάτια του θανάτου» αναλαμβάνει την «ευθύνη του εαυτού του» και αποφασίζει για τον τρόπο με τον οποίο θέλει να υπάρχει. Βέβαια, ο Heidegger δεν διερευνά τις συγκεκριμένες αποφάσεις που μπορεί να λάβει το «Dasein».⁵¹² Για την ακρίβεια, σε αντίθεση με άλλους φιλοσόφους, αρνείται ότι υπάρχει μία συγκεκριμένη αποστολή την οποία ο άνθρωπος έχει να εκπληρώσει.⁵¹³

Ωστόσο, θέτει το ερώτημα από πού το «Dasein» αντλεί τις δυνατότητες πάνω στις οποίες «προβάλλεται», σχεδιάζει, δηλαδή, τον «αυθεντικό» εαυτό του. Αν και η «αυτοπροβολή» πάνω στη «μη παρακάμψιμη δυνατότητα» του θανάτου εγγυάται την «αυθεντικότητα» της «αποφασιστικότητας», οι δυνατότητες ύπαρξης που

⁵⁰⁹ Heidegger, 1927, σσ. 640-641.

⁵¹⁰ Heidegger, 1927, σ. 642.

⁵¹¹ Heidegger, 1927, σ. 623.

⁵¹² Heidegger, 1927, σ. 631.

⁵¹³ Braver, 2014, σ. 115.

διανοίγονται δεν αντλούνται από τον θάνατο, αφού αφορούν το «γεγονικός Dasein». ⁵¹⁴

Το «Dasein» αντλεί τις «αυθεντικές του δυνατότητες» από το «ρίξιμο». ⁵¹⁵ Με τον όρο «ρίξιμο», όπως έχει προαναφερθεί, νοείται η εξάρτηση του «Dasein» από τον κόσμο και από τους «άλλους». Αρχικά, το άτομο είναι χαμένο μέσα στη μάζα, με αποτέλεσμα να κατανοεί τον εαυτό του με βάση τις δυνατότητες που αναγνωρίζει, αποδέχεται και σπουδαιολογεί η μάζα. ⁵¹⁶ Συγχρόνως, υπάρχει στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης ιστορικής, κοινωνικής, οικογενειακής και βιολογικής συνθήκης. Από αυτή την άποψη το «ρίξιμο» αποτελεί ένα όριο στην ελευθερία του «Dasein», αφού καθιστά τις επιλογές του περιορισμένες. ⁵¹⁷

Από την άλλη, αν και το «ρίξιμο» δεν επιτρέπει την απόλυτη αυτονομία, αποτελεί συγχρόνως πηγή άντλησης επιλογών. ⁵¹⁸ Ειδικότερα, η «αυθεντική ύπαρξη», αν και δεν αποκόβεται εντελώς από τη μάζα και τον τρόπο σκέψης της, τοποθετείται διαφορετικά απέναντί της και συχνά αντιπαράκειται σε αυτήν ανακαλύπτοντας και αντλώντας δυνατότητες από την «κληρονομιά» την οποία παρέλαβε ως «ερριμένο ον». Τότε η «κληρονομιά» χρησιμοποιείται με έναν αυθεντικό τρόπο από την «αποφασιστικότητα» με αποτέλεσμα τη διαμόρφωση της «μοίρας» του «Dasein». ⁵¹⁹ Ο όρος «μοίρα», δηλαδή, στον Heidegger, δεν έχει ντετερμινιστικό περιεχόμενο, αλλά περιγράφει την προσωπική στάση που υιοθετεί το «Dasein» και τις επιλογές που κάνει στη δεδομένη συνθήκη στην οποία «ερρίφθη». ⁵²⁰

«Επανάληψη» («Wiederholung») είναι αυτή ακριβώς η αξιοποίηση από την «αποφασιστικότητα» μιας παραδομένης δυνατότητας ύπαρξης, που αντιστοιχεί στη «ρητή παράδοση», η «επάνοδος», δηλαδή, σε δυνατότητες του «υπάρξαντος» «Dasein». Ωστόσο, η «επανάληψη» δεν αποτελεί υποταγή στο παρελθόν. ⁵²¹ Συνιστά,

⁵¹⁴ Heidegger, 1927, σ. 631.

⁵¹⁵ Heidegger, 1927, σ. 631.

⁵¹⁶ Heidegger, 1927, σ. 632.

⁵¹⁷ Braver, 2014, σ. 117.

⁵¹⁸ Braver, 2014, σ. 117.

⁵¹⁹ Heidegger, 1927, σ. 632.

⁵²⁰ Braver, 2014, σ. 117.

⁵²¹ Heidegger, 1927, σ. 636.

αντίθετα, την «αυθεντική» μορφή «υπάρξαντος», που αντιπαράκειται στην «αναυθεντική», τη «λήθη».⁵²²

Αντίστοιχες θέσεις είχε εκφράσει και ο Κίρκεγκωρ, σύμφωνα με τον οποίο κάθε ουσιαστική πρόοδος αποτελεί ένα είδος επιστροφής στο παρελθόν, γεγονός που αποδεικνύεται και από τον τρόπο που αξιοποιούν την παράδοση οι μεγάλοι καλλιτέχνες. Στο πλαίσιο αυτό, ζητούσε την επιστροφή σε αυτό που υπήρξε ο χριστιανισμός κατά τα πρώτα χρόνια, οπότε έζησε ο Ιησούς.⁵²³ Βέβαια, πρέπει να σημειωθεί ότι η «επανάληψη» στο «*Είναι και Χρόνος*» του Heidegger δεν συνδέεται με κανενός είδους θεότητα. Μέσω της αγωνίας του θανάτου και της εκ των προτέρων βίωσης του προσωπικού μας θανάτου είναι που φτάνουμε στην «επανάληψη».⁵²⁴

Έτσι, μόνο το ελεύθερο «είναι-προς-θάνατον» οδηγεί το «Dasein» στην «εκλεγμένη» και συνάμα «κληρονομημένη» δυνατότητα και το απαλλάσσει από το να παραπαίει από ατολμία, φόβο και τεμπελιά ανάμεσα στις πολλές δυνατότητες.⁵²⁵ Το βίωμα της «αποφασιστικότητας» δεν διαρκεί, όμως, μόνο όσο χρειάζεται, για να ληφθεί μία απόφαση, αλλά αντίθετα αποτελεί μία «υπαρξιακή μονιμότητα» που παρέχει και την ελευθερία αλλαγής μίας απόφασης, όταν το απαιτεί η κατάσταση.⁵²⁶

Σύμφωνα με τον Heidegger, όταν το «Dasein» αποφασίζει αυθεντικά «υπό το φως του θανάτου», τότε δεν αποφασίζει τυχαία.⁵²⁷ Αναπόφευκτα, βέβαια, και το «αποφασιστικό Dasein» ως «μες-στον-κόσμο-είναι» μοιραία «διανοίγεται» σε ατυχείς και δυστυχείς περιστάσεις, που συγκροτούν τη «μοίρα» του. Ωστόσο, επειδή συνειδητοποιεί τον προσωπικό του θάνατο αντιλαμβάνεται τον εαυτό του «μέσα στην υπερδύναμη της πεπερασμένης του ελευθερίας». Η ελευθερία υφίσταται χάρη στην εκλογή του «αποφασιστικού Dasein», το οποία αντιλαμβάνεται τη «μοναξιά» της υπαρξής του και συνάμα έχει αντίληψη των τυχαίων γεγονότων.⁵²⁸

⁵²² Braver, 2014, σ. 107.

⁵²³ Βαλ, 1988, σσ. 99-100.

⁵²⁴ Βαλ, 1988, σ. 132.

⁵²⁵ Heidegger, 1927, σ. 633.

⁵²⁶ Heidegger, 1927, σ. 642.

⁵²⁷ Heidegger, 1927, σ. 632.

⁵²⁸ Heidegger, 1927, σ. 633.

8.5 «Αυθεντική ιστορικότητα»

Το «Dasein» ως «μες-στον-κόσμο-είναι» αποτελεί ένα «συνείναι» με άλλους. Επομένως, το «γίγνεσθαι» του «Dasein» αποτελεί ουσιαστικά «συγγίγνεσθαι» λόγω της συνύπαρξής του με τους άλλους. «Πεπρωμένο» («Geschick») ονομάζει ο Heidegger αυτό το «συγγίγνεσθαι», «το γίγνεσθαι της κοινότητας του λαού», τη «συλλογική μοίρα».⁵²⁹

Το «πεπρωμένο» δεν είναι, βέβαια, ένα απλό άθροισμα από ατομικές μοίρες, όπως και η «συναλληλία» δεν είναι απλά η ταυτόχρονη «παρεύρεση» πολλών υποκειμένων.⁵³⁰ Το «γίγνεσθαι του συνείναι» που αντιστοιχεί στην «αυθεντική αποφασιστικότητα» είναι η «αυθεντική ιστορικότητα».⁵³¹

Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Heidegger, απέναντι στο παρελθόν ένας λαός, το «συνείναι» πολλών «Dasein», μπορεί να έχει τις εξής τοποθετήσεις: Αφενός μπορεί να θεωρεί ότι, αν και βιώνει τα αποτελέσματά του στο παρόν, αυτό είναι ξεπερασμένο και τα ωφελήματα που αποκόμισε δεδομένα. Από την άλλη, έχει τη δυνατότητα, εδραιώνοντας μία αυθεντική σχέση με την παράδοση και το παρελθόν να θεωρήσει ότι αυτά που έχει θα μπορούσαμε να μην τα έχει και έτσι να αναλάβει να τα υπερασπίζεται κάθε φορά που αυτά τίθενται σε κίνδυνο. Μπορεί, επίσης, ένα λαός να αντλήσει από το παρελθόν δυνατότητες για τη μελλοντική εξέλιξή του.⁵³²

Με τον τρόπο αυτό, εγκαθιδρύοντας τη σχέση που επιλέγει με το παρελθόν και αναγνωρίζοντας την παρουσία του στο παρόν ένας λαός δημιουργεί το «πεπρωμένο» του και προσεγγίζει «αυθεντικά» την ιστορία. Βέβαια αφομοιώνει το παρελθόν και το ενσωματώνει στη δική του ύπαρξη με τον τρόπο που αυτός αποφασίζει. Ακόμα και αν το απορρίψει, κάνει μία επιλογή ως προς αυτό, γεγονός που συνιστά την «αυθεντικότητα» της στάσης του. Η «συλλογική ενέργεια» της αποδοχής μιας «κοινής κληρονομιάς» του παρελθόντος και της δέσμευσης σε ένα κοινό-συλλογικό σχέδιο συνιστά αυτό που ο φιλόσοφος ονομάζει «συλλογικό πεπρωμένο».⁵³³

⁵²⁹ Heidegger, 1927, σ. 633.

⁵³⁰ Heidegger, 1927, σ. 634.

⁵³¹ Heidegger, 1927, σ. 636.

⁵³² Μπέλοκ, 2013, σ. 155.

⁵³³ Μπέλοκ, 2013, σ. 155.

Σύμφωνα με τον Braver, στο σημείο αυτό, ανιχνεύονται οι ρίζες των ναζιστικών απόψεων του Heidegger σχετικά με τη «γη των πατέρων». ⁵³⁴ Ωστόσο, το θέμα αυτό δεν εμπίπτει στα ζητούμενα της παρούσας εργασίας.

Από την άλλη, οι απόψεις του Heidegger για την «αυθεντική» σχέση με την παράδοση και την ιστορία αντανakλούν τη στάση του απέναντι στην προγενέστερη φιλοσοφική παράδοση. Αν και η φιλοσοφία του προϋποθέτει τη σκέψη του Husserl, του Kant και άλλων, αποτελεί μία «επάνοδο» στην προσωκρατική φιλοσοφία, με στόχο όχι τη στείρα επανάληψη, αλλά την επαναδιερεύνηση του οντολογικού ερωτήματος, που μετά από αυτούς περιέπεσε στη λήθη.⁵³⁵

⁵³⁴ Braver, 2014, σ. 118.

⁵³⁵ Μαλεβίτσας, 1975, σσ. 190-191.

9. «Ο θάνατος του Ιβάν Ίλιτς»: Ένα λογοτεχνικό παράδειγμα μετάβασης από την «αναυθεντική» στην «αυθεντική» ύπαρξη.

Σύμφωνα με τον Heidegger, η τέχνη έχει τη δύναμη να αποκαλύπτει το ίδιο το «είναι», το οποίο επικαλύπτεται και γίνεται «αόρατο» στο πλαίσιο της καθημερινότητας. Για παράδειγμα, ενώ ένα ζευγάρι παπούτσια περνά απαρατήρητο και αποτελεί απλώς το μέσο, για να καλυφθούν τα πόδια μας, ο διάσημος πίνακας του Van Gogh «*Τα παπούτσια*» δηλώνει πολύ περισσότερα, όπως την ταλαιπωρία της αγροτικής ζωής, την επαφή με τη φύση, την εναλλαγή των εποχών.⁵³⁶

Ως εκ τούτου, δεν είναι τυχαίο ότι ο φιλόσοφος στο κεφάλαιο του «Είναι και Χρόνος», όπου πραγματεύεται τον θάνατο ως αφυπνιστική εμπειρία για την κατάκτηση της «αυθεντικότητας», σε μία υποσημείωση κάνει ρητή αναφορά στη νουβέλα του Τολστόι «*Ο θάνατος του Ιβάν Ίλιτς*».⁵³⁷ Στο σημείο αυτό, λοιπόν, θα αναφερθούμε στο εν λόγω λογοτεχνικό κείμενο, για να παρουσιάσουμε ένα παράδειγμα μετάβασης από την «αναυθεντική» στην «αυθεντική ύπαρξη» ως απόρροια της αφυπνιστικής εμπειρίας του θανάτου και να καταστήσουμε με αυτό τον τρόπο πιο εναργή την προηγηθείσα φιλοσοφική ανάλυση.

Όπως χαρακτηριστικά δηλώνει στην αρχή του δεύτερου κεφαλαίου ο αφηγητής: «*Η ιστορία της ζωής του Ιβάν Ίλιτς ήταν πολύ απλή, πολύ συνηθισμένη και ταυτόχρονα πολύ τρομακτική*».⁵³⁸ Ήταν ένα «*έξυπνος, ευχάριστος, αξιοπρεπής άνθρωπος*»⁵³⁹ που σπούδασε νομικά στην Αυτοκρατορική Σχολή του Δικαίου, έγινε διαπρεπής δικαστικός και πάντα φρόντιζε να εκπληρώνει αυτό που «πρέπει». Προσδιόριζε δε το περιεχόμενο του τελευταίου με βάση τις αντιλήψεις της υψηλής κοινωνίας στην οποία ήθελε να ανήκει: «*Ελκυόταν, όπως η χρυσαλλίδα από το φως, από τα υψηλά ιστάμενα άτομα, υιοθετούσε τους τρόπους τους, τις απόψεις τους για τη ζωή και δημιουργούσε φιλικές σχέσεις μαζί τους*».⁵⁴⁰

⁵³⁶ Braver, 2014, σσ. 187-192.

⁵³⁷ Heidegger, 1927, σ. 546.

⁵³⁸ Τολστόι, 2014, σσ. 23-24.

⁵³⁹ Τολστόι, 2014, σ. 25.

⁵⁴⁰ Τολστόι, 2014, σ. 25.

Πέρασε τα νεανικά του χρόνια υιοθετώντας τη στάση και τις αντιλήψεις που επέτρεπε η ηλικία και η θέση του: Ματαιοδοξία, ηδονισμός και φιλελεύθερες αντιλήψεις. Αφότου ανέλαβε τα καθήκοντά του, φρόντιζε να τα εκτελεί στο πλαίσιο της «ευπρέπειας», δηλαδή της κοινωνικής νόρμας, η οποία αποτέλεσε και τον κανόνα της ιδιωτικής και επαγγελματικής του ζωής: *«Όλα γίνονταν με παστρικά χέρια, με καθαρά πουκάμισα, με κουβέντες στα γαλλικά- και το κυριότερο στους κόλπους της καλής κοινωνίας, άρα με την έγκριση των υψηλά ισταμένων.»*⁵⁴¹

Όταν έγινε ανακριτής, φρόντισε να προσαρμόσει την ιδεολογική του τοποθέτηση στον νέο του ρόλο: *«Υιοθέτησε ένα στιλ ελαφριάς δυσάρεσκειας απέναντι στην κυβέρνηση, μετρημένου φιλελευθερισμού και πολιτισμένης προοδευτικότητας.»*⁵⁴² Τότε μάλιστα παντρεύτηκε, όχι επειδή ερωτεύτηκε ή αγάπησε την Πρασκόβια Φιοντόροβνα, αλλά επειδή αφενός δεν του ήταν δυσάρεστο και αφετέρου το ενέκριναν οι προϊστάμενοί του.⁵⁴³

Όταν άρχισαν να εμφανίζονται οι δυσκολίες του γάμου και η γυναίκα του να γίνεται ολοένα και πιο δύστροπη, ο Ιβάν Ίλιτς αφοσιώθηκε εντελώς στα χαρτιά, τα δείπνα με συναδέλφους και την υπηρεσία του, μέσω της οποίας ικανοποιούσε τη ματαιοδοξία του και συντηρούσε μια ψευδαίσθηση παντοδυναμίας. Βυθίστηκε, όπως θα έλεγε ο Heidegger, ολοσχερώς στη «βιομέριμνα» και τις επιφανειακές διασκεδάσεις, μέσω των οποίων το «Dasein» λησμονά την ίδια του την ύπαρξη και την εξατομικευμένη διαρκή δυνατότητα του θανάτου.

Για αυτό, όταν κάποια στιγμή η καριέρα του φάνηκε να βρίσκεται σε κίνδυνο, βίωσε αφόρητο φόβο και πλήξη: *«Στο χωριό, μακριά από την υπηρεσία ο Ιβάν Ίλιτς ένοιωθε για πρώτη φορά όχι μόνο πλήξη, αλλά και μια αφόρητη αγωνία.»*⁵⁴⁴ Οι ψυχικές αυτές διαθέσεις, που αποτελούν σύμφωνα με τον Heidegger μαρτυρία ενός «αναυθεντικού τρόπου ζωής», σύντομα παραμερίστηκαν από τη χαρά της νέας προαγωγής και την ικανοποίηση που του προσέφερε η ενασχόληση με την πολυτελή επίπλωση της νέας του κατοικίας, σύμφωνα πάντα με τα γούστα της ανώτερης κοινωνικής τάξης.

⁵⁴¹ Τοστόι, 2014, σ. 28.

⁵⁴² Τοστόι, 2014, σ. 31.

⁵⁴³ Τοστόι, 2014, σ. 33.

⁵⁴⁴ Τοστόι, 2014, σ. 41.

Έτσι, λοιπόν, περνούσε τη ζωή του ο Ιβάν Ίλιτς επικεντρωμένος στα υλικά αγαθά, την υπηρεσία του και τις κοσμικές διασκεδάσεις. Η επαφή του με τους άλλους χαρακτηριζόταν, βέβαια, και αυτή από «αναυθεντικότητα»: Οι σχέσεις του με τη γυναίκα του και την κόρη του ήταν καλές μόνο στο βαθμό που υπηρετούνταν οι προσωπικές επιδιώξεις του καθενός τους, ενώ τον γιο του, έναν μαθητή γυμνασίου, τον προόριζε για νομικό. Οι υπηρεσιακές του συναναστροφές, από την άλλη, ήταν καθαρά επαγγελματικές: «μόλις λήξει η υπηρεσιακή σχέση, λήγει και κάθε άλλου είδους σχέση»,⁵⁴⁵ ενώ η «φιλία» του, με κάποια ομότιμα πρόσωπα της υψηλής κοινωνίας βασιζόταν στην καλοπέραση και τη χαρτοπαιξία.

Ωστόσο, κάποια στιγμή ένας επίμονος πόνος και μία απροσδιόριστη αιτίας ασθένεια έρχεται να ταραξεί τη ζωή του Ιβάν Ίλιτς. Η αλαζονεία των γιατρών, το επιφανειακό μόνο ενδιαφέρον της γυναίκας και των φίλων του και η συνεχής ματαίωση της ελπίδας για γιατρεία τον εξουθενώνουν και τον καθιστούν έναν δύστροπο και θυμωμένο ασθενή: «Δεν μπορούσε να κοροϊδεύει τον εαυτό του: Κάτι τρομερό, άγνωστο και σοβαρό-πιο σοβαρό από οτιδήποτε άλλο είχε συμβεί στη ζωή του Ιβάν Ίλιτς- γινόταν τώρα μέσα του... Έβλεπε πως οι δικοί του, κυρίως η γυναίκα του και η κόρη του που το είχαν ρίξει στις κοσμικές εξόδους δεν καταλάβαιναν τίποτα και θύμωναν, επειδή ήταν τόσο μελαγχολικός και απαιτητικός».⁵⁴⁶

Σταδιακά τον καταλαμβάνει η αγωνία του θανάτου, αν και δεν μπορεί ακόμα να αποδεχθεί τη θνητότητά του: «Στα βάθη της ψυχής του ήξερε ότι πέθαινε, και όχι μόνο δε συνήθισε αυτή τη σκέψη, αλλά δεν μπορούσε ούτε καν να το καταλάβει, δεν το καταλάβαινε με κανέναν τρόπο. Σ' όλη του τη ζωή θεωρούσε σωστό το παράδειγμα του συλλογισμού που είχε μάθει από τη Λογική του Κιζεβέττερ "Ο Γάιος είναι άνθρωπος, οι άνθρωποι είναι θνητοί, άρα ο Γάιος είναι θνητός", αυτό όμως ίσχυε μόνο για τον Γάιο, όχι για τον ίδιο.»⁵⁴⁷ Οι προσπάθειές του να «κρύψει» την επίγνωση του θανάτου επιδιδόμενος στις υπηρεσιακές έγνοιες ή στη διακόσμηση του σπιτιού, όπως έκανε παλαιότερα, αποβαίνουν ατελέσφορες, αφού διακόπτονται κάθε φορά από τον επίμονο, ολοένα και οξύτερο πόνο.

Συγχρόνως, ο Ιβάν Ίλιτς νιώθει να βασανίζεται από την υποκρισία των οικείων του, οι οποίοι τον διαβεβαιώνουν ότι θα γίνει καλά προσποιούμενοι ότι δεν

⁵⁴⁵ Τολστόι, 2014, σ. 49.

⁵⁴⁶ Τολστόι, 2014, σσ. 62-63.

⁵⁴⁷ Τολστόι, 2014, σ. 74.

βλέπουν πως ο θάνατός του πλησιάζει. Σύμφωνα με τον Heidegger η στάση αυτή, την οποία συχνά υιοθετούν τα άτομα που αποτελούν τον περίγυρο του ετοιμοθάνατου, οφείλεται στη δική τους «αναυθεντική» στάση απέναντι στον θάνατο, στη δική τους άρνηση να αποδεχθούν τον αναπόφευκτο, διαρκώς εφικτό χαρακτήρα του. Αντίθετα, ο Ιβάν Ίλιτς χαίρεται τη συναναστροφή του με τον Γκερασίμ, έναν νεαρό μουζικό που του συμπαραστέκεται πρόθυμα και συμπονετικά χωρίς να υποκρίνεται. Ο Γκερασίμ φαίνεται να έχει συμφιλιωθεί με αυτό που αρνείται τόσο ο Ιβάν Ίλιτς, όσο και οι συγγενείς του.

Κάποια στιγμή ο ήρωας έρχεται αντιμέτωπος με το κρίσιμο ερώτημα: «*Άραγε έζησα, όπως όφειλα να ζήσω;*»⁵⁴⁸ Οι αναμνήσεις του νιώθει ότι ανήκουν σε κάποιον «άλλον»: «*...η νεκρή υπηρεσία, οι έγνοιες για τα λεφτά, και να κυλάνε έτσι ένα, δύο, δέκα, είκοσι χρόνια, κι όλο τα ίδια και τα ίδια. Κι όσο περνούσαν τα χρόνια, τόσο μεγάλωνε η νέκρα. Σαν να κατέβαινα με σταθερό βήμα από ένα βουνό, ενώ εγώ φανταζόμουν ότι σκαρφάωνα σε αυτό. Αυτό ήταν. Για την κοινή γνώμη, εγώ σκαρφάωνα στο βουνό, ενώ κάτω από τα πόδια μου γλιστρούσε και έφευγε η ζωή...*»⁵⁴⁹ Ωστόσο, ο Ιβάν Ίλιτς δεν μπορεί εύκολα να αποδεχθεί ότι η ζωή του υπήρξε μία απάτη, αφού πάντοτε έκανε αυτό που ήταν «πρέπον».

Όσο, όμως, ο θάνατος πλησιάζει, τόσο εντείνεται η μοναξιά που νιώθει. Όπως παρατηρεί, άλλωστε, ο Heidegger, η επίγνωση του θανάτου αποκαλύπτει τον εξατομικευμένο χαρακτήρα της ύπαρξής μας: Κανείς δεν μπορεί να μας απαλλάξει από τον προσωπικό μας θάνατο, που οπωσδήποτε κάποτε θα επέλθει: «*Τον τελευταίο καιρό της μοναξιάς στην οποία είχε βυθιστεί, ξαπλωμένος με το πρόσωπο στραμμένο προς τη ράχη του καναπέ, της μοναξιάς καταμεσής μιας πολυάνθρωπης πόλης, ανάμεσα σε ένα πλήθος από φίλους και την οικογένειά του, της μοναξιάς που τόσο ολοκληρωτική δεν θα μπορούσε πουθενά να βρεθεί, ούτε στο βυθό της θάλασσας, ούτε πάνω στη γη, τον τελευταίο λοιπόν καιρό αυτής της φριχτής μοναξιάς, ο Ιβάν Ίλιτς ζούσε με τη φαντασία του μονάχα στο παρελθόν*».⁵⁵⁰

Το γεγονός αυτό ωθεί τον Ιβάν Ίλιτς να παραδεχθεί τελικά τον κίβδηλο χαρακτήρα του βίου που επέλεξε να ζήσει, σύμφωνα πάντα με τους κανόνες των υψηλά ισταμένων: «*Σκέφτηκε ότι αυτό που στο παρελθόν του φαινόταν εντελώς*

⁵⁴⁸ Τολστόι, 2014, σ. 104.

⁵⁴⁹ Τολστόι, 2014, σ. 104.

⁵⁵⁰ Τολστόι, 2014, σ. 106.

αδύνατο, ότι δηλαδή δεν έζησε τη ζωή του, όπως έπρεπε, θα μπορούσε να είναι αλήθεια... Ψέματα. Όλα όσα έζησες και ζεις είναι ψέματα, μια απάτη που σου κρύβει τη ζωή και τον θάνατο». ⁵⁵¹ Η παραδοχή αυτή, όσο και αν είναι οδυνηρή, τον βοηθά να αποδεχθεί επιτέλους το επερχόμενο τέλος, να κερδίσει μερικές στιγμές «αυθεντικότητας» λίγο πριν πεθάνει: «Είδε το φως και κατάλαβε ότι η ζωή του δεν ήταν αυτή που όφειλε να είναι, αυτό, όμως, μπορούσε ακόμα να διορθωθεί... Γύρευε τον παλιό συνηθισμένο φόβο για τον θάνατο και δεν τον έβρισκε. Πού ήταν ο θάνατος; Ποιος θάνατος; Δεν υπήρχε κανένας φόβος για τίποτα, επειδή δεν υπήρχε τίποτα. Στη θέση του θανάτου υπήρχε το φως». ⁵⁵²

Οι αντιδράσεις των ανθρώπων του περιβάλλοντος του Ιβάν Ίλιτς βρίσκονται σε πλήρη αντιστοιχία με τη φιλοσοφική ανάλυση του Heidegger σχετικά με την πρόσληψη του θανάτου του «άλλου» από το αλλοτριωμένο «Dasein». Όχι απλώς δεν αποτελεί ο θάνατος του οικείου προσώπου μία αφορμή για τη συνειδητοποίηση του προσωπικού θανάτου, αλλά και συντηρεί την ψευδαίσθηση αθανασίας την οποία ενστερνίζεται το «αναυθεντικό Dasein»: «Αυτό συνέβη στον Ιβάν Ίλιτς και όχι στον ίδιο- στον ίδιο κάτι τέτοιο δεν έπρεπε και δεν μπορούσε να συμβεί». ⁵⁵³ Προξενεί, παράλληλα, μία κρυφή χαρά: «Ο θάνατος ενός συναδέλφου, πέρα από τις σκέψεις σχετικά με τις μεταθέσεις και τις πιθανές αλλαγές στην υπηρεσία, προκάλεσε ως συνήθως, σε όσους το πληροφορήθηκαν κι ένα αίσθημα χαράς: πέθανε εκείνος και όχι εγώ». ⁵⁵⁴ Για αυτό ο θάνατος προσλαμβάνεται από το περιβάλλον του Ιβάν Ίλιτς σαν μία «απρέπεια». Η σύζυγός του και οι φίλοι του δεν αποσπώνται στιγμή από τις έγνοιες της «βιομέριμνας», για να συλλογιστούν την περατότητα της ύπαρξης: Τα χαρτιά, οι προαγωγές που θα ακολουθήσουν την απουσία του εξέχοντος δικαστικού και η σύνταξη που δίνει το δημόσιο είναι τα μόνα θέματα που τους απασχολούν.

Η ιστορία της ζωής και του θανάτου του Ιβάν Ίλιτς, όσο και αν συνιστά αποτέλεσμα μυθοπλασίας, διαθέτει τη δύναμη της αλήθειας που συναντάται μόνο στη ζωή και την υψηλή λογοτεχνία. Η ίδια αυτή αλήθεια είναι που ενέπνευσε τη φιλοσοφική σκέψη του Heidegger προσανατολίζοντάς την προς τη λεπτομερή χαρτογράφηση της περιπέτειας της ανθρώπινης ύπαρξης.

⁵⁵¹ Τολστόι, 2014, σσ. 106-108.

⁵⁵² Τολστόι, 2014, σσ. 116-117.

⁵⁵³ Τολστόι, 2014, σ. 20.

⁵⁵⁴ Τολστόι, 2014, σ. 9.

10. Συμπεράσματα

1) Το ερώτημα που θέλει να διερευνήσει ο Heidegger στο «*Είναι και Χρόνος*» είναι το οντολογικό: «Τι είναι το είναι». Για αυτό τον λόγο προβαίνει στη μελέτη της ανθρώπινης ύπαρξης, του «Dasein», που μπορεί και θέτει το ερώτημα αυτό. Απώτερος στόχος του είναι να προσεγγίσει μέσω αυτής το «είναι».⁵⁵⁵ Τα χαρακτηριστικά του «Dasein» ο φιλόσοφος τα ονομάζει «υπαρκτικά», αφού ο άνθρωπος είναι, κατά τη γνώμη του, το μόνο ον που διαθέτει «ύπαρξη», υπό την έννοια ότι μόνο αυτός δύναται να στοχάζεται σχετικά με την ύπαρξή του.⁵⁵⁶ Έτσι, ο «φιλόσοφος του όντος» αφιερώνει το «*Είναι και Χρόνος*» στη διερεύνηση των «υπαρκτικών χαρακτηριστικών» του «Dasein», αφήνοντας, όμως, τελικά αναπάντητο το ερώτημα σχετικά με το «είναι» καθαυτό.⁵⁵⁷

Το ζητούμενο της παρούσας εργασίας δεν είναι, βέβαια, τα «υπαρκτικά χαρακτηριστικά» του «Dasein», αλλά η έννοια της «αυθεντικότητας» και της «αναυθεντικότητας». Ωστόσο, για να διερευνηθεί ο «αυθεντικός» και «αναυθεντικός» τρόπος του «είναι» της ανθρώπινης ύπαρξης, είναι απαραίτητο να εξεταστεί η ουσιαστική φύση της τελευταίας. Άλλωστε, οι έννοιες της «αυθεντικότητας» και της «αναυθεντικότητας» διατρέχουν στο εν λόγω φιλοσοφικό κείμενο ολόκληρη την ανάλυση των «υπαρκτικών χαρακτηριστικών» του «Dasein».

2) «Υπαρκτικό χαρακτηριστικό» του «Dasein» αποτελεί, αρχικά, το «μες-στον-κόσμο-είναι», αφού το «είναι» της ανθρώπινης ύπαρξης τοποθετείται μέσα στην καθημερινότητα του κόσμου αυτού. Υπάρχω, δηλαδή, για τον Heidegger σημαίνει υπάρχω μέσα σε αυτόν τον κόσμο. Έτσι, η κατάκτηση ενός «αυθεντικού τρόπου ύπαρξης» δεν μπορεί παρά να λάβει χώρα εντός του κόσμου, αφού το «Dasein» ως «μες-στον-κόσμο-είναι» δεν νοείται ξεκομμένο από αυτόν. Επομένως, το «Dasein» είτε υπάρχει «αυθεντικά» είτε «αναυθεντικά», οπωσδήποτε υφίσταται εντός αυτού του κόσμου.⁵⁵⁸

Για να εξασφαλίσει την επιβίωσή του σε αυτόν τον κόσμο, δηλαδή στο πλαίσιο της «βιομέριμνας» το «Dasein» χρησιμοποιεί διάφορα «ενδόκοσμα»

⁵⁵⁵ Βαλ, 1988, σ.82.

⁵⁵⁶ Steiner, 2009, σ. 142.

⁵⁵⁷ Βαλ, 1988, σσ. 87-88.

⁵⁵⁸ Steiner, 2009, σ. 144.

αντικείμενα («όργανα») για την επίτευξη των σκοπών του. Συχνά χρησιμοποιεί και την ίδια τη φύση εργαλειακά, ως «πρόχειρο ον», ως μέσο δηλαδή υλοποίησης συγκεκριμένων έργων. Το γεγονός αυτό συμβάλλει στην «αναυθεντική» σχέση με τη φύση και τη μη αναγνώριση της αξίας που έχει καθαυτή ως «παρευρισκόμενο ον», πέρα από κάθε χρηστικότητα.⁵⁵⁹ Χαρακτηριστικό είναι ότι η σύγχρονη τεχνολογία έχει καταστήσει το φυσικό περιβάλλον αποκλειστικά πηγή ενέργειας και πρώτων υλών. Σταδιακά και ο ίδιος ο άνθρωπος, μολονότι αποτελεί, σύμφωνα με τον Heidegger, αυτοσκοπό, εργαλειοποιείται, γίνεται ένα μέσο επίτευξης παραγωγικών σκοπών.⁵⁶⁰

Όμως, θα έπρεπε να αντιμετωπίζουμε τα όντα, και συνακόλουθα τη φύση πρώτιστα ως κάτι απλώς «παρευρισκόμενο» και αυτή η στάση να μας καθοδηγεί στην αλληλεπίδρασή μας με τον κόσμο. Μία τέτοια στάση θα επέτρεπε την «αυθεντική» επαφή μας με τα «ενδόκοσμα όντα» και κυρίως με τη φύση. Η γνωστική-επιστημονική ενατένιση του κόσμου αποτελεί, για τον Heidegger, έναν «αυθεντικό» τρόπο προσέγγισης του κόσμου και της φύσης, γιατί τα ανάγει από «πρόχειρα όντα» που υπηρετούν κάποιο σκοπό σε «παρευρισκόμενα», με αποτέλεσμα να γίνονται αντικείμενο διερεύνησης καθαυτά.⁵⁶¹

Από την άλλη, η συνεχής ενασχόληση με τα χρηστικά αντικείμενα και το έργο που επιτελούν, έχει ως αποτέλεσμα το «Dasein» να λησμονά το δικό του «είναι», τη δική του θνητή φύση και το ιδιαίτερο προσωπικό νόημα που καλείται να προσδώσει στον βίο του, ώστε να είναι «αυθεντικό». Άλλωστε, η προσκόλληση στα «βιομεριμνώμενα» αποτελεί συχνά ένα καταφύγιο για το «Dasein» που θέλει να αποφύγει την αγωνία του θανάτου.⁵⁶²

3) Ο κόσμος στον οποίο το «Dasein» είναι «ερριμένο» περιλαμβάνει και «άλλους». Το «συνείναι» με τους «άλλους» είναι αναπόφευκτα «υπαρκτικό» συστατικό στοιχείο του «είναι» του «Dasein», με αποτέλεσμα να μην μπορεί να νοηθεί ένα αληθινά απομονωμένο «Dasein».⁵⁶³

⁵⁵⁹ Heidegger, 1927, σσ. 127-129.

⁵⁶⁰ Μπέλοκ, 2013, σσ. 174-176.

⁵⁶¹ Heidegger, 1927, σ. 606.

⁵⁶² Heidegger, 1927, σ. 291.

⁵⁶³ Braver, 2014, σ. 43.

Τα όντα τα οποία διαθέτουν «Dasein» είναι αντικείμενο όχι «βιομέριμνας», αλλά «ανθρωπομέριμνας». Η έννοια της «αυθεντικότητας» και της «αναυθεντικότητας» υπεισέρχεται και σε σχέση με την «ανθρωπομέριμνα». Χαρακτηριστική είναι, για παράδειγμα, η περίπτωση όπου ένα υποκείμενο παραμερίζοντας τον «άλλο» από τη θέση του αναλαμβάνει για λογαριασμό του τη «βιομέριμνα» που αναλογεί σε αυτόν και τον υποκαθιστά παρέχοντάς του τα «πρόχειρα» όντα «έτοιμα». Αυτός ο τύπος «ανθρωπομέριμνας» δεν είναι «αυθεντικός» και αποτελεί ένα έμμεσο είδος εξουσίας. Ως εκ τούτου, όταν η συνύπαρξη εκδηλώνεται ως άμεση φροντίδα για τους άλλους, με τρόπο που να οργανώνουμε τη ζωή τους και να λαμβάνουμε αποφάσεις στη θέση τους, δεν βιώνουμε ένα «αυθεντικό συνείναι». Αντίθετα, η «αυθεντική» συνύπαρξη με τους «άλλους» προϋποθέτει ότι τους επιτρέπουμε να αντιμετωπίσουν και να λύσουν οι ίδιοι τα προβλήματά τους, αναλαμβάνοντας την ευθύνη της ζωής τους και επιλέγοντας τον τρόπο που επιθυμούν να υπάρχουν.⁵⁶⁴

Στο πλαίσιο της συνύπαρξης με τους «άλλους» και της συνακόλουθης «ανθρωπομέριμνας» το «Dasein» δέχεται μοιραία την επίδρασή τους, σε σημείο που υποδουλώνεται σε αυτούς. Πιο συγκεκριμένα, οι «άλλοι» δεν είναι ένα συγκεκριμένο πρόσωπο, αλλά μία «απρόσωπη οντότητα» που οδηγεί στη διαμόρφωση ενός «μέσου όρου», ο οποίος εκφράζεται μέσα από την «κοινή γνώμη». Το «Dasein» έχει την τάση να μεριμνά για τον «μέσο όρο» και την «κοινή γνώμη» και να ζει με τους όρους των «άλλων», υιοθετώντας εν τέλει τα δικά τους κριτήρια επιτυχίας, τις δικές τους αξίες, τους δικούς τους στόχους, τη δική τους αισθητική, τις δικές τους συνήθειες. Ειδικότερα, είτε το «συνείναι» παίρνει τη μορφή μίμησης προτύπων, είτε τη μορφή ανταγωνισμού, το «Dasein» υποτάσσεται στην απρόσωπη εξουσία της μάζας, η οποία καθορίζει τους τομείς επίδοσης και επιτυχίας και έπειτα βαθμολογεί με τα δικά της μέτρα, συνήθως τιμωρώντας οτιδήποτε υπερέρχει ή υπολείπεται του «μέσου όρου». Έτσι, κάθε «Dasein» στο πλαίσιο του «συνείναι» έχει παραδοθεί στους «πολλούς» και στον «κανένα», με αποτέλεσμα «ο εαυτός του καθημερινού Dasein» να είναι «ο εαυτός πολλών», γεγονός που αντιστοιχεί σε έναν «αναυθεντικό τρόπο ύπαρξης».⁵⁶⁵

4) Ωστόσο, σύμφωνα με τον Heidegger, αν και η κατάσταση αυτή της «αναυθεντικότητας» είναι σε ένα πρώτο στάδιο αναπόφευκτη, το «Dasein» μπορεί να

⁵⁶⁴ Heidegger, 1927, σσ. 205-207.

⁵⁶⁵ Heidegger, 1927, σσ. 213-218.

προσεγγίσει «αυθεντικά» τον «κόσμο» και τους «άλλους», γιατί διαθέτει «διανοικτότητα», δηλαδή ένα «άνοιγμα», έναν διάυλο επαφής μαζί τους. Εκδηλώσεις της «διανοικτότητας», που είναι «υπαρκτικό χαρακτηριστικό» του «Dasein» αποτελούν οι «διαθέσεις», η «κατανόηση» και η «ομιλία».⁵⁶⁶

Αρχικά, χάρη στις «διαθέσεις» αποκαλύπτεται το ίδιο το «Dasein». Η πιο αποκαλυπτική διάθεση είναι η «αγωνία», που μοιάζει με τον φόβο, αλλά διαφέρει κίολας απ' αυτόν. Σε αντίθεση με τον φόβο, που αποστρέφεται τα «ενδόκοσμα» όντα, τα οποία έχουν απειλητικό και φοβερό χαρακτήρα, η πηγή της «αγωνίας» είναι ακαθόριστη σαν να προέρχεται ταυτόχρονα από τον εσωτερικό κόσμο και από το εξωτερικό περιβάλλον. Αν και η αφορμή μπορεί να είναι καθημερινή και ασήμαντη, για παράδειγμα ένας αποχωρισμός ή μία επαγγελματική αποτυχία, στην πραγματικότητα η πηγή της «αγωνίας» είναι το ίδιο το «Dasein» και το γεγονός της θνητότητάς του.⁵⁶⁷

Εξαιτίας της «αγωνίας», ο κόσμος που μέχρι πρότινος ήταν οικείος φαντάζει τώρα ξένος. Αυτή η «ξενότητα», η έλλειψη οικειότητας προς έναν μέχρι πρότινος οικείο κόσμο μπορεί να αποτελέσει τον ολκό της ψυχής προς την ανακάλυψη του εαυτού της. Ειδικότερα, το «Dasein» ανακαλύπτει την πιο δική του δυνατότητα να εκλέξει τον «αυθεντικό» εαυτό του και να αναζητήσει έναν πιο «αυθεντικό» τρόπο ύπαρξης.⁵⁶⁸

Σπάνια, όμως, το υποκείμενο κατορθώνει να βιώσει αυτή τη γνήσια «αγωνία», αφού προσπαθεί να την αποφύγει καταφεύγοντας στην «κοινή γνώμη» και την «άποψη των πολλών». Έτσι, το «Dasein» στρέφεται προς τα «ενδόκοσμα όντα» και απορροφάται από αυτά προσπαθώντας να εφησυχαστεί. Αυτή η «καταπτωτική φυγή» έχει ως στόχο την «απώλεια του εαυτού» μέσα στους «άλλους» και συνοδεύεται από «αναυθεντικούς φόβους», που αποτελούν ουσιαστικά μία «καταπιεσμένη και αναυθεντική αγωνία».⁵⁶⁹

Επιπλέον, κάθε διάθεση περιλαμβάνει ένα είδος «κατανόησης», ενώ η «κατανόηση» βρίσκεται πάντα εντός μίας ορισμένης διάθεσης. Η «κατανόηση» αποκαλύπτει στο «Dasein» πρώτα και κύρια τον ίδιο τον εαυτό του δείχνοντας τις

⁵⁶⁶ Braver, 2014, σ. 52.

⁵⁶⁷ Heidegger, 1927, σσ. 298-308.

⁵⁶⁸ Μπέλοκ, 2013, σσ. 29-34.

⁵⁶⁹ Heidegger, 1927, σσ. 298-308.

δυνατότητες που διαθέτει. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να «αυτοπραγματώνεται», αφού σχεδιάζει το «είναι» του με γνώμονα τις δυνατότητες αυτές. Από αυτή την άποψη, η «κατανόηση» αποτελεί την προϋπόθεση, ώστε το «Dasein» να «γίνει αυτό που είναι» («αυθεντικό»), αφού σύμφωνα με τον Heidegger το «Dasein» είναι οι δυνατότητές του.⁵⁷⁰

Το αντικείμενο, επομένως, της «κατανόησης» είναι οι δυνατότητες όχι μόνο του ίδιου του «Dasein», αλλά και των «ενδόκοσμων όντων».⁵⁷¹ Βέβαια, η συνεχής φροντίδα και προσοχή προς τα ζητήματα της «βιομέριμνας», με τον τρόπο που επιτάσσουν οι κοινωνικοί κανόνες των «άλλων», παρακωλύει την «αυθεντική κατανόηση» του «Dasein», με αποτέλεσμα αυτό να απορροφάται εξολοκλήρου από τη «βιομέριμνα», να περιορίζεται στην κατανόηση των «ενδόκοσμων όντων» και έτσι να «χάνει τον εαυτό του», αφού δεν κατανοεί τις δυνατότητές του. Ωστόσο, μία από τις δυνατότητές του είναι να μπορεί να ξαναβρίσκει τον εαυτό του, μέσω της «κατανόησης».⁵⁷²

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, σύμφωνα με τον Heidegger, η «κατανόηση» που αφιερώνεται στον εαυτό, στο ίδιο το «Dasein» είναι «αυθεντική», ενώ αυτή που επικεντρώνεται στον «διανοιγόμενο» κόσμο είναι «αναυθεντική». Ωστόσο, η κατανόηση του κόσμου δεν είναι απαραίτητο να παραμερίζει την κατανόηση του εαυτού, και αντιστρόφως. Άλλωστε, το ερώτημα για το νόημα του «είναι» περιλαμβάνει όχι μόνο το «είναι» του «Dasein», αλλά και τον κόσμο (αφού το «Dasein» αποτελεί ένα «μες-στον-κόσμο-είναι»)⁵⁷³.

Έτσι, όχι μόνο η «κατανόηση», αλλά και το νόημα είναι «υπαρκτικό χαρακτηριστικό» του «διανοιγόμενου» προς τον κόσμο «Dasein» και όχι ιδιότητα σύμφυτη με τα όντα. Δηλαδή τα όντα από μόνα τους είναι «μη-νοηματικά», άρα στερούνται νοήματος, γεγονός που αποτελεί «οντολογική» και όχι αξιολογική εκτίμηση. Μόνο το «Dasein» μπορεί, αν έχει νοηματοδοτήσει είτε τον εαυτό του είτε τα όντα, να διαθέτει νόημα ή να στερείται νοήματος. Επομένως, σύμφωνα με τον Heidegger, ο «κόσμος» αυτός από μόνος του δεν έχει κανένα νόημα. Εναπόκειται στο

⁵⁷⁰ Heidegger, 1927, σσ. 238-242.

⁵⁷¹ Heidegger, 1927, σσ. 243-245.

⁵⁷² Heidegger, 1927, σ. 242.

⁵⁷³ Heidegger, 1927, σ. 255.

ίδιο το «Dasein», το ον αυτό που μπορεί να διερευνά την ύπαρξή του, να τον νοηματοδοτήσει.⁵⁷⁴

Επιπλέον, εκδήλωση της «διανοικτότητας» και άρα «υπαρκτικό χαρακτηριστικό» του «Dasein» αποτελεί και η «ομιλία».⁵⁷⁵ Εκτός από τη γλωσσική εκφορά η «ομιλία» περιλαμβάνει το «ακούειν» και τη «σιωπή». Μέσω του «ακούειν» εκδηλώνεται η «διανοικτότητα» του «Dasein» προς τους άλλους, με τους οποίους συνδέεται μέσω του «συνείναι», αφού αυτό διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό μέσα από το «ακούειν». Από την άλλη, όσο παράδοξο και αν ακούγεται αρχικώς, μορφή ομιλίας είναι και η «σιωπή». Μάλιστα, ενίοτε αποτελεί πιο αυθεντική μορφή ομιλίας από τη γλωσσική εκφορά. Άλλωστε, η πολυλογία συχνά αποτελεί τροχοπέδη για την ουσιαστική κατανόηση του θέματος. Βέβαια, η «αυθεντική σιωπή» είναι εφικτή μόνο για κάποιον που μπορεί να «ομιλεί γνήσια». Για να μπορεί να σωπάσει, δηλαδή, κάποιος πρέπει να έχει κάτι να πει. Τότε η σιωπή αντιστρατεύεται τα ανούσια φληναφήματα της αλλοτριωμένης ύπαρξης και επειδή συντελεί σε ένα γνησιότερο «ακούειν» διαμορφώνει μία «αυθεντική συναλληλία».⁵⁷⁶

5) «Υπαρκτικά χαρακτηριστικά» του «Dasein» δεν αποτελούν μόνο οι εκδηλώσεις της «διανοικτότητας» («εύρεση», «κατανόηση», «ομιλία»), που αποκαλύπτουν («διανοίγουν») στο «Dasein» το «είναι» του, αλλά και οι «τρόποι ύπαρξης» που το αποκόπτουν/ «ξεριζώνουν» από το γνήσιο «είναι» του. Πρόκειται για την «αερολογία», την «περιέργεια» και την «αμφισημαντότητα», που χαρακτηρίζουν το «καθημερινό Dasein» και τη συναναστροφή του με τους «άλλους».⁵⁷⁷ Το φαινόμενο αυτό, που χαρακτηρίζει το «απορροφημένο» από τους «πολλούς» «καθημερινό Dasein» ονομάζεται «κατάπτωση» και ισοδυναμεί με έναν «αναυθεντικό» τρόπο ύπαρξης.⁵⁷⁸

Ο Heidegger διακρίνει την αυθεντική γλώσσα, την «ομιλία» από την «αερολογία», δηλαδή την αδολεσχία της αλλοτριωμένης ύπαρξης, που περιλαμβάνει την απλή παράθεση και αναφορά των πληροφοριών που έχουμε για ένα θέμα με σκοπό τη συντήρηση μιας επιφανειακής κοινωνικότητας. Έτσι, ενώ η «ομιλία» συνιστά στοιχείο της «διανοικτότητας» του «είναι», η «αερολογία» καταργεί τη

⁵⁷⁴ Heidegger, 1927, σ. 254.

⁵⁷⁵ Heidegger, 1927, σσ. 266-267.

⁵⁷⁶ Heidegger, 1927, σσ. 271-272.

⁵⁷⁷ Heidegger, 1927, σ. 293.

⁵⁷⁸ Heidegger, 1927, σ. 175.

«διανοικτότητα», και τη μετατρέπει σε «έγκλειση», αφού οι ανεδαφικότητες που λέγονται, διαδίδονται και μονοπωλούν την προσοχή, αποκλείουν την ουσιαστική διερεύνηση αυτού για το οποίο γίνεται λόγος.⁵⁷⁹

Χαρακτηριστικό αυτής της «αερολογίας», είναι η «φιλοπεριέργη διάθεση», η οποία έγκειται στο διασπαστικό επιφανειακό ενδιαφέρον του αλλοτριωμένου ατόμου για διάφορα ζητήματα και στην έξαψη που προσφέρουν οι νεωτερισμοί. Στον αντίποδα αυτής της «περιέργειας» βρίσκεται ο θαυμασμός του αυθεντικού «Dasein» για το «είναι» και η επιθυμία του να διερευνήσει το «οντολογικό ερώτημα».⁵⁸⁰

Με τον όρο «αμφισημαντότητα» ο Heidegger περιγράφει το φαινόμενο κατά το οποίο το κάθε τι στο πλαίσιο της καθημερινής συναλληλίας φαίνεται να έχει κατανοηθεί, ενώ ουσιαστικά δεν έχει. Έτσι, το καθημερινό «Dasein» τείνει να απλοποιεί τα διάφορα ζητήματα κάνοντάς τα κοινότυπα. Στο πλαίσιο αυτό είναι χαρακτηριστικό ότι οι «πολλοί» τείνουν να «ψυχανεμίζονται» αυτό που πρόκειται να συμβεί, με αποτέλεσμα να χάνεται εκ των προτέρων κάθε ενδιαφέρον, αφού το «περί ου ο λόγος» καθίσταται εκ προοιμίου απαρχαιωμένο.⁵⁸¹ Παρατηρείται, για παράδειγμα, το φαινόμενο, πριν κάποιος προλάβει να εκφράσει τη σκέψη ή την εμπειρία του, ο συνομιλητής του να τον διακόπτει λέγοντας ότι και ο ίδιος ή κάποιος άλλος είχε μια παρόμοια εμπειρία, με αποτέλεσμα να «γνωρίζει ήδη το θέμα». Έτσι, παρακωλύεται η «αυθεντική» επικοινωνία, αφού δεν δίνεται η δέουσα σημασία στη βιωμένη εμπειρία του κάθε ατόμου, η οποία, βέβαια, διαθέτει τη δική της μοναδικότητα. Έτσι, στο πλαίσιο της καθημερινότητας το «Dasein» αφομοιώνεται από τη μάζα, με αποτέλεσμα την «κατάπτωση» και την «αναυθεντικότητα». Βέβαια, το «Dasein» είναι διαρκώς ευάλωτο στον πειρασμό της «κατάπτωσης», αφού η σιγουριά που αναδύει η «αερολογία» και η «αμφισημαντότητα» των «πολλών» του δίνει την ψευδαίσθηση ότι αξιοποιεί τις δυνατότητές του και ότι ζει «αυθεντικά». Όμως, αν και από τη μία εφησυχάζεται εξαιτίας της πειστικότητας του μοντέλου ζωής που προωθεί η μάζα, συγχρόνως εξάπτεται, γίνεται όλο και πιο φιλοπεριέργο, συγκρίνει τον εαυτό του με τους «άλλους» και αποξενώνεται από το πιο δικό του «είναι».⁵⁸²

⁵⁷⁹ Heidegger, 1927, σσ. 275-277.

⁵⁸⁰ Heidegger, 1927, σ. 283.

⁵⁸¹ Heidegger, 1927, σσ. 286-293.

⁵⁸² Heidegger, 1927, σσ. 286-293.

6) Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι για τον Heidegger η «αν αυθεντικότητα» και η «λήθη του είναι» εξακολουθούν να αποτελούν έναν τρόπο ύπαρξης του «Dasein», δηλαδή έναν τρόπο με τον οποίο το «Dasein» κατανοεί και «νοιάζεται» για το «είναι» του. Για αυτό τον λόγο, η «αυθεντική ύπαρξη» δεν αποτελεί μία «αιώρηση» πάνω από την «καταπτωτική καθημερινότητα», η οποία εντέλει είναι αναπόφευκτη, αλλά «τροποποιημένο άδραγμά της».⁵⁸³

Το «Dasein» έχει την «ελευθερία» να πραγματώσει τις δυνατότητές του και να ζήσει είτε μες στην «αυθεντικότητα» είτε «αν αυθεντικά» αφήνοντας τις αναξιοποίητες. Αφού, λοιπόν, διαθέτει τη δυνατότητα εκλογής του δικού του εαυτού, πριν ακόμα τον επιλέξει, όσο υπάρχει «αν αυθεντικά», συνίσταται πέρα από τον «αν αυθεντικό εαυτό» επιπρόσθετα από τη δυνατότητα «αδράγματος του αυθεντικού εαυτού του». Από αυτή την άποψη, σε ένα πρώτο επίπεδο το «Dasein» αναγκαστικά προηγείται του εαυτού του, είναι ένα «προηγούμενο-του-εαυτού-του-είναι», αφού μην έχοντας «δημιουργήσει» τον εαυτό του δεν διαφοροποιείται από τους «άλλους». Αυτός ο «αδιαφοροποίητος χαρακτήρας», ο «μέσος όρος», υπό τον οποίο τελεί σε αυτό το στάδιο της «αν αυθεντικότητας» αποτελεί ένα θετικό χαρακτηριστικό του «Dasein», αφού αποτελεί, όπως προαναφέρθηκε, προϋπόθεση για την αναζήτηση της «αυθεντικότητας».⁵⁸⁴

7) Οι τρόποι με τους οποίους το «Dasein» υπάρχει «μες-στον-κόσμο», δηλαδή τα «υπαρκτικά χαρακτηριστικά» του, αποτελούν εκδηλώσεις της «μέριμνας», της φροντίδας για τα άλλα όντα και για τον εαυτό του. Ειδικότερα, η «μέριμνα» αποτελεί το «είναι» του «Dasein» για το χρονικό διάστημα που αυτό είναι στη ζωή.⁵⁸⁵

Έτσι, με τον όρο «μέριμνα» μπορεί να περιγραφεί σε ένα πρώτο επίπεδο το «Dasein», όταν βρίσκεται στην πιο πρωτογενή και αυθεντική κατάσταση επιμελούμενο το «είναι» του. Ωστόσο, η «μέριμνα» δεν στρέφεται μόνο προς τις δυνατότητες του «Dasein» και την αυτοπραγμάτωσή του, αλλά και προς άλλες κατευθύνσεις. Έτσι, βρίσκεται ήδη σε κάθε κατάσταση του «Dasein», ακόμα και όταν

⁵⁸³ Heidegger, 1927, σσ. 87-88, 286-293.

⁵⁸⁴ Heidegger, 1927, σσ. 308-309, 87-88.

⁵⁸⁵ Heidegger, 1927, σ. 316.

ο εαυτός του είναι ο «εαυτός των πολλών». Το «προηγούμενο-του-εαυτού-του-είναι» μεριμνά κυρίως για να «πρόχειρα όντα» τα οποία βρίσκονται παράπλευρα.⁵⁸⁶

Επομένως, η «μέριμνα» που αναφέρεται στο ίδιο το «είναι» του «Dasein» αντιστοιχεί σε έναν «αυθεντικό» τρόπο ύπαρξης, ενώ από την άλλη η «απορρόφηση» του «Dasein» αποκλειστικά από τη «βιομέριμνα» (που απευθύνεται στα «πρόχειρα» όντα) και την «ανθρωπομέριμνα» (που απευθύνεται στους «άλλους») συνδέεται με την «αναυθεντικότητα».⁵⁸⁷

8) Έτσι, όντας βαθιά αλλοτριωμένο το «Dasein» δυσκολεύεται να συνειδητοποιήσει την «αναυθεντικότητά» του. Άλλωστε, όπως προαναφέρθηκε, η «αναυθεντικότητα» και ο ετεροκαθορισμός αποτελούν, αναπόφευκτα, σε ένα πρώτο επίπεδο, τον τρόπο με τον οποίο το «Dasein» υπάρχει στον κόσμο. Ποιο είναι, όμως, το έναυσμα για την αναζήτηση του «αυθεντικού εαυτού», δεδομένου ότι η «μέριμνα» επικεντρώνεται αρχικά στα «ενδόκοσμα όντα» και όχι στο ίδιο το «είναι»; Σύμφωνα με τον Heidegger, από τη μια ο θάνατος και από την άλλη η «ηθική συνείδηση» λειτουργούν αφυπνιστικά και ενεργοποιούν το «Dasein», ώστε να διενεργήσει το διάβημα από την «αναυθεντική» στην «αυθεντική ύπαρξη».⁵⁸⁸

Θεμελιώδης για τον Heidegger είναι η σκέψη ότι το «Dasein» συνιστά ένα «είναι-προς-θάνατον», αφού αυτός αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ύπαρξής του. Ειδικότερα, το «Dasein» ως «είναι-προς-θάνατον» «θνήσκει» αδιάκοπα προτού φτάσει στην αποβίωσή του. Οι δυνατότητες του «Dasein» είναι, για αυτό, στενά συνδεδεμένες με τη βεβαιότητα του «μη είναι» και ο θάνατος αποτελεί την έσχατη δυνατότητα, αφού μετά από αυτόν δεν υφίσταται καμία δυνατότητα πια.⁵⁸⁹

Η «αγωνία» αποτελεί αυτή την «εύρεση», δηλαδή την ψυχική διάθεση, που αποκαλύπτει («διανοίγει»), όπως προαναφέρθηκε, στο «Dasein» την αλήθεια αυτή της ύπαρξής του. Αρχικά, η «αγωνία» αποκαλύπτει στο «Dasein» ότι ο θάνατος είναι αναπόφευκτος και αποτελεί την πιο αναμφισβήτητη βεβαιότητα του βίου μας.

⁵⁸⁶ Heidegger, 1927, σσ. 310-311

⁵⁸⁷ Escudero, 2013, σ. 304.

⁵⁸⁸ Μπέλοκ, 2013, σσ. 81-88.

⁵⁸⁹ Heidegger, 1927, σσ. 458-464.

Ειδικότερα, ο θάνατος είναι «μη παρακάμψιμος», αφού δεν εκχωρείται, ούτε μπορεί να αφαιρεθεί από κανέναν.⁵⁹⁰

Επιπλέον, η «αγωνία» αποκαλύπτει το γεγονός ότι ο θάνατος αποτελεί την πιο προσωπική δυνατότητα ύπαρξης, είναι, δηλαδή, «ασχέτιστος», αφού σε αυτή την περίπτωση δεν είναι εφικτή η υποκατάσταση του «Dasein» από κάποιον άλλο.⁵⁹¹

Η «αγωνία» «διανοίγει», επίσης, το στοιχείο της διαρκούς «αοριστίας» του θανάτου, που δεν αποτελεί απλώς μία εμπειρική βεβαιότητα, αλλά και μία διαρκή δυνατότητα. Δεν συνιστά, δηλαδή, μία εκκρεμότητα, της οποίας η πραγμάτωση είναι συμφωνημένη σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, αλλά είναι διαρκώς εφικτός ο θάνατος και μπορεί να επέλθει οποιαδήποτε στιγμή εκμηδενίζοντας τις υπόλοιπες δυνατότητες του «Dasein» για την ανάπτυξη και δημιουργία του εαυτού του.⁵⁹²

Η «αγωνία» εκτός από τον αυστηρά προσωπικό, αναπόφευκτο και αόριστο χαρακτήρα του θανάτου, αποκαλύπτει συγχρόνως ότι το «Dasein» έχει εγκαταλειφθεί στον εαυτό του, ότι μόνο αυτό μπορεί να πραγματώσει τις προσωπικές του δυνατότητες, προτού αυτές εκμηδενιστούν.⁵⁹³

Ωστόσο, μέσω της «αμφισημαντότητας» των πολλών, δηλαδή της φλύαρης προσέγγισης όλων των ζητημάτων με τρόπο κοινότυπο και επιφανειακό, ο θάνατος προβάλλεται σαν συμβάν που, αφού συναντάται καθημερινά, δεν αξίζει τον κόπο να κινεί την προσοχή: Αν και «όλοι θα πεθάνουμε», αυτό προς το παρόν δεν μας αφορά. Μέσα από αυτό το «όλοι θα πεθάνουμε» η «αερολογία» των πολλών δίνει έμφαση στους απροσδιόριστους «άλλους», παρεμποδίζοντας τη συνειδητοποίηση του θανάτου όχι μόνο ως «διαρκούς» και «μη παρακάμψιμης», αλλά και ως «ασχέτιστης», δηλαδή αυστηρά προσωπικής δυνατότητας. Οι «πολλοί», λοιπόν, συμβάλλουν στην απόκρυψη από τον ίδιο τον εαυτό μας της πιο προσωπικής μας δυνατότητας.⁵⁹⁴

Επιπλέον, στο πλαίσιο της καθημερινότητας η «αγωνία» του θανάτου διαστρέφεται σε «φόβο» έναντι διαφόρων πιθανών συμβάντων. Έτσι, για τους «πολλούς» η σκέψη του θανάτου είναι μία ανανδρη φυγή από τον κόσμο. Αυτό έχει

⁵⁹⁰ Steiner, 2009, σσ. 169-172.

⁵⁹¹ Heidegger, 1927, σσ. 437-439.

⁵⁹² Heidegger, 1927, σσ. 458-464.

⁵⁹³ Heidegger, 1927, σσ. 529-530.

⁵⁹⁴ Heidegger, 1927, σσ. 464, 454-457.

ως αποτέλεσμα να θεωρούν την «αγωνία» του θανάτου δειλία και να προτείνουν σαν ορθή στάση την αταραξία.⁵⁹⁵

Άλλωστε, προτιμούν μέσα στην «καταπτωτική» καθημερινότητα να τον αντιμετωπίζουν σαν ένα γεγονός του οποίου η ώρα δεν έχει έρθει ακόμα. Έτσι, μπορούν να στρέφουν την προσοχή τους στα άμεσα και προσιτά αντικείμενα της βιομέριμνας, εθελουφλώντας στο γεγονός ότι ο θάνατος είναι διαρκώς εφικτός, δηλαδή «αόριστος».⁵⁹⁶

Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το «καταπεπτικός Dasein» να ενδίδει στον πειρασμό της καθησύχησης και να αποξενώνεται από τον εαυτό του προβαίνοντας σε μία αδιάκοπη «αναυθεντική φυγή προ του τέλους του», αφού αγνοεί τον χαρακτήρα της πιο προσωπικής του δυνατότητας. Με αυτό τον τρόπο, το «Dasein», όσο υπάρχει, συνήθως «θνήσκει καταπτωτικά», δηλαδή «αναυθεντικά» έχοντας απορροφηθεί στον «βιομεριμνώμενο κόσμο».⁵⁹⁷

Αντίθετα, το «αυθεντικό Dasein» κατανοώντας τη δυνατότητα για μη ύπαρξη ανακτά το θάρρος να πραγματώσει τις πιο προσωπικές του δυνατότητες, ανεξάρτητα από τους κανόνες που τείνουν να επιβάλλουν οι «άλλοι». Αναλαμβάνει, λοιπόν, την ευθύνη της ύπαρξής του και προφυλάσσεται από τον κίνδυνο απώλειας μέσα στις τυχαίες δυνατότητες που παρέχει η καθημερινότητα. Έτσι, εκτός από την έσχατη δυνατότητα του θανάτου, «διανοίγονται» στο «Dasein» και όλες οι προηγούμενες δυνατότητές του.⁵⁹⁸

Έναυσμα για την αναζήτηση της «αυθεντικότητας» αποτελεί εκτός από την «αγωνία» του θανάτου, και η «ηθική συνείδηση», η οποία αποτελεί, επίσης, έκφραση της «διανοικτότητας». Ως εκδήλωση της τελευταίας, η «ηθική συνείδηση» εμπεριέχει «κατανόηση», «εύρεση» και «ομιλία».⁵⁹⁹

Η «κατανόηση» της «ηθικής συνείδησης» συνίσταται στη συνειδητοποίηση του γεγονότος ότι το «Dasein» είναι «ερριμένο» σε αυτόν τον κόσμο και ότι διαθέτει μία σειρά από πεπερασμένες δυνατότητες, οι οποίες είναι διαρκώς εφικτό να εκμηδενιστούν εξαιτίας της πιο προσωπικής και βέβαιης δυνατότητας, του θανάτου.

⁵⁹⁵ Heidegger, 1927, σσ. 457-458.

⁵⁹⁶ Heidegger, 1927, σσ. 454-457.

⁵⁹⁷ Heidegger, 1927, σσ. 457-458.

⁵⁹⁸ Μπέλοκ, 2013, σσ. 123-126.

⁵⁹⁹ Heidegger, 1927, σ. 512.

Η «εύρεση» της «ηθικής συνείδησης» είναι η «αγωνία» και η «ομιλία» της ισοδυναμεί με «σιωπή», αφού δεν αναγγέλλει κάτι το συγκεκριμένο.⁶⁰⁰

Ο «καλεστής», δηλαδή αυτός που προσκαλεί μέσω της «ηθικής συνείδησης», δεν είναι άλλος από το ίδιο το «Dasein», που με την «ηθική συνείδηση» καλεί τον εαυτό του. Ειδικότερα, το «κάλεσμα» απευθύνεται προς τον αλλοτριωμένο ανάμεσα στους «πολλούς» εαυτό, ώστε να αυτονομηθεί από αυτούς ξεπερνώντας τον καθωσπρεπισμό και τις κοινωνικές συμβάσεις από τη μία, αλλά και απεμπολώντας το ασφαλές καταφύγιο που προσφέρουν, από την άλλη. Παρά το γεγονός ότι σε αντίθεση με την «αερολογία» και την «αμφισημαντότητα» των πολλών είναι «αθόρυβη» και ουσιώδης, «μιλά» προσκαλώντας μας στην πιο δική μας «εαυτότητα». Αν το «Dasein» ανταποκριθεί με αποφασιστικότητα στο «κάλεσμα» της συνείδησης, θα προβεί στην εκλογή της πιο δικιάς του «εαυτότητας».⁶⁰¹

Η «ηθική συνείδηση» είναι στο βάθος μία εκδήλωση της «μέριμνας», η οποία «αγωνιά» για την πιο προσωπική δυνατότητα ύπαρξης του «Dasein». Ως εκ τούτου, η προσφυγή σε εξωανθρώπινες δυνάμεις που δήθεν προβαίνουν στο «κάλεσμα», εκμηδενίζει το ίδιο το «κάλεσμα», αφού έτσι αυτό προσεγγίζεται σαν μία δύναμη εκπορευόμενη έξωθεν. Σύμφωνα με τον Heidegger, πίσω από την υποτιθέμενη «παγκόσμια ηθική συνείδηση» ή φωνή της υποτιθέμενης «υπέρτερης δύναμης», δεν κρύβεται παρά μία ακόμη απόπειρα αποποίησης της ατομικής ευθύνης και εκχώρησής της στους πολλούς.⁶⁰²

9) Αν το «Dasein» αφυπνιστεί από την «αγωνία» του θανάτου και την «ηθική συνείδηση», τότε θα μπορέσει να επιμεληθεί το «είναι» του «αυθεντικά». Η «αυθεντική μέριμνα», δηλαδή, η μέριμνα που διέπει το «αυθεντικό Dasein», συναποτελείται από τρία στοιχεία: Την «προβολή», την «ερριμενότητα» και τον «λόγο».⁶⁰³

Το πρώτο στοιχείο, η «προβολή» ή αλλιώς «προλαβαίνουσα αποφασιστικότητα», αποδίδει την ικανότητα του «Dasein» να διαβλέπει τους πιθανούς τρόπους του «είναι» του. Ειδικότερα, χάρη στην «προλαβαίνουσα

⁶⁰⁰ Heidegger, 1927, σ. 512.

⁶⁰¹ Heidegger, 1927, σσ. 482-485.

⁶⁰² Heidegger, 1927, σσ. 489-491.

⁶⁰³ Stanford Encyclopedia of Philosophy, *Martin Heidegger*, (04/05/2016).

αποφασιστικότητα» το «Dasein» κατανοεί τις πραγματικές του δυνατότητες και βιώνει χαρά και αγωνία για την εξατομικευμένη δυνατότητα ύπαρξής του.⁶⁰⁴

Το δεύτερο στοιχείο, η «ερριμενότητα» βιώνεται ως άγχος υπαρξιακό, ως μία αίσθηση ανοίκειου προς όσα πριν ήταν οικεία και προσιτά. Αποκαλύπτει το βίωμα αυτό τα όρια του «Dasein», δηλαδή το ότι είναι ριγμένο σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον, σε μία συγκεκριμένη ιστορική, κοινωνική και οικογενειακή συνθήκη, η οποία του παρέχει κάποιες δυνατότητες, που, όμως, δεν είναι απεριόριστες. Άλλωστε, οι δυνατότητες που διαθέτει το «Dasein» είναι κάθε στιγμή εφικτό να εκμηδενιστούν από την πλήρωση της πιο προσωπικής και βέβαιης δυνατότητας, δηλαδή του θανάτου.⁶⁰⁵

Το τρίτο στοιχείο της «αυθεντικής μέριμνας» είναι ο λόγος, ο οποίος αντιδιαστέλλεται από τη «φλυαρία» που χαρακτηρίζει το «καταπεπτωκός», δηλαδή το «αναυθεντικό Dasein». Ο λόγος που αρθρώνει το «αυθεντικό Dasein» λαμβάνει συχνά τη μορφή σιωπής, η οποία είναι πολύ πιο ουσιαστική και μεστή νοήματος από τα φληναφήματα των πολλών.⁶⁰⁶

Τα τρία αυτά στοιχεία που συναποτελούν την «αυθεντική μέριμνα» με μια λέξη ο Heidegger τα κατονομάζει «αποφασιστικότητα». «Αποφασιστικό» είναι το «αυθεντικό Dasein» που δεσμεύεται σε κάποιο έργο πέρα από τα «πρέπει» των πολλών και ζει λαμβάνοντας υπόψη τη θνητότητά του. Η απελευθέρωση αυτή από τους πολλούς δεν έχει, βέβαια, την έννοια της κοινωνικής απομόνωσης, αφού, άλλωστε, το «Dasein» αποτελεί από τη φύση του «συνείναι».⁶⁰⁷

Αντίθετα, σημαίνει αναγνώριση των ποικίλων δυνατοτήτων που παρέχει η ύπαρξη του κάθε «Dasein» σε αυτόν τον κόσμο. Έτσι, όπως το ίδιο το «Dasein» εγκαταλείπει τη μετέωρη κατάσταση της παθητικής «αναποφασιστικότητας», επιτρέπει αντιστοίχως και στους άλλους να ανακαλύψουν και να εκφράσουν τις δυνατότητές τους, να κατακτήσουν τη δική τους «αποφασιστικότητα». Άρα, το «αποφασιστικό» «Dasein» δεν ετεροκαθορίζεται από τους «άλλους», αλλά ούτε και

⁶⁰⁴ Heidegger, 1927, σσ. 531-534.

⁶⁰⁵ Stanford Encyclopedia of Philosophy, *Martin Heidegger*, (04/05/2016).

⁶⁰⁶ Stanford Encyclopedia of Philosophy, *Martin Heidegger*, (04/05/2016).

⁶⁰⁷ Μπέλοκ, 2013, σσ. 131-137.

προσπαθεί να τους εξουσιάσει, αφού κατανοεί ότι δεν υπάρχει κάποια υπερβατική αξία που να θέτει ένα πρότυπο αξιολόγησης.⁶⁰⁸

Η «αποφασιστική ύπαρξη», λοιπόν, αντιστέκεται στην «αναποφασιστικότητα» «των πολλών», χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν αντιλαμβάνεται το γεγονός της εξάρτησής της εν μέρει από τους «πολλούς» και τον «κόσμο». Δηλαδή, το «αυθεντικό Dasein» διαθέτει τη διορατικότητα να αντιλαμβάνεται ότι είναι ριγμένο σε αυτόν τον κόσμο, να ανακαλύπτει και να αδράχνει το δυνατό, όπως αυτό υφίσταται σε κάθε κατάσταση.⁶⁰⁹

10) Το «Dasein», λοιπόν, που έχει την τάση να ενδιαφέρεται και να μεριμνά για το «είναι» του, έχει τη δυνατότητα να επιλέγει την «αυθεντική» ή την «αναυθεντική» ύπαρξη και αυτή η δυνατότητα εκκρεμεί ως τον θάνατό του. Από αυτή την άποψη, βασικό χαρακτηριστικό του «Dasein» είναι η «χρονικότητα», που αποτελεί το «οντολογικό θεμέλιο» της ύπαρξης.⁶¹⁰

Η έννοια της «αυθεντικότητας» και της «αναυθεντικότητας» ενυπάρχει και στην ανάλυση του Heidegger για τον χρόνο. Σύμφωνα με τον φιλόσοφο, η αντίληψη που διαθέτουμε στο πλαίσιο της καθημερινότητας για τον χρόνο είναι «αναυθεντική». Ειδικότερα, η αντίληψη ότι ο χρόνος αποτελείται από μία διαδοχή γεγονότων παρελθοντικών, παροντικών και μελλοντικών συνιστά για τον φιλόσοφο μια «αναυθεντική κατανόηση του χρόνου», η οποία ισοπεδώνει τον «εκ-στατικό» χαρακτήρα της «χρονικότητας» εξισώνοντάς την με «ον παρευρισκόμενο».⁶¹¹

Ως εκ τούτου, σύμφωνα με τον Heidegger, το ότι το «Dasein» «προσέρχεται στον εαυτό του» «αυθεντικά» ή «αναυθεντικά», συνειδητοποιώντας ή μη τον ατομικό του θάνατο αποτελεί το «μέλλον».⁶¹² Από την άλλη, το ότι είναι «ριγμένο» μέσα σε έναν κόσμο, σε μία συγκεκριμένη προσωπική, οικογενειακή, κοινωνική, πολιτική συνθήκη, αποτελεί το «υπάρξαν».⁶¹³ Η «λήθη» είναι ένας «αναυθεντικός τρόπος»

⁶⁰⁸ Μπέλοκ, 2013, σσ. 131-137.

⁶⁰⁹ Heidegger, 1927, σσ. 516-517.

⁶¹⁰ Heidegger, 1927, σσ. 425-432.

⁶¹¹ Heidegger, 1927, σσ. 555-561.

⁶¹² Βαλ, 1988, σσ. 97-98.

⁶¹³ Heidegger, 1927, σ. 608.

προσέγγισης του «υπάρξαντος» και συνοδεύει συνήθως τη «μνημονική συγκράτηση» των περιβαλλοντικών όντων που αποτελούν αντικείμενο «βιομέριμνας». ⁶¹⁴

Η τρίτη χρονική «εκ-σταση», το «παρόν» βιώνεται «αυθεντικά», όταν αποσπάται από τον διασκορπισμό του στα άμεσα «βιομεριμνήσιμα» και διατηρείται στο «μέλλον» και στο «υπάρξαν», με αποτέλεσμα το «Dasein» να επικεντρώνεται στην πιο δική του δυνατότητα ύπαρξης. Ο Heidegger ονομάζει το «αυθεντικό» παρόν «στιγμή». Η «στιγμή», που δεν είναι βέβαια μία απλή διαδοχή από «τώρα», όπως θεωρεί η κοινότυπη αντίληψη, αποτελεί το σημείο τομής του «μέλλοντος» και του «υπάρξαντος». Οι χρονικές αυτές διαστάσεις συγκροτούν μία ενότητα και είναι αδιαχώριστες. ⁶¹⁵

Συνοψίζοντας, η γέννηση και ο θάνατος ενυπάρχουν στο «είναι» του κάθε «Dasein». Ειδικότερα, η γέννηση δεν είναι ποτέ κάτι παρελθόν με το νόημα του «μη παρευρισκόμενου», όπως και ο θάνατος δεν αποτελεί μία «εκκρεμότητα», η εκπλήρωση της οποίας να τοποθετείται στο μέλλον. Τόσο η γέννηση, όσο και ο θάνατος περιλαμβάνονται σε κάθε «στιγμή» στο παρόν. ⁶¹⁶

11) Όπως προαναφέρθηκε, το «είναι» του «Dasein» είναι η «μέριμνα», που θεμελιώνεται στη «χρονικότητα». Σύμφωνα με τον Heidegger, στον χρονικό χαρακτήρα του «Dasein» θεμελιώνεται και η ιστορικότητά του, η οποία αποτελεί μία εκδήλωση της χρονικότητας. Μάλιστα, αυτό μπορεί να υπάρχει ως «αυθεντικά» ή «αναυθεντικά» ιστορικό. ⁶¹⁷

Ειδικότερα, το «αναυθεντικό Dasein» αντιλαμβάνεται την ιστορία του μόνο με βάση τα «βιομεριμνώμενα όντα» και τις σκόρπιες «βιομεριμνώδεις επιχειρήσεις» με τις οποίες τυχαίνει να καταπιάνεται. Επειδή, δηλαδή, το «αναυθεντικό Dasein» επιλέγει τη φυγή στους «πολλούς», τη φυγή προ του θανάτου, την αποξένωση από την πιο δική του δυνατότητα ύπαρξης και την ταύτιση με τα «βιομεριμνώδη όντα», νομίζει ότι και την ιστορία του την αποτελούν «κατακερματισμένα βιώματα». ⁶¹⁸

Επιπλέον, στο πλαίσιο αυτής της «αναυθεντικής ιστορικότητας» το χαμένο στους «πολλούς» «Dasein» προσδοκά και καταναλώνει καινοτομίες και

⁶¹⁴ Heidegger, 1927, σ. 574.

⁶¹⁵ Βαλ, 1988, σ. 100.

⁶¹⁶ Heidegger, 1927, σ. 620.

⁶¹⁷ Heidegger, 1927, σσ. 637-641.

⁶¹⁸ Heidegger, 1927, σσ. 640-641.

νεωτερισμούς, λησμονώντας «το παλιό», αποφεύγοντας την εκλογή, αδυνατώντας να ανιχνεύσει τις δυνατότητες που διανοίγονται στο «υπάρξαν». Αντίθετα, αρκείται να συγκρατεί τη μνήμη του παρελθόντος και πληροφορίες για αυτό, επιχειρώντας να το κατανοήσει με βάση το παρόν. Για αυτό έχει παραμορφώσει τη μνήμη του παλιού και αναζητά το μοντέρνο, μη γνωρίζοντας αυτό που η «αυθεντική ιστορικότητα» κατέχει, ότι δηλαδή η ιστορία είναι «επάνοδος δυνατοτήτων». ⁶¹⁹

Όπως προαναφέρθηκε, το «αυθεντικό Dasein» «ίσια κάτω απ' τα μάτια του θανάτου» αναλαμβάνει την ευθύνη του εαυτού του και αποφασίζει για τον τρόπο με τον οποίο θέλει να υπάρχει. Βέβαια, ο Heidegger δεν διερευνά τις συγκεκριμένες αποφάσεις που μπορεί να λάβει το «Dasein» και δεν προσδιορίζει μία συγκεκριμένη αποστολή την οποία ο άνθρωπος έχει να εκπληρώσει. Ωστόσο, θέτει το ερώτημα από πού το «Dasein» αντλεί τις δυνατότητες, με βάση τις οποίες σχεδιάζει τον «αυθεντικό» εαυτό του. Σύμφωνα με τον φιλόσοφο, το «ρίζιμο» σε μία συγκεκριμένη προσωπική, κοινωνική και ιστορική συνθήκη, δηλαδή το «υπάρξαν», αν και δεν επιτρέπει την απόλυτη ελευθερία, αποτελεί συγχρόνως πηγή έμπνευσης και άντλησης δυνατοτήτων. ⁶²⁰

Ειδικότερα, η «αυθεντική ύπαρξη», αν και δεν αποκόβεται εντελώς από τη μάζα και τον τρόπο σκέψης της, τοποθετείται διαφορετικά απέναντί της και συχνά αντιπαρατίθεται σε αυτήν ανακαλύπτοντας και αντλώντας δυνατότητες από την «κληρονομιά» την οποία παρέλαβε ως «ερριμένο ον». Τότε η «κληρονομιά» χρησιμοποιείται με έναν αυθεντικό τρόπο από το «Dasein» με αποτέλεσμα τη διαμόρφωση της «μοίρας» του. Ο όρος «μοίρα» δηλαδή στον Heidegger δεν έχει ντετερμινιστικό περιεχόμενο, αλλά περιγράφει την προσωπική στάση που υιοθετεί το «Dasein» και τις επιλογές που κάνει στη δεδομένη συνθήκη στην οποία «ερρίφθη». ⁶²¹

«Επανάληψη» είναι αυτή ακριβώς η αξιοποίηση μιας παραδομένης δυνατότητας ύπαρξης, που αντιστοιχεί στη «ρητή παράδοση», η «επάνοδος», δηλαδή, σε δυνατότητες του «υπάρξαντος Dasein». Ωστόσο, η «επανάληψη» δεν αποτελεί

⁶¹⁹ Heidegger, 1927, σσ. 623, 642.

⁶²⁰ Heidegger, 1927, σ. 631.

⁶²¹ Braver, 2014, σ. 117.

υποταγή στο παρελθόν. Συνιστά, αντίθετα, την «αυθεντική» μορφή «υπάρξαντος», που αντιπαράκειται στην «αναυθεντική», τη «λήθη».⁶²²

Η «αυθεντική» ή «αναυθεντική» στάση απέναντι στην ιστορία δεν αφορά μόνο το μεμονωμένο «Dasein», αλλά και ολόκληρες συλλογικότητες. Ειδικότερα, σύμφωνα με τον Heidegger, απέναντι στο παρελθόν ένας λαός, το «συνείναι» πολλών «Dasein», μπορεί να έχει τις εξής τοποθετήσεις: Αφενός μπορεί να θεωρεί ότι, αν και βιώνει τα αποτελέσματά του στο παρόν, αυτό είναι ξεπερασμένο και τα ωφελήματα που αποκόμισε δεδομένα. Από την άλλη, έχει τη δυνατότητα, εδραιώνοντας μία αυθεντική σχέση με την παράδοση και το παρελθόν να θεωρήσει ότι αυτά που έχει θα μπορούσαμε να μην τα έχει και έτσι να αναλάβει να τα υπερασπίζεται κάθε φορά που αυτά τίθενται σε κίνδυνο. Μπορεί, επίσης, ένα λαός να αντλήσει από το παρελθόν δυνατότητες για τη μελλοντική εξέλιξή του.⁶²³

Με τον τρόπο αυτό, εγκαθιδρύοντας τη σχέση που επιλέγει με το παρελθόν και αναγνωρίζοντας την παρουσία του στο παρόν ένας λαός δημιουργεί το «πεπρωμένο» του και προσεγγίζει «αυθεντικά» την ιστορία. Βέβαια αφομοιώνει το παρελθόν και το ενσωματώνει στη δική του ύπαρξη με τον τρόπο που αυτός αποφασίζει. Ακόμα και αν το απορρίψει, κάνει μία επιλογή ως προς αυτό, γεγονός που συνιστά την «αυθεντικότητα» της στάσης του. Η «συλλογική ενέργεια» της αποδοχής μιας «κοινής κληρονομιάς» του παρελθόντος και της δέσμευσης σε ένα κοινό, συλλογικό σχέδιο συνιστά αυτό που ο φιλόσοφος ονομάζει «συλλογικό πεπρωμένο».⁶²⁴

⁶²² Braver, 2014, σ. 107.

⁶²³ Μπέλοκ, 2013, σ. 155.

⁶²⁴ Μπέλοκ, 2013, σ. 155.

11. Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσσα και ξενόγλωσσα συγγράμματα

- Αριστοτέλης (1992): *Άπαντα, Τόμος 7, Ηθικά Νικομάχεια I*, εισ.-μτφ.σχ. μεταφραστική ομάδα Κάκτου, Αθήνα: Κάκτος.
- Αριστοτέλης (2004): *Ρητορική Β'-Γ'*, εισ.-μτφ.σχ. Δημήτριος Λυπουρλής, Αθήνα: Εκδόσεις Ζήτηρος.
- Abrams, M.H. (2010): *Λεξικό λογοτεχνικών όρων*, μτφ. Γιάννα Δεληβοριά- Σοφία Χατζιωαννίδου, Αθήνα: Πατάκης.
- Βαλ, Ζαν (1988): *Εισαγωγή στις φιλοσοφίες του υπαρξισμού*, μτφ. Χρήστος Μαλεβίτσης, Αθήνα-Γιάννενα: Δωδώνη.
- Blattner, William (2013): *Heidegger's Being and Time*, London-New York: Bloomsbury Academic.
- Braver, Lee (2014): *Heidegger*, Cambridge: Polity Press.
- Carman, Taylor (2003): *Heidegger's Analytic: Interpretation, Discourse and Authenticity in Being*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Coelho, Paulo (1999): *Η Βερόνικα αποφασίζει να πεθάνει*, μτφ. Δημήτρης Πουρνιάς, Αθήνα: «Νέα Σύνορα» Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη.
- Cuddon, J.A. (2005): *Λεξικό λογοτεχνικών όρων και θεωρίας λογοτεχνίας*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Escudero, J.A. (2013): 'Being and Time and the Care for the Self', *Open Journal of Philosophy Vol.3*, 302-307.
- Fritsche, Johannes (1999): *Historical Destiny and National Socialism in Heidegger's "Being and Time"*, Berkeley, Lon Angeles, London: University of California Press.
- Inwood, Michael (2000): *Heidegger: A Very Short Introduction*, New York: Oxford University Press.
- Καζαντζάκης, Νίκος (1973): *Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*, Αθήνα: Εκδόσεις Ελένη Καζαντζάκη.

- Κίρκεγκωρ, Σαίρεν (1980): *Φόβος και Τρόμος*, μτφ. Άννα Σολωμού, Αθήνα: Νεφέλη.
- Lawrence, J. Hatab (2000): *Ethics and Finitude: Heideggerian Contributions to Moral Philosophy*, New York, Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Lawrence, J. Hatab (2002): "*Heidegger and the question of empathy*" στο *Heidegger and Practical Philosophy* (François Raffoul - David Pettigrew), σ. 249-271, New York: State University of New York Press.
- Μαλεβίτσης, Χρήστος (1975): *Πολιτεία κι ερημιά: Δοκίμια για την πνευματική κατάσταση της εποχής μας*, Αθήνα: Εκδόσεις Δωδώνη.
- Μπέλοκ, Σελίν (2013): *Να είσαι ο εαυτός σου σύμφωνα με τον Χάιντεγκερ*, μτφ. Μάρω Τριανταφύλλου, Αθήνα: Εκδόσεις Μελάρι.
- Mulhall, Stephen (2013): *The Routledge Guidebook to Heidegger's Being and Time*, London-New York: Routledge Taylor and Francis Group.
- Πλάτων (2007): *Απολογία Σωκράτους-Κρίτων*, μτφ. Θανάσης Σαμαράς, Αθήνα: Ζήτρος.
- Ree, Jonathan (2004): *Χάιντεγκερ*, μτφ. Ιφιγένεια Σταροπούλου, Αθήνα: Εκδόσεις Ενάλιος.
- Σαρτρ, Ζαν-Πωλ (2006): *Ο υπαρξισμός είναι ένας ανθρωπισμός*, Αθήνα: Αρσενίδης.
- Steiner, George (2009): *Χάιντεγκερ*, μτφ. Ασημίνα Καραβαντά, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Στεφανίδης, Γιάννης (1997): *Ο τελευταίος ευρωπαϊκός αιώνας, Διπλωματία και πολιτική των δυνάμεων (1871-1945)*, Αθήνα: Εκδόσεις Προσκήνιο-Γιάννης Στεφανίδης.
- Sheehan, Thomas (1993): "*Reading a life: Heidegger and Hard times*" στο *The Cambridge Companion to Heidegger* (Charles b. Guignon), σ. 70-91, Cambridge: Cambridge University Press.
- Τολστόι, Λέων (2014): *Ο θάνατος του Ιβάν Ιλιτς*, μτφ. Σταυρούλα Αργυροπούλου, Αθήνα: Ροές.

Χάιντεγκερ, Μάρτιν (1978) [1927]: *Είναι και Χρόνος*, τόμος πρώτος, μτφ.-σχ. Γιάννη Τζαβάρα, Αθήνα: Εκδόσεις Δωδώνη.

Χάιντεγκερ, Μάρτιν (1978) [1927]: *Είναι και Χρόνος*, τόμος δεύτερος, μτφ.-σχ. Γιάννη Τζαβάρα, Αθήνα: Εκδόσεις Δωδώνη.

Χάιντεγκερ, Μάρτιν (2002) [1943]: *Τι είναι μεταφυσική;*, προλεγ.-μτφ.-σχ. Παναγιώτης Θανασάς, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.

Διαδικτυακές πηγές

Stanford Encyclopedia of philosophy: *Authenticity*, Ημερομηνία Πρόσβασης (20/ 04/ 2016), <http://plato.stanford.edu/entries/authenticity/>.

Stanford Encyclopedia of philosophy: *Environmental Ethics*, Ημερομηνία Πρόσβασης (25/ 06/ 2016), <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-environmental/>.

Stanford Encyclopedia of Philosophy: *Martin Heidegger*, Ημερομηνία Πρόσβασης (04/05/2016), <http://plato.stanford.edu/entries/heidegger/>.